

Konferencja Episkopatu Polski

**DYREKTORIUM KATECHETYCZNE
KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W POLSCE**

Warszawa 2001

W s t ę p

W Uroczystość Wniebowzięcia NMP roku 1997 zostało opublikowane w Watykanie *Dyrektorium Ogólne o Katechizacji*. Ukazało się trzydzieści lat po zakończeniu Soboru Watykańskiego II i ćwierć wieku po ogłoszeniu pierwszej *Ogólnej Instrukcji Katechetycznej*. W międzyczasie trwała dyskusja teologiczna nad katechezą Kościoła. Odbyły się dwa Synody Biskupów bezpośrednio poświęcone sprawom posługi Słowa w Kościele: Synod o ewangelizacji w 1974 r. wraz z dokumentem *Evangelii nuntiandi* oraz Synod o katechezie z dokumentem *Catechesi tradendae*. Także inne synody, a zwłaszcza kolejne dokumenty Jana Pawła II miały znaczny wpływ na posługę katechetyczną Kościoła. Wśród nich, na pierwszym miejscu trzeba wspomnieć *Katechizm Kościoła Katolickiego*, który ukazał się w roku 1992.

Wspomniane uwarunkowania doktrynalne oraz zmieniająca się sytuacja Kościoła i świata sprawiły, że zaistniała potrzeba opracowania nowego Dyrektorium Katechetycznego. Jego celem jest przedstawienie fundamentalnych zasad teologiczno-duszpasterskich wynikających dla katechezy całego Kościoła z Soboru Watykańskiego II oraz posoborowego nauczania Kościoła. Celem jest także poddanie refleksji działalności katechetycznej Kościoła, by wskazać na ogólne przynajmniej zastosowanie praktyczne.

O ile części Dyrektorium mówiące o Objawieniu, o naturze katechezy, o kryteriach orędzia czy o katechezie Kościoła mają wartość dla wszystkich i są obowiązujące dla wszelkiej posługi katechetycznej, o tyle części poświęcone

sytuacji obecnej, metodologii i sposobu dostosowania katechezy do konkretnych miejsc i adresatów są raczej wskazaniem kierunkowym i wymagają uszczegółowienia w Kościołach lokalnych. Dyrektorium wprost przewiduje i poleca opracowanie dyrektorium krajowych.

W tym więc kontekście należy widzieć polskie Dyrektorium Katechetyczne. Nie powtarza ono tych części Dyrektorium Ogólnego, które są ważne dla wszystkich i dla wszystkich obowiązujące. Natomiast zatrzymuje się na tych elementach katechezy, które domagają się uszczegółowienia w stosunku do wskazań dokumentu rzymskiego oraz uwzględnia te specyficzne problemy katechezy w Polsce, które nie mogły znaleźć rozwiązania w Dyrektorium Ogólnym. Kierunek ten jest zgodny z pierwszorzędną odpowiedzialnością biskupów za katechezę.

Polskie Dyrektorium Katechetyczne chce się zmierzyć z nową rzeczywistością katechetyczną Kościoła w Polsce po roku 1990. Jej wyznacznikiem jest obecność katechezy dzieci i młodzieży w szkole. Wychodząc z teologicznego założenia, że podmiotem katechezy jest cały Kościół, Dyrektorium Polskie opisuje wszystkie miejsca katechezy, od rodziny poprzez parafię, aż do szkoły. Analizując sytuację katechezy w Polsce Dyrektorium korzysta z doświadczeń Kościoła Powszechnego oraz doświadczeń krajów, w których nauka religii jest w szkole, ale nie chce kopiować obcych rozwiązań, gdyż sytuacje w poszczególnych Kościołach są istotnie różne. Tam, gdzie katolicy są w mniejszości, bądź procesy laicyzacyjne poczyniły znaczne postępy, model szkolnego nauczania musi to uwzględniać. W sytuacji większej jednorodności społeczeństwa polskiego pod względem religijnym, przy zdecydowanej liczbie dzieci pochodzących z religijnych rodzin i poszanowaniu wyznaniowych i religijnych mniejszości, które mają zagwarantowane prawo do organizowania własnych zajęć, obecność Kościoła w szkolnym nauczaniu nie musi i nie może być sprowadzona do jednego, tylko poznawczego wymiaru katechezy. Można zatem mówić o katechezie Kościoła, która jest realizowana i

w rodzinie, i w parafii, ale także w szkole, w takim wymiarze, w jakim warunki szkolne na to zezwalają. Owa komplementarność miejsc katechezy zadecyduje o jej wierności misji nauczającego Kościoła.

Adaptując wskazania Dyrektorium Ogólnego do rzeczywistości polskiej, nasze Dyrektorium daje katechezie Kościoła w Polsce syntetyczny opis sytuacji społeczno-religijnej, a następnie umiejscawia katechezę w całości posługi duszpasterskiej Kościoła (część I) i szczegółowo przypomina zadania wszystkich pracowników katechetycznej posługi (część II). Rozstrzygając zasadnicze kwestie relacji katechezy parafialnej i szkolnej, opisując zadania katechezy w szkole, z uwzględnieniem zadań dydaktycznych i wychowawczych szkoły, polskie Dyrektorium Katechetyczne stanowi podstawę do opracowywania programu katechizacji i podręczników. W Dyrektorium są bowiem zawarte założenia teologiczno-katechetyczne, dydaktyczno-wychowawcze oraz strukturalno-organizacyjne dla opracowywanych programów. Dlatego też przyjęta przez Konferencję Episkopatu Polski *Podstawa Programowa Katechezy Kościoła w Polsce*, gwarantująca katechezie w Polsce podstawową jednolitość, powinna być czytana w świetle niniejszego Dyrektorium.

Publikacja *Dyrektorium Katechetycznego Kościoła Katolickiego w Polsce* jest związana z nadzieją i życzeniem, że wszyscy, dla których ten dokument jest przeznaczony, a więc odpowiedzialni za katechezę biskupi, proboszczowie, katecheci i rodzice, autorzy programów i podręczników oraz wydziały teologiczne i katechetyczne skorzystają z analiz tego dokumentu i uwzględnią jego wnioski w swoich pracach badawczych i poszukiwaniach, by dobrze służyć pracy katechetycznej Kościoła w Polsce.

Bp Kazimierz Nycz

Przewodniczący Komisji ds. Wychowania Katolickiego

W p r o w a d z e n i e

Sytuacja duszpastersko-katechetyczna w Polsce

1. Kościół nadal sieje Ewangelię Jezusa na wielkim polu Bożym. Chrześcijanie, wpisani w najróżnorodniejsze konteksty społeczne, patrzą na świat takimi samymi oczami, jakimi Jezus widział społeczeństwo swojego czasu. Uczeń Jezusa Chrystusa rzeczywiście uczestniczy od wewnątrz w „radości i nadziei, smutku i trwodze ludzi współczesnych”¹, patrzy na historię ludzką, uczestniczy w niej, nie tylko swoim rozumem, lecz także wiarą².

Katecheza, jako jedna z uprzywilejowanych form posługi słowa w Kościele, głosząc ludziom Dobrą Nowinę o Bożej miłości, jednocześnie aktywnie uczestniczy w procesie wszechstronnego rozwoju człowieka. Nie może więc pomijać szerokiego kontekstu społecznego, kulturowego i politycznego, w którym żyją współcześni chrześcijanie. Jest on bowiem naturalnym miejscem nie tylko rozwoju ich wiary, ale i terenem wielorakiego zaangażowania, poprzez które pragną wypełnić swoje zobowiązania, wynikające z przyjętych sakramentów chrztu i bierzmowania, na rzecz tworzenia świata bardziej solidarnego i braterskiego. *Uczniowie Jezusa są [bowiem] zanurzeni w świecie jako zaczyn*³. Powołani do bycia w nim Jego świadkami, stają się

¹ KDK 1.

² DOK 16.

³ DOK 24.

czytelnyymi znakami prawdy, że zarówno dzieje świata, los człowieka, jak i ludzki wysiłek czynienia sobie ziemię poddaną (zob. Rdz 1,28), znajdują swój najwyższy sens i wypełnienie w Bogu Stwórcy, Ojcu i Panu historii.

2. Posługę katechetyczną otaczał Kościół w Polsce zawsze najwyższą troską. Stanowiła ona – zwłaszcza w ostatnich dziesiątkach lat – jedną z głównych form oddziaływania duszpasterskiego na wiernych, przede wszystkim na dzieci i młodzież. Szczególnie bogate i cenne doświadczenia katechetyczne zdobył Kościół w ostatnim półwieczu, w czasach tzw. realnego socjalizmu, przez wprowadzenie do parafii powszechnej katechizacji wszystkich grup wiekowych, zorganizowanej na wzór katechezy szkolnej. Jakkolwiek dziś stanęła przed katechetami konieczność wypracowania nowego modelu katechezy, przystosowanego do zmienionych okoliczności i uwzględniającego uwarunkowania szkolne, nie można i nie powinno zatracić się tych wypracowanych z wielkim trudem i wśród dramatycznych zmagani osiągnięć z okresu katechezy parafialnej

3. Polska myśl i praktyka katechetyczna rozwijała się w minionym stuleciu bardzo intensywnie i ma do odnotowania wiele cennych osiągnięć. Dotyczą one różnych dziedzin posługi katechetycznej, zarówno organizacji samej katechezy, jak i formacji katechetów. W tym miejscu należy wspomnieć o ważnej roli, jaką w tym względzie spełniały i nadal pełnią diecezjalne wydziały katechetyczne i akademickie ośrodki kształcenia katechetów. Godny dostrzeżenia jest również fakt, że polska katecheza zawsze też brała pod uwagę zdobycze i osiągnięcia pojawiających się w Kościele ruchów odnowy katechezy. Przy czym nie była to tylko ich bierna recepcja, ale towarzyszyła jej nieustannie rozważna troska, aby w przenoszeniu na grunt polski wypracowanych na Zachodzie nowych modeli katechezy uwzględniać również polską tradycję i spuściznę katechetyczną. Tę zdrową tendencję należałoby podtrzymywać także w przyszłości.

4. Aktualna sytuacja w Polsce przejawia wiele cech jeszcze nie stabilnego ustroju społecznego, gdyż dokonują się w nim wciąż przemiany i transformacje, w których z jednej strony są obecne znaki nadziei na tworzenie społeczeństwa ludzi bardziej duchowo dojrzałych, zaangażowanych i odpowiedzialnych, z drugiej natomiast nie brakuje zjawisk boleśnie dotykających życia tak poszczególnych osób, jak i całych grup. Dlatego Kościół stoi przed zadaniem poznawania i badania stanu życia społecznego, poddając go analizie i interpretacji zgodnej z założeniami nauki społecznej Kościoła. Wyniki tych badań winna w swoim przekazie uwzględniać katecheza i wszystkie formy duszpasterstwa, aby w ten sposób dochodziło zarówno do uwrażliwiania na problemy pojawiające się w życiu publicznym, jak i do poszukiwania twórczych rozwiązań w duchu prawdziwie chrześcijańskim. Szczególnym jednak zadaniem katechezy i duszpasterstwa winno być przygotowanie wszystkich wierzących: dzieci, młodzieży i osób dorosłych, nie tylko do tego, aby potrafili rozwinąć w sobie umiejętność krytycznej oceny istniejącej rzeczywistości, ale także, aby umieli wydobywać, rozwijać i udoskonalać pozytywne przejawy życia społecznego i kultury oraz oczyszczać i usuwać z nich to, co sprzeciwia się Ewangelii Jezusa Chrystusa⁴.

5. Ogólne kierunki przemian społecznych w naszej Ojczyźnie stwarzają z pewnością sprzyjające warunki dla rozwoju zarówno całego kraju, jak i pojedynczych osób, co posiada niewątpliwie pozytywne znaczenie również dla rozwoju duszpasterstwa i chrześcijańskiego wychowania. Zauważa się rosnący udział osób i grup społecznych w decyzjach dotyczących życia publicznego. Rozwijają się różne formy aktywności społecznej, politycznej i gospodarczej. Poszerza się idea i praktyka samorządności. Respektowane są zasady wolności, w tym wolności religijnej, a także pogłębia się świadomość w zakresie praw gwarantujących godność osoby ludzkiej i rodziny. Do pozytywnych przejawów życia społecznego należy także zaliczyć również te legislacyjne decyzje, które

⁴ Zob. KDK 56-57, EN 20, DOK 20-21.

wyrażają szacunek dla fundamentalnego prawa rodziców do bycia pierwszymi i głównymi wychowawcami swych dzieci⁵ oraz stwarzają możliwości do wzajemnej współpracy rodziny, szkoły i Kościoła na polu wychowania młodego pokolenia.

6. Jednocześnie jednak zauważa się występujące w życiu demokratyzującego się polskiego społeczeństwa sprzeczności oraz realnie już istniejące zagrożenia dla pełnego i wszechstronnego rozwoju osoby ludzkiej, w tym także dla prawidłowego rozwoju całego życia społecznego. Obok bowiem niekwestionowanych możliwości szerokiego włączania się osób i grup w życie społeczne, mamy jeszcze do czynienia z wieloma niepożądanymi w nim zjawiskami. Partie polityczne zabiegają bardziej o własne interesy niż o dobro wszystkich obywateli kraju. Poszerza się obszar biedy społecznej, a jednocześnie powstają bogate i często zamknięte na dobro wspólne elity życia gospodarczego. Wzrasta bezrobocie, które jest przyczyną tragedii wielu osób i rodzin. Nie wykształciła się jeszcze umiejętność społecznego i skutecznego organizowania się. Obniża się stan życia kulturowego i duchowego. Nowe problemy stwarzają procesy integracyjne oraz silne dążenie do globalizacji. Dlatego przed duszpasterstwem i katechezą pojawia się ważne zadanie uświadamiania o istniejącej współzależności między stanem życia materialnego i duchowego. Nie można bowiem mówić o prawdziwym i pełnym rozwoju, a także o wychowaniu tam, gdzie brakuje wystarczających środków materialnych dla zaspokojenia podstawowych potrzeb i dążeń osoby ludzkiej. Podobnie nie może być prawdziwego rozwoju osoby i życia społecznego w takich warunkach, w których nie szanuje się godności osoby, wartości duchowych, nie promuje się rozwoju kultury i nauki, nie uznaje się kompetencji zawodowych osób, brakuje troski o dobro wspólne, a jedynie zabiega się o posiadanie dóbr materialnych, co przyjmuje niekiedy formy wyzysku ekonomicznego.

⁵ Zob. DWCH 3, CT 68, DOK 226-227.

Przyczyny kryzysowych sytuacji w naszej Ojczyźnie, związane z transformacją ustrojową, są bardzo złożone. Zachodzące przemiany niosą niejednokrotnie z sobą konieczność wielu ograniczeń i wyrzeczeń. Duszpasterstwo, wychowanie chrześcijańskie i katecheza, świadome tych faktów, nie mogą jednak godzić się na taki rodzaj przemian, które dokonują się kosztem godności osoby ludzkiej. Nie respektuje się tejże godności wówczas, gdy człowiek nie znajduje wystarczających gwarancji dla własnego, pełnego i wszechstronnego rozwoju, bądź to z przyczyn niezawinionego przez siebie stanu biedy materialnej, powodującej niemożność korzystania z pełnego uczestnictwa w dobrach kultury i nauki narodu, bądź z powodu ustanawiania takich praw, które wprost sprzeciwiają się poszanowaniu życia (np. zabójstwo nienarodzonych, posiadanie i handel narkotykami) lub są wyrazem tolerancji dla zła moralnego (np. prawnie zalegalizowana pornografia, rozwody), czy też nie stają wyraźnie w obronie pokrzywdzonych i najbiedniejszych. Sytuacja ta utrudnia, a czasem wręcz uniemożliwia doprowadzenie do dojrzałości osobowej i duchowej, zwłaszcza dzieci i młodzież, ponieważ utrwała przekonanie o relatywnym i niewiele znaczącym charakterze praw stanowionych przez człowieka, w których ponadto nie zawsze istnieje obiektywne odniesienie do prawa naturalnego i Bożego, zabezpieczającego prawdziwy ład moralny i społeczny.

7. Niepokój budzą propagowane, głównie w środkach społecznego przekazu, te tendencje obecne w kulturze i życiu społecznym, które podważają autorytet wychowawczy rodziców i nauczycieli w formacji młodego pokolenia oraz relatywizują tradycyjne wartości i zasady życia oparte na Ewangelii, tudzież oparty na nich system wychowania katolickiego. W ich miejsce proponuje się najczęściej różne formy liberalizmu etycznego, wyrosłego z widocznego już w Polsce nurtu dążeń laicystycznych i dechrystianizacyjnych, które podnoszą niejako do rangi prawa zasadę nadmiernego subiektywizmu w ocenie zachowań ludzkich, sytuacji i zdarzeń. Jest to szczególna forma

sekularyzmu, który *polega na autonomicznej wizji człowieka i świata*⁶, *według której tłumaczy się on sam, bez potrzeby uciekania się do Boga*⁷. Upowszechnia się też takie rozumienie pluralizmu życia społecznego i tolerancji, w którym prawda i dobro nie są już podstawowymi kryteriami myślenia, wartościowania i działania. W obliczu takich zjawisk duszpasterze, katecheci i wychowawcy chrześcijańscy winni tym bardziej jasno i odważnie głosić prawdę o Bogu jako źródle prawa, będącego najpełniejszą gwarancją prawdziwego rozwoju świata i człowieka.

Należy jednakże odnotować istniejący ciągle w naszym kraju szacunek dla wartości religii chrześcijańskiej i jej roli w wychowaniu i kształtowaniu człowieka. Występuje także u coraz większej liczby osób *pragnienie rzeczywistości transcendentnych i Boskich*⁸, prowadzące do ponownego odkrycia sacrum, co świadczy o *przebudzeniu się poszukiwania religijnego*⁹, na które duszpasterstwo, katecheza i wychowanie chrześcijańskie mają nie tylko zwracać uwagę, ale i na swój sposób wykorzystywać w podejmowanych działaniach. Sytuacja ta sprzyja również prowadzeniu dialogu ekumenicznego, prowadzącego do jedności wyznawców Chrystusa, a także międzyreligijnego, dla wspólnego budowania świata w oparciu o prawdę o Bogu żywym i wciąż działającym w świecie i w duszach ludzkich. Wciąż także pozostaje szansą dla Kościoła w Polsce tzw. religijność masowa, będąca nie tylko podatnym obszarem dla prowadzonych działań duszpasterskich i katechetycznych, ale i fundamentem zabezpieczającym trwanie i rozwój wiary, również młodego pokolenia.

8. Przedmiotem szczególnego zainteresowania duszpasterzy, katechetów i wychowawców chrześcijańskich powinien być świat kultury, jej rozwój i

⁶ DOK 22.

⁷ EN 55; zob. KDK 19.

⁸ DOK 22.

⁹ ChL 4.

doskonalenie, zwłaszcza kultury rodzimej i ojczystej, co powinno stanowić specjalną troskę zaniechanego dziś coraz bardziej wychowania patriotycznego. Kultura bowiem posiada swoją niezastąpioną rolę w wychowaniu osoby ludzkiej: (...) *pierwszym i zasadniczym zadaniem kultury w ogóle i każdej zarazem kultury jest wychowanie. W wychowaniu bowiem chodzi właśnie o to, ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem – o to, ażeby bardziej ‘był’, a nie tylko więcej ‘miał’ – aby więc poprzez wszystko, co ‘ma’, co ‘posiada’, umiał bardziej ‘być’ nie tylko ‘z drugimi’, ale także i ‘dla drugich’¹⁰.*

Wydaje się, że w aktualnej polskiej rzeczywistości istnieje wiele zagrożeń dla narodowej kultury, płynących nie tylko ze ślepego naśladownictwa obcych wzorów czy ich umasowienia, ale z tych tkwiących w niej tendencji, które podają zafałszowany obraz człowieka, stanowiącego podmiot, przedmiot i cel każdej ludzkiej kultury¹¹. Tymczasem *w dziedzinie kultury człowiek jest zawsze faktem pierwszym: pierwotnym i podstawowym. Jest to zaś zawsze człowiek jako całość: w integralnym całokształcie swojej duchowo-materialnej podmiotowości*¹², o czym duszpasterze, katecheci i wychowawcy chrześcijańscy nie mogą i nie powinni zapominać, budując z katechizowanymi kulturę, w której *człowiek jako człowiek staje się bardziej człowiekiem*¹³.

Obrona takiej właśnie wizji człowieka staje się w naszej Ojczyźnie wręcz nagląca, gdyż ideologie wyrosłe z laickich i ateistycznych tradycji zaciemniają i zniekształcają jego obraz, chcąc go zredukować do przedmiotu działań ekonomicznych. Kusi się również młodego człowieka wizją rzekomo szczęśliwego życia w sektach. Ponadto w różnego typu spektaklach, widowiskach, zabawach i grach elektronicznych poddaje się go „grze emocji”, najczęściej wyzwalającej w nim zachowania niegodne człowieka. Są one

¹⁰ Jan Paweł II, *W imię przyszłości kultury*. Przemówienie w UNESCO, Paryż, 2 czerwca 1980, n. 11.

¹¹ Zob. tamże, n. 7.

¹² Tamże, n. 8.

¹³ Tamże, n. 7.

bowiem zwykle nacechowane agresją czy przemocą, prowadzącą do różnego typu aktów o charakterze przestępczym. Stąd zadaniem duszpasterstwa i katechezy, w koniecznej współpracy z rodziną, jest z jednej strony takie podawanie orędzia zbawienia, aby było w stanie zaspokoić podstawowe potrzeby rozwojowe dzieci i młodzieży, z drugiej – tworzenie nowej „kultury czasu wolnego”, w której promowane będą humanizujące relacje międzyosobowe we wzajemnych i grupowych (wspólnotowych) spotkaniach. Wysiłek ten może okazać bardziej owocny, gdy chrześcijanie podejmą szeroko rozumiany dialog z różnymi kierunkami kulturowymi w naszym kraju, aby wspólnie budować *cywilizację miłości*, zapewniającą człowiekowi właściwe środowisko życia i rozwoju.

9. Prawdziwym wyzwaniem dla wychowania chrześcijańskiego jest nie tylko dążenie do zagwarantowania rodzinie pierwszoplanowej roli w wychowaniu, także w wychowaniu religijnym, ale również przychodzenie jej z pomocą, aby była dzisiaj w stanie stawać się prawdziwą wspólnotą wychowującą i ewangelizującą, w której rozwijane będą wychowawcze zasady czerpiące swą siłę z żywego kontaktu z Bogiem, z Ewangelii, z ofiarnej i bezinteresownej miłości, roztropnie stawiającej także konieczne wymagania. Działania takie są potrzebne i poniekąd konieczne, ponieważ wiele wspólnot małżeńskich i rodzinnych przeżywa różnorodne trudności, którym same nie mogą sprostać; wiele jest też rodzin skonfliktowanych i zarazem konfliktogennych, niepełnych i rozbitych, sprawiających, że potomstwo jest praktycznie pozbawione miłości, wsparcia rodzicielskiego i wychowania. Stan ten jest pogłębiany tendencjami pomniejszania roli i znaczenia rodziny w życiu społecznym, co powoduje, że przestaje być ona postrzegana jako podstawowa wspólnota życia ludzkiego i jego rozwoju. Wszystko to przyczynia się do zaburzenia rozwoju osobowego członków rodziny, a szczególnie potomstwa. Jego przejawem są wielorakie frustracje, przejawiające się w nieumiejętności czy nawet w niemożności nawiązywania prawdziwie osobowych kontaktów, jak

również takie zachowania patologiczne, jak przestępczość, narkomania, pijaństwo itp., tak boleśnie dotykające nasze życie. Nie uzdrowią tej sytuacji, ani inicjatywy tworzenia rodzin zastępczych, pobyty w domach dziecka lub w instytucjach o charakterze opiekuńczym czy resocjalizacyjnym, ani tym bardziej niedoskonałe rozwiązania prawne. Wobec takiej sytuacji podstawowym zadaniem duszpasterzy i katechetów jest jasne ukazywanie prawdy, że jedynie powrót do pierwotnego zamysłu Bożego względem małżeństwa i rodziny (zob. Mt 19,1-9) jest w stanie zapobiec dalszej degradacji rodziny polskiej, a także ją odrodzić. Jest nim także stałe nawoływanie, aby rodzina stała w centrum wszystkich działań o charakterze legislacyjnym, administracyjnym, społecznym, politycznym i duszpasterskim, gdyż dopiero wysiłki i działania o charakterze kompleksowym i skoordynowanym mogą skutecznie przyczynić się do zabezpieczenia jej trwałego charakteru jako podstawowej wspólnoty życia społecznego i kościelnego. Prawdziwa pomocą rodzinie może okazać się w tym względzie katecheza skierowana do rodzin, której miejsce i rolę należy jasno określić, jak również uczynić przedmiotem większego zainteresowania w Kościele.

10. Aktualny stan duszpasterstwa polskiego wskazuje na dążenie do łączenia jego tradycyjnych form z nowymi, które płyną głównie z ruchów i grup kościelnych, jak również z większego udziału w nim ludzi świeckich. Wydaje się jednak, że nadal z pewnym trudem otwiera się ono na nowe doświadczenia, jakby z lęku przed porzuceniem tego, co okazywało się w swoim czasie sprawdzone i skuteczne, lub też z przyzwyczajenia do starych metod pracy. U źródeł takiego stanu rzeczy tkwi z pewnością także tzw. religijność masowa, która oprócz wspomnianych wcześniej wartości, niesie równocześnie ograniczenia, a nawet niechęć do przemian. Tymczasem nie tylko nowa sytuacja społeczna i polityczna społeczeństwa, ale także i moralna, domaga się odnowy i przystosowania, zgodnie zresztą z naturą Kościoła, który sam o sobie deklaruje, że *ma obowiązek badać znaki czasów i wyjaśniać je w świetle Ewangelii, tak*

*aby mógł w sposób dostosowany do mentalności każdego pokolenia odpowiadać ludziom na ich odwieczne pytania dotyczące sensu życia obecnego i przyszłego oraz wzajemnego ich stosunku do siebie*¹⁴.

11. Do niewątpliwych znaków czasu, a także oczekiwań i dążeń współczesnego człowieka, należy pragnienie, aby każdy mógł być nie tylko dostrzeżony i dowartościowany, ale i czuł się twórczym i odpowiedzialnym podmiotem tych wspólnot, w których żyje. Odpowiada to duchowi nowych przeobrażeń, akcentujących osobiste zaangażowanie, przedsiębiorczość, odpowiedzialność, a także naturze Kościoła, który jest wspólnotą osób powołanych do wzrastania i dojrzewania w wierze i do brania odpowiedzialności zarówno za swój własny rozwój, jak i całej społeczności Ludu Bożego. Wydaje się więc, że bardziej dynamiczny rozwój Kościoła polskiego będzie postępował wówczas, gdy zostanie bardziej dowartościowana przeobrażająca moc wiary, tkwiąca w grupach i ruchach kościelnych. Są one zarówno nadzieją na pogłębienie wspomnianej wyżej masowej religijności, jak również bardzo ważnym miejscem dla samej katechezy, a w naszej obecnej polskiej rzeczywistości stanowią niewątpliwie znaczące dopełnienie dla religijnego nauczania w szkole. Potrzebują one jednakże dla swojego istnienia, działania i rozwoju dowartościowania ze strony hierarchii kościelnej, duszpasterzy i katechetów.

12. Problemem o niezwykle doniosłym znaczeniu pozostaje wciąż troska o pełną formację chrześcijańską zarówno młodego pokolenia, jak i osób dorosłych. W Kościele w Polsce, podejmującym liczne wysiłki na rzecz katechezy dzieci i młodzieży, zbyt mało, jak się wydaje, poświęca się uwagi stałej formacji chrześcijańskiej człowieka dorosłego. Tymczasem w świetle katechetycznych dokumentów Kościoła, katecheza dorosłych pozostaje wciąż najznakomitszą i centralną formą katechezy, *ponieważ zwraca się ona do osób wykonujących największe zadania i w ogóle zdolnych do życia według Orędzia*

¹⁴ DKD 4.

*Chrześcijańskiego*¹⁵. Stanowi ona także docelową formę katechezy, w tym sensie, że ukierunkowane ku niej powinny być wszystkie pozostałe formy katechezy¹⁶. Dlatego planując różne działania katechetyczne, należy pamiętać, że między katechezą dzieci i młodzieży a katechezą dorosłych powinna istnieć ciągłość, tak mocno podkreślana przez Jana Pawła II: *Chodzi także o to, by katecheza dzieci, młodzieży, dorosłych, katecheza ciągła, nie były jak gdyby terenami oddzielonymi od siebie czy pozbawionymi wzajemnej łączności. Jeszcze ważniejsze jest, by nie doszło między nimi do całkowitego rozłamu, lecz wręcz przeciwnie, trzeba aby się one między sobą uzupełniały*¹⁷. Pilną więc potrzebą jest poszukiwanie takich form i metod katechezy dorosłych, aby zostały wypełnione wszystkie jej założenia, cele i zadania¹⁸. Istniejące bowiem grupy i ruchy kościelne, które skupiają osoby dorosłe, jakkolwiek posiadają także charakter katechetyczny, to jednak nie w pełni realizują cele właściwe katechezie dorosłych.

13. Chrześcijańskie wychowanie dzieci i młodzieży, które obecnie realizuje się w środowisku szkolnym, stanowi z pewnością ważny etap w rozwoju polskiej myśli i praktyki katechetycznej, jak również poważne wyzwanie pod adresem całego Kościoła w Polsce. Stanowi także poważną szansę dla poznawania roli i znaczenia Kościoła w tworzeniu kultury, kształtowaniu poprawnej wizji człowieka i życia społecznego w oparciu o Ewangelię, zwłaszcza dla tych uczniów, którzy są obojętni we wierze i zdystansowani do życia kościelnego. Szkolne nauczanie religii nie wydaje się jednak wypełniać w zadowalającym stopniu wszystkich założeń integralnie ujmowanej katechezy, w takim jej rozumieniu, jakie podawane jest w katechetycznych dokumentach Magisterium Kościoła. Napotyka także poważne

¹⁵ CT 43.

¹⁶ Zob. DOK 171.

¹⁷ CT 45.

¹⁸ Zob. DOK 173-176.

problemy wychowawcze, wynikające na przykład ze zróżnicowania poziomu życia religijnego uczniów nawet w obrębie jednej klasy. Tymczasem katecheza będąc *ze swej strony aktem eklezjalnym*¹⁹, domaga się przede wszystkim uznania Kościoła jako jej prawdziwego podmiotu, gdyż to on jest rzeczywistym *nauczycielem wiary*²⁰, którego nie mogą zastąpić inne podmioty życia społecznego, np. szkoła, ani tym bardziej stanowić jedyne miejsce jej realizacji i rozwoju. Katecheza stanowi ponadto podstawowy element wtajemniczenia chrześcijańskiego i *jest ściśle złączona z sakramentami wtajemniczenia*²¹, co urzeczywistnia się najbardziej i najskuteczniej w parafii. Nie należy też zapominać, że katecheza jest również *jednym z (...) elementów całego przebiegu ewangelizacji*²², spełniając w niej bardzo ważną funkcję wprowadzania do życia chrześcijańskiego i jego dojrzewania²³, która to funkcja domaga się pełnego uczestnictwa w działalności ewangelizacyjnej całej wspólnoty chrześcijańskiej. Jeżeli więc za dokumentami Urzędu Nauczycielskiego Kościoła przyjmiemy, że katecheza jako część procesu ewangelizacji jest zarówno kształceniem, wychowaniem, jak i wtajemniczeniem, pozostaje dla odpowiedzialnych za katechezę takie jej przystosowanie, aby w rzeczywistości polskiej został wypełniony postulat Kościoła o komplementarności szkolnego nauczania religii i katechezy parafialnej²⁴, szczególnie w tym, co dotyczy chrześcijańskiego wtajemniczenia i ewangelizacji, które to funkcje jedynie częściowo mogą być zrealizowane w szkole. Parafia bowiem pozostaje wciąż podstawowym miejscem realizowania się katechezy. Jednak obecnie w Polsce należałoby usilnie dążyć do tego, aby

¹⁹ DOK 78.

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże, 65.

²² CT 18.

²³ CT 20; zob. także DOK 60-72.

²⁴ Zob. DOK 73-76.

parafia znów stała się nadzieją i szansą na realizowanie się w niej katechezy bogatej w treści, formy, metody i środki, takiej, która odpowiada w tym względzie zaleceniom Kościoła powszechnego. Ponadto rola parafii wydaje się być niezastąpiona w podejmowaniu procesu preewangelizacji, bez którego żadna forma katechezy nie przyniesie oczekiwanych owoców.

14. Zarysowana wyżej sytuacja duszpastersko-katechetyczna w Polsce z przełomu wieku, która uwzględnia niektóre tylko jej charakterystyczne cechy, a które w przyszłości będą ulegały przeobrażeniom wraz ze zmieniającymi się warunkami społeczno-politycznymi i duszpasterskimi, stawia polskiej katechezie określone wymagania i wyzwania. Winna ona je wielkodusznie podjąć.

C z ę ś ć I

Katecheza w posłudze duszpasterskiej Kościoła

15. Przed swoim wniebowstąpieniem zmartwychwstały Pan polecił swoim uczniom: *Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu* (Mk 16,15; zob. Mt 28, 19-20). Cała duszpasterska misja Kościoła stanowi próbę wprowadzenia w życie tego nakazu Jezusa. Kościół w ten sposób spełnia posługę słowa, która jest częścią procesu ewangelizacji²⁵. Wśród rozmaitych form misji głoszenia słowa ważną i niezastąpioną funkcję spełnia katecheza. Jest ona istotnym momentem procesu ewangelizacji²⁶, a zarazem *podstawową działalnością ewangelizacyjną każdego Kościoła partykularnego*²⁷.

Niniejsza część *Dyrektorium Katechetycznego Kościoła Katolickiego w Polsce* ukazuje najpierw naturę katechezy, tak jak ją opisują dokumenty katechetyczne Kościoła; następnie przedstawia zadania i źródła katechezy, traktuje o zasadniczych funkcjach i podstawowych elementach katechezy, wreszcie o realizacji katechetycznej posługi Kościoła w środowisku szkolnym i parafialnym. *Dyrektorium* pragnie w tej części ukazać związek, jaki łączy rozumienie katechezy w Kościele powszechnym z polską tradycją katechetyczną.

R o z d z i a ł 1

Natura katechezy

²⁵ Zob. DOK 50.

²⁶ Zob. DOK 47-49; 63n.

²⁷ DOK 218.

Określenie katechezy

16. Istotną trudność w zrozumieniu, czym jest katecheza, stanowi brak ścisłej definicji. Przyczyny tego stanu rzeczy można upatrywać w różnym rozumieniu katechezy przez Kościół na przestrzeni wieków, spowodowanym troską dostosowania katechezy do różnych sytuacji duszpasterskich i potrzeb pastoralnych. Pojęcie katechezy jest bardzo bogate i dlatego niezwykle trudno jest wyrazić za pomocą jasnej i wyczerpującej definicji całe bogactwo treści, które to pojęcie w sobie zawiera.

17. Etymologicznie termin *katecheza* pochodzi od greckiego czasownika *katecheo*: *Słowo to znaczyło pierwotnie „wołać z góry” (ex alto), również „wywoływać echo” (kata = z góry, echeo = brzmieć, wypowiadać). Późniejsze znaczenie: pouczać (gdy głos nauczyciela jest świadomym niejako echem pytania ucznia, a odpowiedź ucznia – echem nauczyciela). To ostatnie wyjaśnienie jest ważne, gdyż wskazuje na to, że pouczenie, jakim jest katecheza, dokonuje się nie tylko w sposób jednostronny, jako wykład, ale także w drodze rozmowy, poprzez pytania i odpowiedzi²⁸.*

18. Dokumenty katechetyczne Kościoła pojmują katechezę jako jedną z form posługi głoszenia słowa w Kościele. Katecheza jest działaniem eklezjalnym. Kościół jest prawdziwym i rzeczywistym podmiotem katechezy²⁹.

Prezentowana w *Ogólnej Instrukcji Katechetycznej* z 1971 r. koncepcja katechezy ujmuje ją jako pogłębiony przekaz orędzia zbawienia. Z zarysowanej w tym dokumencie natury katechezy wynika, że przekaz ten zawiera trzy elementy harmonijnie powiązane z sobą: biblijny (katecheza jest przekazem orędzia zbawienia), teologiczno-doktrynalny (katecheza jest pogłębionym

²⁸ Jan Paweł II, *Katecheza u początków Kościoła. Katecheza środowca (12 XII 1984)*, w: Jan Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela*, Citta del Vaticano 1987, 13-14.

²⁹ DOK 78.

przekazem) i egzystencjalny (przekaz ten jest skierowany do człowieka). Podstawowy w katechezie jest element biblijny.

Jan Paweł II w adhortacji *Catechesi tradendae* określa katechezę następująco: *Katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego*³⁰. Określenie to wyróżnia trzy podstawowe funkcje katechezy: wychowanie w wierze, nauczanie doktryny chrześcijańskiej oraz wtajemniczenie chrześcijańskie.

19. Katecheza winna być powiązana z całą duszpasterską i misyjną działalnością Kościoła, nie tracąc jednak swojej własnej specyfiki³¹. W sposób szczególny winna łączyć się z takimi elementami pasterskiej misji Kościoła, jak: *pierwsze głoszenie Ewangelii, czyli przepowiadanie misyjne w celu wzbudzenia wiary; poszukiwanie racji wiary; doświadczenie życia chrześcijańskiego; celebrowanie sakramentów; umacnianie wspólnoty eklezjalnej; świadectwo apostołskie i misyjne*³². Posiadają one wymiar katechetyczny, chociaż katecheza z nimi się nie utożsamia: przygotowują one do katechezy lub z niej wynikają³³.

20. Katecheza ma również wymiar ewangelizacyjny³⁴. Wynika to najpierw z faktu, że katecheza jest głoszeniem Ewangelii, choć czyni to – w odróżnieniu od pierwszego przepowiadania Ewangelii - w sposób systematyczny i pogłębiony. Ponadto w zlaicyzowanym społeczeństwie musi z konieczności przejąć zadanie nowej ewangelizacji. W ten sposób ewangelizacja staje się – obok wychowania w wierze, nauczania i wtajemniczenia - konieczną funkcją katechezy dzisiejszych czasów.

³⁰ CT 18; KKK 5.

³¹ Zob. CT 18; OIK 31.

³² KKK 6; zob. CT 18.

³³ Zob. KKK 6; CT 18.

³⁴ Zob. DOK 61-63.

Cel katechezy

21. Nadrzędnym celem katechezy, któremu podporządkowane są wszystkie pozostałe, jest nie tylko spotkanie z Jezusem, ale zjednoczenie, a nawet głęboka z Nim zażyłość³⁵. Katecheza zatem, już na płaszczyźnie celów, ma charakter chrystocentryczny. Ponieważ Jezus Chrystus jest zjednoczony z Ojcem i Duchem Świętym, dlatego z chrystocentryzmu wynika jej teocentryzm. Związek Chrystusa z Kościołem i z ludźmi, Jego braćmi, implikuje z kolei eklezjocentryzm i chrześcijański personalizm katechezy³⁶.

Katecheza ma prowadzić do posłuszeństwa Ojcu na wzór Chrystusa i do wyznania wiary w Kościele. Domaga się zatem nie tylko indywidualnego odniesienia człowieka do Boga i uświadomienia sobie konsekwencji płynących z wyznania wiary, ale potrzebuje także koniecznie, aby ta wiara mogła się rozwijać i doskonalić, wspólnoty wierzących, bowiem *wierzę i wierzymy* wzajemnie się zakładają³⁷.

22. Nadrzędny cel katechezy – komunია z Jezusem Chrystusem – jest osiągany poprzez realizację celów cząstkowych i pośrednich, związanych z sytuacją, w jakiej żyją i wzrastają konkretni adresaci katechezy. Stąd wynika pilna potrzeba, aby w oparciu o nadrzędny cel katechezy programy katechetyczne Kościoła w Polsce formułowały szczegółowe cele katechezy dorosłych, młodzieży i dzieci, korygowały już istniejące, przystosowując je do aktualnej sytuacji duszpasterskiej. Powyższy postulat odnosi się również do formułowania i określania edukacyjnych celów nauki religii w szkole i celów katechetycznego duszpasterstwa w parafiach.

³⁵ Zob. CT 5; KKK 426; DOK 80.

³⁶ Zob. DOK 81.

³⁷ Zob. DOK 83; por. KKK 166-169, 196.

Zadania katechezy

23. Cele katechezy osiągane są poprzez realizację zadań, jakie stawia i wysuwa się odpowiedzialnym za katechezę. *Dyrektorium Ogólne o Katechizacji* wymienia następujące zadania katechezy³⁸:

- rozwijanie poznania wiary,
- wychowanie liturgiczne,
- formacja moralna,
- nauczanie modlitwy,
- wychowanie do życia wspólnotowego,
- wprowadzenie do misji.

24. **Rozwijanie poznania wiary** jest szczególnie pilnym zadaniem współczesnej katechezy polskiej. Przyłgnięcie do Jezusa i głęboka z Nim zażyłość oznaczają, że katechizowany winien najpierw dobrze Go poznać, a zwłaszcza całe orędzie miłości, które objawił światu. Dokonuje się to przez poznanie Tradycji i Pisma św.³⁹ Stąd działania katechetyczne nie mogą zaniedbywać poznania treści wiary (*fides quae*), które winno jednak zawsze prowadzić do rozwoju i pogłębienia osobistej wiary katechizowanego (*fides qua*)⁴⁰.

Rozwijanie poznania prawd wiary jest także jednym z ważnych elementów wychowania do prawdy, które polega na okazywaniu szacunku dla powagi prawd wiary, a jednocześnie jest wyrazem przekonania, że każdy człowiek odczuwa w sobie wewnętrzną potrzebę jej odkrywania, bowiem *hipotezy mogą fascynować, ale nie przynoszą zaspokojenia*⁴¹. Ten szacunek dla prawd wiary domaga się, by religii nie traktować jako uproszczonego opisu

³⁸ Zob. DOK 86-87.

³⁹ Zob. DOK 85, 95-96.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ FR 27.

rzeczywistości, która w sposób kompetentny i pełny jest dopiero prezentowana przez wiedzę przyrodniczą. Raczej należy pamiętać o tym, że *wiara i rozum są jak dwa skrzydła, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy*⁴².

Dlatego też rzetelne rozwijanie poznania wiary spełnia zadanie przeciwstawiania się stereotypowi scjentyzycznemu, według którego żadne poznanie, poza przyrodniczym, nie istnieje. Scjentyzm stanowi ideologię przeciwną nauce wiary, a szerzy się w przyzwyczajeniach wielu nauczycieli szkolnych, wykształconych przez pedagogikę realnego socjalizmu. Odpowiedzią na postawę scjentyzyczną jest postawa ukazująca jedność poznania rozumowego i poznania przez wiarę, obecna już w tekstach biblijnych⁴³. *Jedność prawdy, objawionej i naturalnej, jest bowiem podstawowym postulatem rozumu ludzkiego, wyrażonym już w zasadzie niesprzeczności. Objawienie daje pewność tej jedności ukazując, że Bóg Stwórca jest także Bogiem historii zbawienia*⁴⁴.

Zadanie rozwijania poznania wiary spoczywa przede wszystkim na szkolnym nauczaniu religii i nauczaniu w ramach katechezy parafialnej. W realizacji tego zadania winna wspierać katechetów świadomość, że we współczesnym świecie nie można żyć wiarą bez jej intelektualnego pogłębienia. Jednym bowiem z głównych powodów kruchości i zaniku wiary w dzisiejszych czasach jest między innymi brak znajomości prawd wiary. Oczywiście chodzi tu o takie przyswojenie sobie treści religijnych, aby one mogły osiąść zdolność interpretowania życia ludzkiego według głębokości myśli Chrystusa. Aby katecheci mogli to zadanie wypełnić, potrzebne jest zrozumienie o potrzebie pogłębionej formacji intelektualnej, zarówno wśród samych katechetów, jak i wśród osób i instytucji odpowiedzialnych za ich przygotowanie.

⁴² FR, Wstęp.

⁴³ Por. FR 16.

⁴⁴ FR 34; zob. też FR 99.

25. **Wychowanie liturgiczne** dokonuje się zarówno przez nauczanie, które wyjaśnia tajemnice wiary i sposoby jej celebrowania, jak i przez sam udział w liturgii, która pozostanie zawsze *uprzywilejowanym miejscem dla katechezy*⁴⁵. Integralne rozumienie i harmonijne łączenie obu tych zasad jest konieczne, ponieważ liturgia bez objaśnienia może stać się zespołem niezrozumiałych konwencji albo magicznych czynności. Z kolei sama wiedza o liturgii, nie mająca związku z życiem chrześcijanina, w którym celebrowanie jego wiary zajmuje centralne miejsce, zaprzecza istotnemu celowi katechezy. Stąd katecheza winna zawsze wyprzedzać udział w liturgii i jednocześnie czuwać, aby to, co chrześcijanin przeżywa i czego doświadcza w liturgii, zostało przeniesione w jego codzienne życie.

Tak rozumiane wychowanie liturgiczne domaga się współdziałania katechezy rodzinnej, nauczania religii w szkole i katechetycznych form duszpasterstwa parafialnego. Inspiratorką dla tego rodzaju katechezy pozostaje parafia, wspólnota wiary, która liturgię sprawuje. Należy zatem dołożyć starań, by liturgia była sprawowana w sposób dostojny i zrozumiały, aby sama w sobie stawała się katechezą o rzeczywistości, którą wyraża.

Katecheza z natury swej jest związana w sposób szczególny ze sprawowaniem sakramentów, *gdyż właśnie w sakramentach, a zwłaszcza w Eucharystii, Jezus Chrystus działa najpełniej w celu przemiany człowieka*⁴⁶. Sakramentalny charakter wychowania liturgicznego winien ujawniać się zarówno w treściach, jak i we wszystkich formach katechezy dorosłych, dzieci i młodzieży⁴⁷. Katecheza winna budzić postawy i kształtować umiejętności, warunkujące owocny udział w życiu sakramentalnym. W przypadku katechezy dorosłych formami najbardziej naturalnymi będą, poza homilią, przygotowanie do przyjęcia sakramentu małżeństwa, katecheza dla uczestniczących w

⁴⁵ KKK 1074.

⁴⁶ CT 23.

⁴⁷ Zob. PSPB 44.

sakramencie chrztu rodziców i chrzestnych, a także stała formacja katechetyczna. Gdy chodzi o katechezę dzieci i młodzieży, to katecheza winna mieć charakter ściśle liturgiczny na wszystkich etapach edukacyjnych: dzieci młodsze przygotowuje do uczestnictwa w Eucharystii oraz w sakramencie pokuty i pojednania, dzieci starsze wprowadza w lekturę Pisma św. i do świadomego wyznania wiary, młodzież gimnazjalną przygotowuje do przyjęcia sakramentu bierzmowania, zaś młodzież ponadgimnazjalną do odczytania i wyboru drogi powołania i założenia rodziny chrześcijańskiej.

26. Formacja moralna stawia sobie za cel przekazanie katechizowanym i ukształtowanie w nich postawy Jezusa-Nauczyciela. *Katecheza powinna wyrażać w sposób bardzo jasny radość i wymagania drogi Chrystusa*, dlatego też winna stać się katechezą *nowego życia w Chrystusie*⁴⁸. Wychowanie moralne polega przede wszystkim na formacji sumienia⁴⁹, bowiem sama tylko wiedza o tym, co jest moralnie dobre, a co złe, nie wystarcza⁵⁰. Sumienie zaś właściwie uformowane odpowiada w sposób wolny i odpowiedzialny na Boże wezwanie. Ponieważ współczesna kultura niejednokrotnie wystawia sumienie wierzącego na próbę⁵¹, dlatego wychowanie moralne winno z jednej strony otwierać człowieka na łaskę⁵² i miłosierdzie⁵³, kształtując w ten sposób postawę pokuty i pojednania⁵⁴, z drugiej – winno ukazywać związek pomiędzy wolnością i

⁴⁸ KKK 1697. Katecheza moralna winna stać się katechezą *nowego życia w Chrystusie* i dlatego jest katechezą Ducha Świętego, katechezą Łaski, katechezą Błogosławieństw, katecheza o grzechu i przebaczeniu, katecheza o ludzkich cnotach, katechezą o wierze, nadziei i miłości, katecheza o przykazaniu miłości, wreszcie katecheza eklesjalną.

⁴⁹ Zob. PSPN 54.

⁵⁰ Zob. VS 64.

⁵¹ ReP 26.

⁵² Por. KKK 1697.

⁵³ Zob. PSPB 50.

⁵⁴ ReP 25.

prawdą⁵⁵. Tak rozumiane wychowanie moralne domaga się podkreślenia nie tylko elementu nadprzyrodzonego, ale i elementu naturalnego. Łaska bowiem buduje na naturze. Wynika to między innymi z natury katechezy jako pedagogii w akcie wiary⁵⁶, jak również z chrystocentrycznie określonej zasady wierności Bogu i człowiekowi⁵⁷. Stąd wychowanie moralne w trakcie katechezy winno również zakładać i pogłębiać formację ludzką katechizowanych. W ten sposób katecheza staje przed zadaniem rozwijania także ludzkich wartości⁵⁸, wspierając proces wychowawczy rodziny i szkoły. Pamiętać przy tym trzeba, aby ideału wychowawczego w formacji ludzkiej chrześcijanina nie obniżać do poziomu miernego i przeciętnego, bowiem *chrześcijaństwo godne swego miana nie może się wyrażać jedynie w przeciętnej uczciwości, dostosowanej do norm społecznych, ale musi być prawdziwym dążeniem do świętości*⁵⁹.

Podstawową normą dla formacji moralnej winno być przykazanie miłości, bowiem *człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą i jego życie pozbawione jest sensu, gdy nie objawi mu się Miłość, jeśli nie spotka się z Miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczyni w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa*⁶⁰. Dlatego też nie wolno zapominać, że to właśnie katecheza rodzinna zakłada fundament pod proces wychowania moralnego, a jest nim świadectwo rodzinnej miłości.

27. Wychowanie do modlitwy napotyka w dzisiejszych czasach na szczególną trudność, bowiem w wielu domach ludzi ochrzczonych zanikła praktyka modlitwy. Adresatami katechezy stają się w ten sposób ludzie, którzy nie rozumieją sensu modlitwy i nie odczuwają jej potrzeby. To właśnie ze

⁵⁵ EV 96.

⁵⁶ Zob. DOK 144.

⁵⁷ Zob. DOK 145; KKK 1698.

⁵⁸ ChL 60.

⁵⁹ Jan Paweł II, *List do kapłanów na Wielki Czwartek* (25 III 2001), 15.

⁶⁰ RH 10; O wynikającej stąd formacji charytatywnej zob. PSPCh 40.

względu na nich przed katechezą polską pojawiają się nowe zadania: rozbudzenia życia modlitwy przez ukazanie jej sensu. Katecheza w żadnej ze swoich form nie może i nie powinna rezygnować z nauczania modlitwy i z wdrażania do jej praktykowania. Bez modlitwy nie ma prawdziwego i autentycznego życia chrześcijańskiego. *Kiedy katecheza jest przeniknięta klimatem modlitwy, wtedy praktykowanie całego życia chrześcijańskiego osiąga swoją głębię*⁶¹.

Nauczanie modlitwy jest szczególnym obowiązkiem rodziców katolickich⁶². Praktyka modlitwy rodzinnej łączy modlitwę Kościoła z modlitwą prywatną wiernych⁶³. Szkolne nauczanie religii, poza wprowadzeniem w praktykę modlitwy wspólnej, przekazuje wiedzę na temat modlitwy, ukazuje jej sens w kontekście całego depozytu wiary. Duszpasterstwo katechetyczne w parafii – przez katechezę parafialną i funkcjonujące w parafii grupy modlitewne – wtajemnicza natomiast w modlitwę wspólnoty Kościoła. Powinno ono również wykorzystywać w tym celu pozytywne formy pobożności ludowej, do których wierni są szczególnie przywiązani. Mimo, że domagają się one niekiedy oczyszczenia, przejrzenia i poprawy, *przyczyniają się do głębszego zrozumienia tajemnicy Chrystusa*⁶⁴.

28. W katechezie nie może zabraknąć **wychowania do życia wspólnotowego**. U jego podstaw leży przekonanie, że *istnieje pewne podobieństwo między jednością Osób Boskich a braterstwem, jakie ludzie powinni zaprowadzić między sobą, w prawdzie i miłości*⁶⁵.

Wychowanie do życia wspólnotowego winno uwzględniać istnienie różnych społeczności, w jakich katechizowani żyją lub żyć będą. Powinno ono

⁶¹ DOK 85.

⁶² Zob. FC 60.

⁶³ Zob. FC 61; KL 12.

⁶⁴ CT 54.

⁶⁵ KKK 1878.

mieć ponadto charakter integralny, tak, aby mogło przygotowywać do podjęcia zadań zarówno we wspólnotach i społecznościach naturalnych, jak i nadprzyrodzonych⁶⁶.

Naturalnymi wspólnotami są rodzina i naród. Katecheza Kościoła winna więc zwracać uwagę na umacnianie więzi rodzinnych, i to nie tylko w odniesieniu do rodziców i dzieci, rodzeństwa, ale także wobec najstarszych członków rodziny⁶⁷. Nacechowane miłością relacje rodzinne stanowią najlepsze lekarstwo na mentalność konsumpcyjną, niszczącą wspólnotę i poniżającą godność osoby ludzkiej poprzez jej urzeczowienie⁶⁸. W tym kontekście ważnym zadaniem katechezy będzie upowszechnianie *Karty Praw Rodziny*⁶⁹.

Katecheza, zgodnie z czcigodną tradycją duszpasterstwa Kościoła w Polsce, winna również wychowywać do życia we wspólnocie narodowej. Jan Paweł II zwraca uwagę na rodzinny kontekst wychowania patriotycznego: *Czwarte Przykazanie poucza też, że należy okazywać szacunek tym, którzy żyli przed nami oraz ich dobrym dziełom: „ojciec i matka” oznaczają tu również przeszłość, więź między kolejnymi pokoleniami, dzięki której możliwe jest samo istnienie narodu*⁷⁰.

Wychowanie do życia we wspólnocie narodowej domaga się, aby katecheza przekazywała prawdę o historii narodu⁷¹ oraz społeczną naukę Kościoła⁷². Wierni świeccy winni umieć odnajdywać się również jako chrześcijanie, uczniowie Chrystusa, w życiu społecznym i politycznym, a zadaniem katechezy jest przygotować ich nie tylko do podejmowania

⁶⁶ Por. ChL 59.

⁶⁷ Por. Jan Paweł II, *List do ludzi w podeszłym wieku* (1 X 1999), 11.

⁶⁸ CA 39.

⁶⁹ FC 46; zob. PSPR 15.

⁷⁰ Jan Paweł II, *List do ludzi w podeszłym wieku* (1 X 1999), 11.

⁷¹ Zob. PSPP 44.

⁷² Zob. DOK 71.

prawidłowych wyborów w tych dziedzinach, lecz także do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, przez wnoszenie w nie wartości ewangelicznych⁷³. Elementy społecznego nauczania Kościoła winny zatem wejść zarówno w programy szkolnego nauczania religii, jak i parafialnego duszpasterstwa dorosłych⁷⁴.

Wychowanie do wspólnoty w katechezie i przez katechezę nie może dotyczyć tylko wspólnot naturalnych. Winno ono przede wszystkim uwzględniać wychowanie do wspólnoty Kościoła. Wprowadzenie do życia we wspólnocie Ludu Bożego dokonuje się na pierwszym miejscu w rodzinie, która jest nie tylko *Kościółem domowym*, lecz także *drogą Kościoła*⁷⁵. Ważne zadanie w tym względzie mają do wypełnienia również szkolne lekcje religii, które, obok przekazu prawd wiary, winny także ukazywać prawdziwy obraz Kościoła oraz pogłębiać poczucie przynależności do wspólnoty kościelnej. Dopełnieniem szkolnego nauczania religii jest duszpasterstwo katechetyczne, które pozwala dzieciom i młodzieży na przeżycie prawdziwej wspólnoty wiary. To właśnie w parafii, w działających na jej terenie różnych grupach i stowarzyszeniach, katechizowani mogą doświadczyć swej ontologicznej (przez chrzest) przynależności do Kościoła w płaszczyźnie egzystencjalnej. Nadal pozostaje wciąż aktualna socjalizacja kościelna poprzez katechezę dorosłych⁷⁶. Wobec dystansowania się wielu wiernych od Kościoła budzenie i pogłębianie więzi ze społecznością kościelną przez katechetyczne duszpasterstwo dorosłych staje się dziś szczególnie nagłą potrzebą.

29. Do istotnych zadań katechezy należy **wprowadzenie do misji**. Cały bowiem Kościół jest misyjny. Wszyscy w Kościele są wezwani i posłani do realizacji misyjnego mandatu zmartwychwstałego Pana – nauczania wszystkich

⁷³ Zob. PSPG 47; PSPP 53-54.

⁷⁴ Zob. ChL 60.

⁷⁵ Zob. CT 36; FC 53; Jan Paweł II, *List do Rodzin* 1-2,16.

⁷⁶ Zob. ChL 61.

narodów (zob. Mt 28,19-20; Mk 16,15). Zadaniem katechezy jest wychowywać katechizowanych do odpowiedzialności misyjnej, która powinna wyrażać się przede wszystkim w dawaniu świadectwa, a więc winna ona *uzdolnić uczniów Jezusa do obecności, jako chrześcijan, w społeczeństwie, w życiu zawodowym, kulturowym i społecznym oraz przygotować ich do współdziałania w różnych zadaniach eklezjalnych, zgodnie z powołaniem każdego*⁷⁷. Szczególna odpowiedzialność spoczywa na wierzących za nową ewangelizację, która winna być podjęta z większą intensywnością również przez Kościół w Polsce. Domaga się jej nowa sytuacja duszpasterska, bowiem także w naszym kraju *całe grupy ochrzczonych utraciły żywy sens wiary albo wprost nie uważają się już za członków Kościoła, prowadząc życie dalekie od Chrystusa i od Jego Ewangelii*⁷⁸.

Wprowadzenie do misji powinno się najpierw dokonać w ramach katechezy rodzinnej, bowiem także *rodzina powołana jest do ewangelizacji i misji*⁷⁹. Realizuje się ono w rodzinie głównie poprzez żywe świadectwo wiary rodziców⁸⁰. Pewna forma działalności misyjnej wewnątrz rodziny może być także rozwijana w sytuacji, gdy któryś z członków rodziny nie wierzy lub zdystansowany jest do Kościoła⁸¹. W rodzinie prawdziwie chrześcijańskiej dojrzewają także powołania misyjne⁸². Z kolei szkolne nauczanie religii, wykorzystując wiedzę uczniów z zakresu historii i geografii, może przekazywać informacje o potrzebach misyjnych Kościoła, przybliżać sylwetki misjonarzy i podejmowaną przez nich działalność w krajach misyjnych. Lekcje religii są też miejscem, gdzie można uwrażliwiać uczniów na misyjne posłannictwo Kościoła

⁷⁷ DOK 86.

⁷⁸ RMi 33.

⁷⁹ KKK 2205.

⁸⁰ Por. FC 53.

⁸¹ Zob. FC 54.

⁸² Zob. RMi 80.

i wychowywać ich do odpowiedzialności za ewangelizację we współczesnym świecie. Katechetyczne duszpasterstwo parafialne pozwala zaś na budzenie troski misyjnej całej wspólnoty Kościoła, która wezwana jest do modlitwy, ofiary, wsparcia materialnego misji i troski o powołania misyjne.

30. Wszystkie wymienione wyżej zadania katechezy są niezbędne i stanowią *bogată, zróżnicowaną i wieloaspektową całość*⁸³. Każde z nich, na swój sposób realizuje nadrzędny cel katechezy⁸⁴. Toteż każde z tych zadań powinno być brane pod uwagę w określaniu celów szczegółowych i konstruowaniu programów katechetycznych dla osób w różnym wieku i w różnym kontekście środowiskowym. *Jeśli katecheza pominie jeden z nich, wiara chrześcijańska nie osiągnie w pełni swego rozwoju*⁸⁵.

Ponadto wymienione zadania katechezy winny się wzajemnie uzupełniać, a programowanie katechetyczne winno je zawsze harmonijnie łączyć z sobą i traktować je w sposób integralny, bez pomijania któregośkolwiek z nich. *Każdy wielki temat katechetyczny (...) ma wymiar poznawczy i wynikają z niego konsekwencje moralne; uwewnętrznia się w modlitwie i realizuje się w świadectwie. Jedno zadanie przywołuje następne: poznanie wiary uzdalnia do misji; życie sakramentalne umacnia do przemiany moralnej*⁸⁶.

Katecheza wierna Bogu i człowiekowi

31. Zadania katechezy winny być ujmowane zarówno w aspekcie naturalnym, jak i nadprzyrodzonym. Wynika to z faktu, że katecheza, jako działanie ewangelizacyjne, jest jednocześnie dziełem Boga i człowieka. Katecheza zatem winna być ujmowana z jednej strony w kontekście daru Boga

⁸³ DOK 87.

⁸⁴ Tamże.

⁸⁵ Tamże.

⁸⁶ Tamże.

dla człowieka, z drugiej – wolnej odpowiedzi, jaka ma dać katechizowany⁸⁷. Katecheza jest darem *danym i zadany*⁸⁸.

Zasada wierności Bogu i człowiekowi⁸⁹ stanowi znaczące osiągnięcie katechetyki posoborowej. Wzywa ona do wierności prawdziwemu depozytowi wiary, a jednocześnie nakłada na katechezę obowiązek wspierania człowieka w urzeczywistnianiu jego powołania chrześcijańskiego i odpowiadania na jego życiowe pytania i problemy. Winien to być specyficzny rys całej posługi kościelnej, ponieważ *człowiek jest pierwszą i podstawową drogą Kościoła*⁹⁰.

Zasada wierności Bogu i człowiekowi wynika wprost z nadrzędnego celu katechezy, czyli doprowadzenia do komunii z Jezusem. Bóg w Jezusie przychodzi, by zbawić człowieka. Winna ona też być uwzględniana przy realizacji poszczególnych zadań katechezy oraz przenikać wszystkie elementy treściowe i metodyczne katechezy.

Źródła i filary katechezy

32. Głównym źródłem katechezy jest *Słowo Boże zawarte w świętej Tradycji i Piśmie Świętym*⁹¹. Miejscami, w których można odnaleźć słowo Boże, są:

- zmysł wiary Ludu Bożego pod przewodnictwem nauczającego autorytatywnie Urzędu Nauczycielskiego Kościoła,
- liturgia,

⁸⁷ Zob. DOK 145..

⁸⁸ Jan Paweł II, *Przemówienie wygłoszone podczas spotkania w katedrze wrocławskiej z polską szkołą* (6 VI 1991), 3..

⁸⁹ Zob. OIK 34; DOK 145.

⁹⁰ RH 14.

⁹¹ DOK 95.

- życie Kościoła, jego historia, a zwłaszcza świadectwo złożone przez świętych,
- refleksja teologiczna,
- autentyczne wartości religijne i moralne w społeczności ludzkiej i w różnych kulturach.

Jest rzeczą bardzo istotną, aby zadania katechezy były ściśle powiązane z jej źródłami i z nich wypływały. Każde z tych źródeł posługuje się innym, właściwym dla siebie językiem, który powinien być przełożony na język katechezy. W sposób szczególny katecheza jest żywą tradycją takich dokumentów wiary, jak: *perykopy biblijne, teksty liturgiczne, pisma Ojców Kościoła, wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego, symbole wiary, świadectwa świętych, refleksje teologiczne*⁹².

33. Dokumenty katechetyczne Kościoła, powołując się na bogactwo tradycji patrystycznej oraz tradycję katechizmów (tę ostatnią zebraną przez *Katechizm Kościoła Katolickiego*), wymieniają siedem podstawowych elementów, kształtujących katechezę, nazywając je *siedmioma kolumnami* katechezy. Są to⁹³:

- trzy etapy opowiadania historii zbawienia: Stary Testament, życie Jezusa Chrystusa i historia Kościoła,
- cztery filary wykładu: Symbol wiary, sakramenty, Przykazania i Modlitwa Pańska.

Katecheza winna zatem być kształtowana zarówno przez metodę opowiadania biblijnego, związaną ściśle z objawieniem się Boga w historii, jak i przez systematyczny wykład doktryny wiary, zawarty w tradycyjnym schemacie katechetycznym, zastosowanym w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*⁹⁴.

⁹² DOK 96.

⁹³ Zob. DOK 130.

⁹⁴ Zob. KKK 13-17; DOK 122.

34. Zarówno twórcy programów katechetycznych, jak i sami katecheci, którzy te programy realizują w konkretnych miejscach i środowiskach, winni pamiętać o konieczności czerpania z każdego z tych źródeł i oparcia przekazu nauki wiary na wszystkich jej filarach.

Integralność treści katechezy

35. W dokumentach katechetycznych Kościoła zwraca się jeszcze uwagę na jeden bardzo istotny wymóg katechezy: postulat integralności katechezy⁹⁵. Katecheza bowiem ma przedstawiać i przekazywać całą prawdę, a *żadnemu katechecie nie wolno własną powagą dzielić dziedzictwa wiary na to, co on uważa za ważne i nieważne, aby potem jednego nauczać, a drugie przemilczać*⁹⁶. Ten obowiązek zachowania integralności katechezy dotyczy każdej formy katechezy, niezależnie od tego, *do jakich grup i osób się zwraca*⁹⁷. Chociaż zasada wierności Bogu i człowiekowi domaga się uwzględnienia różnych form katechezy, dostosowanych do różnych grup słuchaczy, to jednak *dostosowanie katechezy nie może oznaczać uszczuplenia ani okaleczenia treści nauki objawionej*⁹⁸. *Kto w jakimkolwiek punkcie narusza integralność orędzia, ten tym samym niebezpiecznie wyjaławia samą katechezę i zagraża jej owocom*⁹⁹.

36. Dokumenty katechetyczne Kościoła podają główne kryteria, według których należy przedstawiać integralne orędzie ewangeliczne w katechezie. Są one powiązane z sobą, ponieważ wypływają z tego samego i jednego źródła. Orędzie zbawienia przekazywane w katechezie winno zatem¹⁰⁰:

⁹⁵ Zob. DOK 111-112.

⁹⁶ CT 30.

⁹⁷ Jan Paweł II, *Pedagogia katechezy*. Katecheza środowowa (16 I 1985), 1.

⁹⁸ Tamże.

⁹⁹ CT 30.

¹⁰⁰ Zob. DOK 97.

- być skoncentrowane na osobie Jezusa Chrystusa (chrystocentryzm) i posiadać jednocześnie wymiar trynitarny;
- koncentrować się na darze zbawienia, a więc głosić Dobrą Nowinę o Królestwie Bożym;
- posiadać charakter eklesjalny, ponieważ orędzie to, jak cały proces ewangelizacji, realizuje się w „czasie Kościoła”;
- uwzględniać zasadę inkulturacji, ponieważ jest Dobrą Nowiną przeznaczoną dla wszystkich narodów; zasada ta będzie mogła być realizowana wtedy, gdy orędzie będzie przedstawione w całej integralności i czystości;
- posiadać charakter organiczny i własną hierarchię prawd;
- odkrywać znaczenie orędzia dla osoby ludzkiej.

Funkcje katechezy

Wychowawcza funkcja katechezy

37. *Katecheza jest wychowaniem w wierze*¹⁰¹, wypełnia więc funkcję wychowawczą. Wychowanie w wierze dokonujące się w ramach katechezy różni się od pozostałych rodzajów wychowania tym, że inny stawia sobie cel i inne realizuje zadania.

Przekaz wiary nie może tylko polegać na przekazywaniu wiadomości religijnych i na ich przyswojeniu przez katechizowanych, lecz ma na celu rozwijać i kształtować ich wiarę. Tymczasem sytuacja, w jakiej dokonuje się dziś wychowanie w wierze, jest inna niż kiedyś. Dawne wychowanie religijne zakładało istnienie wspólnoty wiary i dlatego przekaz katechetyczny mógł ograniczać się do podawania samych informacji o wierze. Dzisiaj natomiast nie można zakładać istnienia wspólnoty wiary i dlatego rzeczą istotną dla katechezy jest stworzenie wychowankom również możliwości przeżycia i doświadczenia wartości religijnych we wspólnocie katechetycznej. Skuteczność jakiegokolwiek wychowania zależy od możliwości przeżycia i doświadczenia wartości. To właśnie z tej racji wychowanie rodzinne jest w tak dużym stopniu owocne. Podobnie ma się rzecz z wychowaniem religijnym. Tam, gdzie rodzina nie daje i nie zapewnia swoim członkom możliwości przeżycia i doświadczenia wiary, winny ją w tym względzie wesprzeć i dopełnić inne środowiska wychowawcze, w tym również wspólnota katechetyczna.

38. Wychowanie w wierze winno przede wszystkim uwzględniać główne źródła katechezy oraz wspierać się na wspomnianych wyżej siedmiu kolumnach katechezy. Kontakt ze słowem Bożym obecnym w Piśmie św. i Tradycji winien

¹⁰¹ CT 18.

prowadzić wychowanków do odpowiedzi wiary na wezwanie Boga, który zbawia. Proces wychowania katechetycznego winien też być obecny w realizacji wszystkich zadań katechezy.

Wychowanie katechetyczne winno również korzystać z osiągnięć świeckiej teorii wychowania, ponieważ formacja chrześcijańska budowana jest na formacji ludzkiej. Jednakże w korzystaniu ze świeckich rozwiązań wychowawczych należałoby zachować szczególną ostrożność, badając zarówno ich filozoficzne podstawy, jak i wychowawcze skutki wysuwanych propozycji¹⁰².

39. Podstawowym zagadnieniem w ocenianiu rozwiązań z zakresu świeckiej teorii wychowania jest poznanie jej założeń filozoficznych. U podstaw bowiem każdej filozofii i teorii wychowania stoi zawsze określona koncepcja człowieka. Nierzadko redukują one człowieka do jakiejś określonej funkcji, np. w ideologiach totalitarnych do funkcji organizmu społecznego, podporządkowując dobro jednostki działaniom mechanizmów społeczno-ekonomicznych¹⁰³. Redukcja koncepcji człowieka oznacza też nieumiejętność wyjścia poza etykę indywidualistyczną¹⁰⁴. Przeszkodą, która nie pozwala przyjąć pełnej, integralnej koncepcji człowieka, jest również skłonność do wyjaśniania tylko pewnych aspektów działania ludzkiego¹⁰⁵.

Redukcjonistyczne koncepcje człowieka odnoszą się w szczególności do sfery działania ludzkiego, zwłaszcza do pojęcia wolności¹⁰⁶. Współczesny kryzys moralny jest ściśle związany z kryzysem prawdy w stosunkach

¹⁰² Por. DOK 243.

¹⁰³ Zob. CA 13,

¹⁰⁴ Zob. KDK 30.

¹⁰⁵ Paweł VI, *List apostolski „Octogesima adveniens”*, 38.

¹⁰⁶ Zob. PSPN 27.

międzyludzkich¹⁰⁷, a także z oderwaniem wolności od prawdy¹⁰⁸. Zjawisko to zniekształca życie społeczne i prowadzi do negacji drugiego człowieka. Sfera moralności, nie mając odniesień do prawdy, staje się jedynie przedmiotem umowy i negocjacji¹⁰⁹. Oderwanie wolności od prawdy wiedzie także do niewłaściwego pojmowania wolności, która z jednej strony jest absolutyzowana, z drugiej natomiast kwestionowana przez zredukowanie koncepcji człowieka do bytu całkowicie zdeterminowanego w swoim działaniu czynnikami zewnętrznymi¹¹⁰. W ten sposób nie pozostawia się miejsca na akt wolnej woli, zwłaszcza na gruncie wyboru moralnego. Owo fałszywe (bo nie związane z prawdą) pojęcie wolności jest ponadto *źródłem sprzeczności między oficjalnymi deklaracjami praw człowieka a ich tragiczną negacją w praktyce*¹¹¹.

Cała sfera związku pomiędzy wolnością a prawdą ma bez wątpienia znaczenie wychowawcze. Permisywizm wychowania, propagowany czasem także na gruncie pedagogiki religijnej, oparty jest właśnie na błędnej koncepcji wolności ludzkiej¹¹², na oderwaniu wolności od prawdy.

Spółeczny czy polityczny aspekt rozumienia relacji pomiędzy prawdą a wolnością powinien znaleźć odzwierciedlenie w katechezie społecznej. Katecheza ta winna uczyć oceniać sytuacje moralne, w jakich znajduje się człowiek we wspólnocie ludzkiej oraz wskazywać na sposoby świadomego i godziwego uczestnictwa w działaniach społecznych i politycznych.

Brak poszanowania wartości, zwłaszcza prawdy, i oddzielanie jej od właściwie pojmowanej wolności, prowadzi w sposób naturalny do umacniania się zjawiska materializmu praktycznego. Idea społeczeństwa konsumpcyjnego

¹⁰⁷ Zob. DiM 12.

¹⁰⁸ Zob. VS 32.

¹⁰⁹ Zob. EV 20.

¹¹⁰ Zob. VS 33.

¹¹¹ EV 19.

¹¹² Zob. KKK 2526.

jest ideą wadliwą, przejmującą błąd antropologiczny socjalizmu. Odmawiając *moralności, prawu, kulturze i religii autonomicznego istnienia i wartości*, dąży do całkowitego sprowadzenia człowieka do dziedziny ekonomicznej i zaspokojenia potrzeb materialnych¹¹³. Idea ta jest w sposób oczywisty przeciwna chrześcijaństwu, ponieważ dąży do *umniejszenia wartości krzyża i pozbawienia go znaczenia*¹¹⁴, twierdząc, że *człowiek jest tylko ziemską istotą, która powinna żyć tak, jak gdyby Bóg nie istniał*¹¹⁵. Tymczasem *osłabienie wrażliwości na Boga i człowieka prowadzi nieuchronnie do materializmu praktycznego. (...) W ten sposób wartości związane z „być” zostają zastąpione przez wartości związane z „mieć”*¹¹⁶.

40. Podstawową trudnością, jaka dotyka katechezę w jej funkcji wychowawczej, to trudności związane z całością procesu wychowania moralnego. Wiążą się one z takimi zjawiskami, jak upadek autorytetów, promowanie mentalności konsumpcyjnej, relatywizacja wartości. W sposób oczywisty utrudniają one przekaz katechetyczny i powodują, że wychowankowie tracą motywację do zajmowania się problematyką religijną i ustawianiem swego życia w relacji do Boga. Wydaje się, że owe trudności są wynikiem sygnalizowanego wyżej zjawiska kryzysu wokół zagadnienia prawdy. Skoro bowiem nie ma prawdy obiektywnej, to istotnie niepotrzebne wydaje się istnienie autorytetu. Jeśli dziedzina moralności stanowi jedynie przedmiot umowy pomiędzy ludźmi, to rzeczywiście najsensowniejsze jest zaspokajanie potrzeb konsumpcyjnych, a nie dążenie do ukierunkowania swego życia przez wartości, które są trudne. Skoro wartość tego, co czynimy, zależy od umowy, to przecież nie ma obiektywnego dobra i zła, każdy ma swoją prawdę. W ten sposób zjawiska, które utrudniają proces wychowawczy, mogą prowadzić do

¹¹³ CA 19.

¹¹⁴ UUS 1.

¹¹⁵ Tamże.

¹¹⁶ EV 23.

zablokowania wychowawczej funkcji katechezy, a to z racji niemożności znalezienia punktów styecznych pomiędzy głoszonym orędziem a mentalnością wychowanków.

41. Innym problemem, dotyczącym wychowania w ogóle, a mającym istotne odniesienie do katechezy, jest zjawisko redukcji wychowania do wykształcenia. Zjawisko to Jan Paweł II wiąże z błędem antropologicznym materializmu i nazywa alienacją wychowawczą, w której człowiek nie staje się bardziej człowiekiem, lecz zdobywa wykształcenie w tym celu, aby więcej posiadać¹¹⁷. Istnieje zatem paląca potrzeba, by na terenie wychowania religijnego zostało dowartościowane wychowanie do człowieczeństwa przez kulturę. Ma to bardzo duże znaczenie również dla budzenia i pielęgnowania wiary, gdyż *wiara, która nie staje się kulturą, jest wiarą nie w pełni przyjętą, nie w całości przemyślaną, nie przeżywą wiernie*¹¹⁸.

Poważnym niebezpieczeństwem dla katechezy może być naśladowanie na gruncie katechetycznym tendencji redukującej wychowanie do wykształcenia. Redukcja ta oznaczałaby dowartościowanie jedynie wiedzy religijnej kosztem wychowania religijnego, wszechstronnej formacji. Celem katechetycznego przekazu w poznaniu wiary jest nie tyle przekaz informacji i wiedzy religijnej, ile oświecenie życia ludzkiego orędziem wiary, umocnienie życia wiary oraz uzdolnienie do jej uzasadnienia w świecie¹¹⁹.

42. Problemem, który może również wiązać się z redukcją katechezy w jej funkcji wychowawczej, jest sprowadzanie całego przekazu jedynie do wychowania. Po tej linii idą niekiedy oczekiwania ze strony szkoły. Stąd też domaganie się, by lekcja religii była poszerzoną lekcją wychowawczą, może oznaczać chęć zrezygnowania z przekazu wiedzy religijnej. Takie ujęcie

¹¹⁷ Zob. Jan Paweł II, *W imię przyszłości kultury. Przemówienie w UNESCO* (2 VI 1980), 13.

¹¹⁸ Jan Paweł II, *List do Kardynała Sekretarza Stanu powołujący do życia Papieską Radę do Spraw Kultury* (20 V 1982).

¹¹⁹ Zob. DOK 85.

jest z całą pewnością nie do przyjęcia nie tylko ze względu na pełne i integralne rozumienie katechezy, urzeczywistniającej się we wszystkich jej funkcjach, ale nawet ze względu na samą jej tylko funkcję wychowawczą. Zachowania religijne oderwane od prawdy o Bogu przestają bowiem mieć znaczenie motywujące wychowawczo.

Katecheza jako nauczanie

43. Jedną z zasadniczych funkcji katechezy jest nauczanie. Polega ona nie tylko, jak każde w ogóle nauczanie, na kierowaniu procesem uczenia. Istnieje bowiem specyfika katechetycznego nauczania, jako nauczania opartego na Objawieniu, czyli na historii Bożego działania dla dobra ludzkości.

Podobnie jak w wychowanie w wierze, tak i w nauczanie katechetyczne wpisują się wszystkie wymienione zadania katechezy, czerpie ono ze wszystkich źródeł i wspiera się na jej filarach.

44. Głównym celem nauczania katechetycznego jest kształtowanie wiary, nazywane niejednokrotnie nauczaniem wiary. Wydaje się, że określenie *kształtowanie wiary* jest właściwsze, bowiem wiara wiąże się nie tylko ze sferą poznawczą. Cele poznawcze w katechezie prowadzą do umiejętności oraz do samodzielności w posługiwaniu się narzędziami, jakie uczeń otrzymuje w trakcie procesu nauczania. Wiedza religijna w przekazie katechetycznym winna zachować w odniesieniu do wiary swój służebny charakter.

Religijność katechizowanych winna w trakcie katechezy zostać pogłębiona intelektualnie. Religijność ma bowiem prowadzić do wyznania wiary rozumnej. Jak zauważa Jan Paweł II, *złudne jest przekonanie, że wiara może silniej oddziaływać na słaby rozum, przeciwnie, jest wówczas narażona na poważne niebezpieczeństwo, może bowiem zostać sprowadzona do poziomu mitu lub przesądu*¹²⁰.

¹²⁰ FR 48.

Związek wiary i intelektu, a w konsekwencji także związek katechezy z nauczaniem, wynika przede wszystkim z faktu, że zarówno wiara w Boga, jak i wiedza o Bogu, mają odniesienie do tej samej prawdy o Bogu. Nauczanie w katechezie ma na celu nie tylko przekazanie prawdy o Bogu, ale także ma zachęcić i usposobić słuchaczy do przyjęcia wiary¹²¹.

45. Treści nauczania katechetycznego winny uwzględniać zasadę integralności. Jednakże winny one być jednocześnie *uporządkowane hierarchicznie*¹²², w zależności od kontekstu katechizowania i sytuacji adresatów. W konstruowaniu programów katechetycznych powinno się nadto zadbać, aby treści nauczania katechetycznego uwzględniały wszystkie zadania katechezy.

46. Treści nauczania katechetycznego winny też być skorelowane z metodami nauczania¹²³, bowiem *aby ziarno Słowa Bożego mogło zakiełkować i dojrzeć na dobrej glebie, musi zostać zasiane we właściwy sposób i przez zdolnego siewcę*¹²⁴. Dobór metod nauczania katechetycznego winien być dokonywany zarówno ze względu na katechizowanych i ich poziom intelektualny, jak i ze względu na cele, jakim ma służyć dana jednostka katechetyczna, a także ze względu na środowisko nauczania. Różnorodność stosowanych w katechezie metod wynika w pewnym stopniu z faktu pluralizmu zadań nauczania katechetycznego, jak i pluralistycznego wymiaru rzeczywistości i świata, w jaki katecheza ma wprowadzać ucznia. Wszystkie metody, jakimi posługuje się katecheza, winny harmonijnie łączyć się i uzupełniać, przede wszystkim ze względu na postulat integracji celów i treści

¹²¹ Jan Paweł II, *Formacja katechistów. Katecheza środowowa* (6 III 1985), 4.

¹²² DOK 114..

¹²³ Zob. DOK 149.

¹²⁴ Jan Paweł II, *Katecheza w służbie inkulturacji. Przemówienie do członków Międzynarodowej Rady Katechetycznej* (26 IX 1992), 4.

nauczania, jak i ścisłego związku, jaki winien łączyć katechezę z pozostałymi formami działalności duszpasterskiej.

Wśród metod nauczania katechetycznego nie może zabraknąć memoryzacji, bowiem *katecheza jest częścią tej „pamięci” Kościoła, która zachowuje wśród nas żywą obecność Chrystusa*¹²⁵. Przedmiotem zapamiętywania winny być formuły modlitewne oraz syntetyczne ujęcia formuł wiary. Autorzy programów i podręczników katechetycznych winni wyodrębnić proponowane formuły przeznaczone do memoryzacji. Należy jednakże pamiętać, że memoryzacja, aczkolwiek ważna i potrzebna, nie może wyprzeć innych metod przyswajania przez katechizowanych treści wiary.

47. Język używany w przekazie katechetycznym winien zachować swoją odrębność, jako język religijny, informujący i wprowadzający w tajemnicę Boga, a jednocześnie winien pozostać żywy i komunikatywny, związany z doświadczeniami życiowymi adresatów katechezy. Katecheza winna również posługiwać się językiem poprawnym i czystym, unikając wszelkich form wulgaryzmu. Szczególny szacunek dla języka ojczystego w przekazie katechetycznym wynika również z faktu, że był on zawsze *twierdzą* tożsamości narodowej. W ten sposób język ma szansę stać się środkiem inkulturacji przekazu katechetycznego.

Istotną cechą języka katechezy powinna być jego zgodność z prawdą. W dzisiejszych czasach język bywa często nadużywany, ponieważ *każe mu się służyć zakłamaniu ideologicznemu, niwelowaniu sposobów myślenia i spychania człowieka do rzędu jakby przedmiotu*¹²⁶. Pewną formą zakłamania języka są stereotypy. Stanowią one wprawdzie narzędzie porządkujące wiadomości, w które, zwłaszcza młodych, wyposażają szkoła i media, ale jednocześnie powodują schematyczność w postrzeganiu świata oraz wykształcają uprzedzenia wobec prawdy.

¹²⁵ CT 55; DOK 154.

¹²⁶ CT 59.

Deprecjonowanie języka prowadzi do sytuacji, w której katechizowani nieufnie odnoszą się do przekazywanych treści. Język katechezy nie może wypaczać prawd wiary¹²⁷, a poprzez jasny i systematyczny wykład winien przywracać słowom ich znaczenie. Winien on też zachować swoistość i odrębność, gdyż mówi o rzeczywistości głębszej i ważniejszej od tej, o której informuje potoczny język rozrywki i reklamy.

48. Nie można zaniedbać również tych możliwości, jakie stwarzają katechezie, zwłaszcza w realizacji funkcji nauczania, środki społecznej komunikacji. Są one *pierwszym aeropagiem współczesnym, który jednoczy ludzkość*¹²⁸. Wykorzystanie środków społecznej komunikacji *wymaga od pracowników katechezy poważnej troski o poznanie, kompetencję oraz umiejętnie i aktualne [ich] wykorzystanie*¹²⁹. Należy popierać przede wszystkim tworzenie takich materiałów dydaktycznych, zwłaszcza podręczników katechetycznych, które będą posiadać swoistą *obudowę* medialną w postaci kaset audio i video oraz programów komputerowych.

W korzystaniu w katechezie ze środków społecznej komunikacji trzeba z jednej strony pamiętać o szansie, jaką one stwarzają dla ewangelizacji, ale z drugiej także o tym, aby one nie zasłaniały i nie utrudniały realizacji głównych celów katechetycznych. Możliwości techniczne mediów nie mogą przesłonić prawdziwego orędzia Ewangelii, którym jest *Jezus Chrystus wczoraj, dziś, ten sam na wieki* (Hbr 13,8)¹³⁰. Stąd w korzystaniu ze środków społecznej komunikacji należy zachować ostrożność i roztropność. Nie można też w katechezie zaniedbać wychowania do roztropnego korzystania z mediów¹³¹.

¹²⁷ Tamże.

¹²⁸ RMi 37.

¹²⁹ DOK 161.

¹³⁰ Zob. NMI 29.

¹³¹ Zob. PSPK 79-81.

49. Niedocenywanie formacji intelektualnej w procesie kształtowania i rozwoju wiary jest zagrożeniem dla nauczania katechetycznego. Może ono wynikać z niewłaściwego pojmowania samej wiary, z hołdowania stereotypowi sprzeczności między wiarą a wiedzą, a także z nacechowanej relatywizmem postawy wobec prawdy. Niedocenywanie formacji intelektualnej w nauczaniu katechetycznym prowadzi do oderwania wiary od prawdy. Wynikiem tego jest postawa indyferentyzmu religijnego, a w praktyce uleganie wpływom sekt, które zwykle wykorzystują niewiedzę swoich adeptów. Nauczanie katechetyczne wykształca u katechizowanych niezależność poglądów i stwarza warunki do rozwiązywania samemu własnych problemów religijnych.

50. Innym niebezpieczeństwem dla nauczania katechetycznego jest redukcja katechezy do przekazu samej doktryny. Przekaz taki prowadzi do jednostronnego ujmowania zagadnień wiary, ponieważ nie kształtuje postaw, a w konsekwencji nie wywiera wpływu na życie. Powstaje w ten sposób rozdźwięk między wiarą a życiem.

Ograniczenie katechezy do samego tylko nauczania oznacza niekiedy odrzucenie idei katechezy konfesyjnej i przyjęcie koncepcji religioznawczej. Tak rozumiana katecheza przekazywałaby bowiem doktrynę w sposób czysto informacyjny, nie podejmując zadania kształtowania postawy wiary

Inicjacyjna funkcja katechezy

51. Katecheza jest szczególnym i właściwym miejscem wtajemniczenia chrześcijańskiego¹³². Katecheza inicjacyjna wiąże się przede wszystkim z sakramentami wtajemniczenia, zwłaszcza z chrztem, *sakramentem wiary*, domagającym się wyznania tej wiary¹³³. W tym celu potrzebna jest katechetyczna pomoc Kościoła *w żywym, bezpośrednim i czynnym wyznaniu*

¹³² Zob. DOK 52.

¹³³ Zob. DOK 66.

wiary¹³⁴. Katechetyczna służba wtajemniczeniu chrześcijańskiemu jest *organiczną i systematyczną formacją wiary, która jest czymś więcej niż nauczaniem; jest ona pogłębieniem całego życia chrześcijańskiego (...), które pomaga w autentycznym pójściu za Chrystusem¹³⁵ oraz włącza we wspólnotę, która żyje wiarą, celebrowa ją i o niej świadczy¹³⁶.*

52. *Katecheza (...) jest ściśle złączona i związana z całym życiem Kościoła. Od niej bowiem w największej mierze zależy nie tylko rozprzestrzenienie się Kościoła w świecie i jego wzrost liczebny, ale jeszcze bardziej jego rozwój wewnętrzny i jego zgodność z planem Bożym¹³⁷.* Celem katechezy jest zatem urzeczywistnianie Kościoła jako wspólnoty zbawczej. Proces ten jest wspierany przez kształtowanie świadomości sakramentalnej, która ma, zwłaszcza w przypadku sakramentu chrztu, charakter ściśle apostołski. Świadomość chrztu winna być ujmowana nie jako świadomość aktu jednorazowego, mającego miejsce w przeszłości, ale jako dynamiczne źródło procesu obejmującego całe życie. Zatem proces budowania świadomości eklezjalnej to ciągle przechodzenie od świadomości chrztu do świadomości wyboru. Proces ów jednak ma szansę dokonać się przede wszystkim w mniejszych wspólnotach, takich jak rodzina czy ruchy i stowarzyszenia religijne.

Kształtowanie świadomości eklezjalnej musi mieć za punkt wyjścia pogłębiony przekaz nauki o Kościele, ukierunkowany ekumenicznie. Konieczna jest też więź najmniejszych ogniw Kościoła (rodzin, ruchów i stowarzyszeń) z parafią. Parafia winna stać się ich główną animatorką, zwłaszcza dla wszelkich form duszpasterstwa młodzieży, i uprzywilejowanym miejscem, z którym młodzi mogą się identyfikować.

¹³⁴ DOK 66.

¹³⁵ DOK 67.

¹³⁶ DOK 68.

¹³⁷ CT 13.

53. Inicjacyjna funkcja katechezy winna znaleźć swe urzeczywistnienie głównie w parafii, nawet wówczas, gdy, w przypadku dzieci i młodzieży, nauczanie religii odbywa się w szkole. W ten sposób inicjacyjna katecheza parafialna dopełnia szkolne nauczanie religii. Przejęcie inicjacyjnej funkcji katechezy przez duszpasterstwo parafialne wynika z eklezjalnej natury samej katechezy.

Katecheza w procesie ewangelizacji

54. Ewangelizacja to *proces, przez który Kościół poruszany przez Ducha Świętego, głosi i rozpowszechnia Ewangelię na całym świecie*¹³⁸. Jest ona *tym samym, co zanoszenie Dobrej Nowiny do wszelkich kręgów rodzaju ludzkiego, aby przenikając je swoją mocą od wewnątrz, tworzyła z nich nową ludzkość*¹³⁹. W ramach ewangelizacji Kościół *głosi Dobrą Nowinę o zbawczym zamiśle Ojca, a w sakramentach komunikuje dary Boże*¹⁴⁰.

Podstawowym elementem ewangelizacji jest posługa słowa¹⁴¹, choć nie wyczerpuje ona całej rzeczywistości ewangelizacji. Ewangelizacja *dokonuje się przez czyny i słowa. Jest ona równocześnie świadectwem i głoszeniem, słowem i sakramentem, nauczaniem i zaangażowaniem*¹⁴². Tak rozumiana ewangelizacja nie ma charakteru jednorodnego, nie może też być utożsamiana jedynie z posługą słowa. Sprowadzanie jej tylko do wymiaru głoszenia słowa oznacza jej zubożenie. Ewangelizacja obejmuje bowiem całość posłannictwa Kościoła¹⁴³.

¹³⁸ DOK 48.

¹³⁹ EN 18.

¹⁴⁰ DOK 45.

¹⁴¹ Zob. DOK 50.

¹⁴² DOK 39

¹⁴³ Zob. DOK 46.

55. Tak bogata rzeczywistość, jaką jest ewangelizacja, nie jest aktem jednorazowym, posiada wiele różnych wymiarów i aspektów, i domaga się ich dostrzeżenia. Proces ewangelizacji dzieli się na trzy etapy¹⁴⁴:

- działanie misyjne wobec niewierzących i obojętnych religijnie,
- działanie katechetyczno-wtajemniczające wobec tych, którzy wybierają Ewangelię, oraz tych, którzy odczuwają potrzebę uzupełnienia lub odnowienia swego wtajemniczenia,
- działanie duszpasterskie wobec dojrzałych w wierze chrześcijan w łonie wspólnoty chrześcijańskiej.

W ramach ewangelizacji posługa słowa przekazuje za pośrednictwem Kościoła Objawienie Boże. Dokonuje się to przez¹⁴⁵:

- pierwsze głoszenie Ewangelii,
- katechezę wtajemniczającą,
- stałe wychowanie wiary, zwane katechezą stałą¹⁴⁶.

56. Katecheza, w ramach zarysowanego powyżej procesu ewangelizacji, jest *podstawową działalnością ewangelizacyjną każdego Kościoła partykularnego*¹⁴⁷, a postulatem staje się katecheza ewangelizacyjna, która zmierza do wychowania chrześcijan w poczuciu ich trojkiej tożsamości: jako ludzi ochrzczonych, jako wierzących i jako członków Kościoła¹⁴⁸. W szczególności katecheza ewangelizacyjna winna chrześcijanom¹⁴⁹:

- przypominać podstawowe elementy wiary,
- inspirować w rzeczywistym procesie nawrócenia,

¹⁴⁴ Zob. DOK 49.

¹⁴⁵ Zob. DOK 50-51.

¹⁴⁶ Zob. DOK 51. W przypisie 64 DOK odróżnia katechezę wtajemniczającą od katechezy stałej, tak jak odróżnia się formację podstawową od formacji stałej.

¹⁴⁷ DOK 218.

¹⁴⁸ Zob. DOK 194.

¹⁴⁹ Zob. DOK 194.

- pogłębiać w nich prawdę i wartość orędzia chrześcijańskiego wobec rozmaitych zastrzeżeń, jakie wysuwa świat współczesny,
- pomagać w wyborze i przeżywaniu Ewangelii w życiu codziennym,
- uzdalniać do uzasadnienia chrześcijańskiej nadziei, jaka jest w nich,
- dodawać odwagi do realizacji ich powołania misyjnego.

Katecheza jest jednocześnie jedną z form posługi słowa. Jest ona w sposób naturalny poprzedzana przez pierwsze głoszenie Ewangelii, które jest skierowane do niewierzących i obojętnych religijnie¹⁵⁰. Sekularyzacja, jaka dotknęła kraje o bogatej przeszłości chrześcijańskiej, domaga się, by katecheza wiązała się w ramach szeroko pojętej ewangelizacji z nową ewangelizacją czy re-ewangelizacją¹⁵¹. Dlatego też postuluje się w takich sytuacjach pre-katechezę. Stanowi ona propozycję Dobrej Nowiny w odniesieniu do trwałego wyboru wiary¹⁵² dla tych, którzy zdradzają już jakieś zainteresowanie Ewangelią. Dopiero wobec tych, którzy „uwierzyli”, u których wiara stała się ich postawą wewnętrzną, *katecheza w sensie ścisłym będzie mogła rozwinąć swoje specyficzne zadanie wychowania wiary*¹⁵³. We wszystkich innych przypadkach potrzebne jest raczej pierwsze głoszenie Ewangelii¹⁵⁴.

Katecheza ewangelizacyjna, połączona w miarę potrzeby z pierwszym głoszeniem Ewangelii i pre-katechezą, stanowi wymóg nowej ewangelizacji¹⁵⁵. Powinna ona uświadamiać uczniom ich własne życiowe sytuacje, pomóc im w określeniu sensu i odkrywaniu religijnego wymiaru przeżywanych przez nich problemów¹⁵⁶.

¹⁵⁰ Zob. DOK 61.

¹⁵¹ Zob. RMi 33; DOK 58.

¹⁵² Zob. DOK 62.

¹⁵³ DOK 62.

¹⁵⁴ Zob. tamże.

¹⁵⁵ Zob. DOK 279.

¹⁵⁶ PSPN 17.

57. Nowa sytuacja, w jakiej znalazła się polska katecheza po roku 1990, powinna budzić i pogłębiać refleksję, że nauczanie religii w szkole jest szansą dla ewangelizacji, ponieważ dla niektórych ochrzczonych, zdystansowanych do wiary, szkolne lekcje religii są jedynym miejscem spotkania z Ewangelią, ze świadkami wiary, jakimi są katecheci i uczniowie głęboko wierzący; jest to też jedyne miejsce, gdzie dzieci i młodzież ze środowisk zdechrystianizowanych mogą usłyszeć głos Kościoła i gdzie dokonać się może wyjaśniające wprowadzenie w liturgię i modlitwę Kościoła.

R o z d z i a ł 3

Istotne elementy katechezy

Element biblijny katechezy

58. Pierwszym i podstawowym elementem każdej katechezy jest element biblijny. *Ponieważ katecheza jest częścią (...) ewangelizacji, jej treść nie może być inna aniżeli ta, która jest właściwa całej i integralnej ewangelizacji: to samo orędzie – Dobra Nowina zbawienia*¹⁵⁷. Dokumenty Kościoła, a zwłaszcza soborowa Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym, zwracają uwagę na konieczność przeniknięcia całej działalności duszpasterskiej treściami

¹⁵⁷ CT 26.

biblijnymi¹⁵⁸. Biblia jest duszą, fundamentem i siłą odmładzającą nie tylko świętej teologii¹⁵⁹, ale także katechezy. Jednym z zadań katechezy jest wprowadzenie we właściwe rozumienie Biblii i rozmówanie w takim jej czytaniu, żeby można było odkryć zawartą w niej prawdę Bożą i skłonić czytającego do udzielenia odpowiedzi na orędzie, które Bóg swoim słowem kieruje do ludzkości¹⁶⁰.

59. Biblijność posługi słowa oznacza korzystanie z treści zawartych zarówno w Starym, jak i w Nowym Testamencie. Jedność i harmonia obu Testamentów powinna, na wzór katechezy apostołskiej i patrystycznej, być elementem konstytutywnym współczesnej katechezy biblijnej¹⁶¹. Biblia przekazuje doświadczenie wiary ludzi oczekujących na przyjście Mesjasza i tych, którzy byli uczniami Jezusa. To doświadczenie wiary łączy się z wiarą całego Kościoła i dlatego, co mocno podkreślają dokumenty Kościoła, nie powinno się przeciwstawiać Pisma świętego Tradycji¹⁶², a raczej należałoby traktować te źródła katechezy w sposób łączny¹⁶³, jako wspólne świadectwo wiary. Z tego właśnie wspólnego źródła wypływa nauka, życie i liturgia Kościoła.

Na podkreślenie zasługuje związek, jaki łączy Pismo święte z liturgią. Dzieje Ludu Bożego wskazują na głęboką więź, jaka łączyła słowo Boże z liturgią. Dlatego, choć błędem jest zacieśnianie egzegezy biblijnej tylko do egzegezy liturgicznej, często oderwanej od samego tekstu, to jednak zrozumienie tej ścisłej więzi Biblii i liturgii czyni z Pisma świętego istotny element wtajemniczenia chrześcijańskiego.

¹⁵⁸ Zob. KO 24.

¹⁵⁹ Zob. KO 24.

¹⁶⁰ Zob. Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele* (1993), IV C 3.

¹⁶¹ Zob. KKK 1094.

¹⁶² Zob. KO 10.

¹⁶³ Zob. CT 27.

60. Właściwy sposób odczytywania Biblii domaga się przyjęcia religijnej zasady interpretacji historii. Historia, o której mówi Biblia, jest historią zbawienia i działania Boga w świecie. Historia zbawienia opowiadana przez katechezę składa się z trzech etapów: Starego Testamentu, życia Jezusa Chrystusa i czasu Kościoła¹⁶⁴. Katecheza zatem winna nauczyć katechizowanych dostrzegania *wpływu historycznego* Starego Testamentu na Nowy, całości Biblii na czasy Kościoła, na idee etyczne, kulturę i język.

Potrzebne jest również zapoznanie katechizowanych z teologią ksiąg świętych czy też wykorzystanie pewnych fragmentów Biblii dla wprowadzenia w problematykę życia chrześcijańskiego. Chrystus, dzięki biblijnemu ujęciu katechezy, staje się centrum i treścią całego nauczania¹⁶⁵. W ten sposób biblijna katecheza o postawach moralnych¹⁶⁶ jest zawsze odnoszona nie tylko do nauki, ale i do osoby Chrystusa, który nie tylko działał, ale wciąż działa w swoim Kościele. Dlatego katecheza biblijna nie prowadzi jedynie do wiedzy o zasadach postępowania zaproponowanych przez Chrystusa, ale kształtuje postawy, przede wszystkim postawę wiary, przyłgnięcia do Chrystusa, który tu i teraz obdarza człowieka swoją łaską i przychodzi zbawić, jest obecny w swoim słowie i w sakramentach.

61. W katechezie nieodzowne jest pamiętanie o literackich i teologicznych zasadach interpretacji Biblii.

Literackie zasady nakazują uwzględnienie najpierw tekstu krytycznie pewnego. Ponadto istotną zasadą jest wierność tekstowi, zwrócenie uwagi na kontekst gramatyczny, logiczny i psychologiczny, wreszcie poznanie rodzaju literackiego oraz okoliczności powstania i przekazu tekstu.

Teologiczne zasady interpretacji Biblii streszcza Katechizm Kościoła Katolickiego, formułując trzy wskazania:

¹⁶⁴ Zob. DOK 108

¹⁶⁵ Zob. KKK 427.

¹⁶⁶ Zob. VS 28.

- zwracać uwagę przede wszystkim na treść i jedność całego Pisma świętego¹⁶⁷, co oznacza zarówno chrystocentryzm całej Biblii, jak i jej jedność, zwłaszcza jedność obu Testamentów;
- czytać Pismo święte w żywej tradycji całego Kościoła¹⁶⁸, co oznacza sygnalizowany uprzednio nierozzerwalny związek łączący Biblię z Tradycją.
- uwzględniać analogię wiary, czyli spójność prawd wiary między sobą i w całości planu Objawienia¹⁶⁹.

Element teologiczny w katechezie

62. Konieczność uwzględnienia w katechezie elementu teologicznego wynika z faktu, że katecheza jest pogłębionym przekazem orędzia zbawienia; winna zatem być wsparta refleksją teologiczną. To właśnie dzięki katechezie kerygmat ewangeliczny jest *stopniowo (...) coraz głębiej pojmowany, poszerzany o wnioski, które z niego wypływają, wyjaśniany wykładem, wymagającym także rozumowania*¹⁷⁰. Szczególna doniosłość elementu teologicznego katechezy wiąże się z sytuacją laicyzacji, której ważną przyczyną, a jednocześnie widocznym przejawem jest brak znajomości podstaw wiary.

Element teologiczny w katechezie winien być ujmowany łącznie z pozostałymi, zwłaszcza z biblijnym, gdyż, jak zostało wspomniane, Pismo święte jest duszą świętej teologii, i z egzystencjalnym, gdyż wiara jest zbawcza, to znaczy, że skierowane przez Boga do człowieka wezwanie służyć ma jego zbawieniu.

¹⁶⁷ Zob. KKK 112.

¹⁶⁸ Zob. KKK 113.

¹⁶⁹ Zob. KKK 114.

¹⁷⁰ CT 25.

63. Element teologiczny w katechezie powinien w sposób naturalny wspomagać rozwój wiary jako cnoty teologicznej. Współcześnie istnieją zwłaszcza dwa poważne zagrożenia dla wiary: ateizm i laicyzacja. Katecheza zatem w sposób szczególny winna szukać nowych rozwiązań przeciwdziałających pogłębianiu się tych niekorzystnych zjawisk.

Ateizm jest zjawiskiem bardzo zróżnicowanym. W dzisiejszych czasach przybiera najczęściej postać dążenia do wyzwolenia się człowieka i wyraża przekonanie, że można się obejść bez Boga¹⁷¹. Traktuje człowieka jako jedynego sprawcy swojej historii¹⁷². Ateizm jest źródłem błędnej koncepcji człowieka i jego odniesienia do społeczeństwa. Negacja Boga bowiem pozbawia osobę jej fundamentu, a w konsekwencji prowadzi do takiego ukształtowania porządku społecznego, w którym ignorowana jest godność i odpowiedzialność osoby¹⁷³. Ateizm jest nie tylko przeciwny religii, nie tylko umniejsza wartość krzyża i pozbawia go znaczenia¹⁷⁴, ale także wytwarza w człowieku i w społeczeństwie pustkę duchową¹⁷⁵ ponieważ utrata wrażliwości na Boga jest w istocie również utratą wrażliwości na człowieka¹⁷⁶.

64. Laicyzacja we współczesnych czasach wiąże się często z utratą poczucia grzechu. Dlatego ważne jest, aby w nauczaniu katechetycznym uwrażliwiać na dostrzeżenie w grzechu źródła podziału i ucisku. Grzech jest rzeczywistością niosącą śmierć duchową: człowiek odrywa się od prawdy, przedkładając nad nią swoją własną wolę. Pragnąc wyzwolić się od Boga i

¹⁷¹ Zob. DOK 22.

¹⁷² Zob. KDK 20.

¹⁷³ Zob. CA 13.

¹⁷⁴ Zob. UUS 1.

¹⁷⁵ Zob. CA 24.

¹⁷⁶ Zob. EV 21.

samemu postawić się na Jego miejscu, oszukuje i niszczy samego siebie¹⁷⁷. Prowadzi to do alienacji człowieka wobec świata¹⁷⁸.

Doświadczenie ludzkie w katechezie

65. Katecheza przyjmuje niekiedy milczące założenie, że sama treść wiary zdolna jest wzbudzić zainteresowanie u katechizowanych. Tymczasem procesy laicyzacji, jakie dotyczą społeczeństwo polskie, winny skłonić do zrewidowania tych optymistycznych założeń. Zagadnienia egzystencjalne, związane z życiem człowieka, nie są w przepowiadaniu katechetycznym czymś nowym. Katecheza zawsze starała się w mniejszym czy większym stopniu je uwzględniać. Obecnie jednak chodzi o to, by egzystencję ludzką ujmować w katechezie w sposób głębszy i pełniejszy, tzn. aby wychodzić, kiedy tylko to jest możliwe, od doświadczeń życiowych katechizowanych i do nich wracać, po naświetleniu i zinterpretowaniu ich światłem Objawienia Bożego. Wagę takiego zorientowania katechezy podkreśla konieczność oparcia wychowania religijnego na wychowaniu do człowieczeństwa oraz powiązania nadprzyrodzonego wymiaru wychowania z jego wymiarem naturalnym¹⁷⁹. Sytuacja społeczeństwa pluralistycznego domaga się, by propozycje, z jakimi spotykają się młodzi chrześcijanie we współczesnym świecie, nie zostały w katechezie przemilczane, lecz oświetlone przez wiarę, a jednocześnie, by efektem całego procesu wychowania religijnego było wyrobienie samodzielności i odpowiedzialności, wyrażających się w podejmowaniu przez nich dojrzałych i trafnych decyzji.

¹⁷⁷ Zob. Kongregacja Nauki wiary, *Instrukcja „Libertatis conscientia”*, 37

¹⁷⁸ Tamże, 38.

¹⁷⁹ Zob. PDV 43.

66. Wprowadzenie w proces przekazu wiary elementu egzystencjalnego wynika z zasady korelacji, inspirującej współczesną katechezę Kościoła. Mówi ona, że życie ludzkie i orędzie Boże nie wykluczają się, lecz istnieje między nimi stosunek współzależności, ponieważ urzeczywistnienie orędzia wiary dokonuje się zawsze w konkretnym życiu ludzkim. Chcąc zatem współczesnemu człowiekowi mówić o Bogu, trzeba również mówić o człowieku, a także odwrotnie: kto chce powiedzieć o człowieku coś istotnego, musi opowiadać o Bogu i o Jego wielkich dziełach. I dlatego *pytania o człowieka nie można odrywać od pytania o Boga. Nie sposób mówić poprawnie o człowieku, jeśli nie mówi się jednocześnie o Bogu*¹⁸⁰. Ponadto relacja, jaka zachodzi między orędziem chrześcijańskim a życiem ludzkim, nie jest tylko prostą kwestią metodologiczną, ale wynika z samego celu katechezy, którym jest doprowadzenie katechizowanych do komunii z Jezusem Chrystusem. Jak Jezus w swoim ziemskim życiu przeżył i doświadczył pełni człowieczeństwa, podobnie i katechizowani, przeżywając komunię z Chrystusem, mają doświadczać tu na ziemi, tam gdzie żyją i wzrastają, nowego życia łaski¹⁸¹.

Do odwoływania się w katechezie do doświadczeń życiowych uczniów zachęca też Pismo św. Przekaz biblijny pełen jest wzorców osobowych, które stanowią interesujące propozycje także dzisiaj, ponieważ ukazane są w nim doświadczenia wiary bohaterów biblijnych. Cała bowiem Biblia jest świadectwem wiary Ludu Bożego, ale to biblijne świadectwo wiary, jeśli ma zostać przyjęte przez katechizowanych, winno być im przybliżone i przedstawione językiem ich kultury¹⁸².

Wprowadzenie elementu egzystencjalnego do katechezy przyczynia się do budzenia motywacji wiary. Aby treści wiary mogły zainteresować

¹⁸⁰ J. Ratzinger, *Książka, która czerpie z doświadczenia Kościoła wszystkich wieków*. Przemówienie w czasie konferencji prasowej 9 grudnia 1992, z okazji uroczystej promulgacji *Katechizmu Kościoła Katolickiego*.

¹⁸¹ Zob. DOK 116.

¹⁸² Zob. S.A. 11.

współczesnych młodych ludzi, potrzebne jest ukazanie, że wiara daje najpełniejszą odpowiedź na pytania, które stawiają sobie w związku z przeżywanymi problemami.

67. Element egzystencjalny w katechezie wiąże się z jednym z podstawowych zadań katechezy, jakim jest ukazanie sensu życia człowieka w świetle wiary. Poszukiwanie sensu życia jest czymś naturalnym, zwłaszcza u młodzieży, i dlatego okres dorastania staje się sam w sobie ważnym źródłem pytań egzystencjalnych¹⁸³. Istnieje potrzeba nie tylko udzielenia katechizowanym odpowiedzi na ich pytania, ale także konieczność budzenia w nich pytań o sens życia, pytań dzisiaj często zagłuszanych i wypieranych przez współczesną mentalność. Katecheza nie tylko objawia Boga człowiekowi, ale objawia także człowieka człowiekowi i pozwala mu poznać jego najwyższe powołanie¹⁸⁴.

68. Element doświadczenia ludzkiego winien też uwzględniać życie katechizowanych we wspólnocie Kościoła, której dzieje stanowią etap historii zbawienia¹⁸⁵. Katecheza ma zatem obejmować poważne studium historii Kościoła powszechnego, partykularnego, jak i lokalnego. Studium to winno odnosić problemy historyczne do *dzisiaj* Kościoła, podejmować również zagadnienia trudne i drażliwe. W ten sposób nauka historii Kościoła pomoże katechizowanym w odnajdywaniu tożsamości członków wspólnoty wiary zakorzenionej w tradycji. Wiara bowiem przeżywana przez Kościół ma także wymiar historyczny, jest bowiem wiarą całego Ludu Bożego *rozbrzmiewającego w ciągu historii*¹⁸⁶.

Inkulturacja słowa Bożego

¹⁸³ Zob. CT 38.

¹⁸⁴ Zob. DOK 116.

¹⁸⁵ Zob. DOK 108.

¹⁸⁶ Zob. DOK 105.

69. Kultura zajmuje bardzo ważne miejsce w całokształcie życia i powołania chrześcijańskiego. Jest ona wyrazem pierwotnego zamysłu Bożego, aby człowiek czynił sobie ziemię poddaną¹⁸⁷. Człowiek *żyje prawdziwym życiem ludzkim dzięki kulturze*¹⁸⁸. Jest on podmiotem, a także jedynym przedmiotem i celem kultury¹⁸⁹, stanowi dla niej zawsze fakt pierwotny i podstawowy¹⁹⁰. Kultura zatem w sposób szczególny ukazuje godność człowieka, o którym wiara uczy, że jest stworzony na obraz Boży. Wiąż, jaka zachodzi między kulturą a wiarą, ma ogromne znaczenie wychowawcze, a ukazanie jej przyczynia się do zintegrowania wychowania naturalnego z religijnym¹⁹¹. Należy także zwrócić uwagę na wspólnotowo-twórczy wymiar kultury w odniesieniu do dziejów własnego narodu, przenoszony jednocześnie na płaszczyznę uniwersalną. *Kultura jest życiem ducha, jest kluczem otwierającym dostęp do najgłębszych i najbardziej zazdrośnie strzeżonych tajników życia ludów. Powiedzieć „kultura” znaczy wyrazić w jednym słowie tożsamość narodową, która jest duszą tych ludów i która trwa pomimo warunków niesprzyjających, wszelkiego rodzaju prób, historycznych czy naturalnych kataklizmów, jedna i spoista, żywa poprzez wieki*¹⁹².

Zarodki Słowa znajdują się także w kulturze świeckiej. Zadaniem katechezy jest w tym przypadku pomóc w odkryciu Chrystusa i w zidentyfikowaniu Go tam, gdzie On jest już obecny, ale jeszcze nie rozpoznany. Taką metodę przyjęła pierwsza ewangelizacja czasów apostoelskich, będąca

¹⁸⁷ Zob. KDK 57.

¹⁸⁸ Jan Paweł II, *W imię przyszłości kultury. Przemówienie w UNESCO* (2 VI 1980), 6.

¹⁸⁹ Tamże 7.

¹⁹⁰ Tamże, 8.

¹⁹¹ Zob. SKSW 20.

¹⁹² Jan Paweł II, *Stolica Apostolska wobec problemów ludzkości. Przemówienie do Korpusu Dyplomatycznego* (12 I 1981), 6.

wzorem dla współczesnej katechezy¹⁹³. Katecheza winna także uczyć patrzenia na Biblię jako na słowo ludzkie, będące pomnikiem kultury, filarem kultury europejskiej. Oczywiście, na takim spojrzeniu nie wolno się nigdy zatrzymać, lecz niemniej winno ono być obecne, aby na terenie katechezy nie dochodziło do niesłusznego przeciwstawienia kultury Objawieniu.

Katecheza winna przekazywać orędzie zbawienia w kontekście polskiej kultury narodowej i historii narodu, mocno związanej z chrześcijaństwem i Kościołem katolickim oraz tradycją tolerancji religijnej.

Wiara, a także katecheza, która wiarę pogłębia i rozwija, pełni wobec kultury funkcję krytyczną. Chociaż człowiek wyraża się poprzez kulturę, to nie należy zapominać o tym, że w kulturze znajduje swoje odbicie także zranienie człowieka przez grzech pierworodny. Nie każdy rodzaj kultury jest możliwy do przyjęcia przez wiarę. Taką jest kultura, która zaprzecza prawdzie. Prowadzi ona do negacji Kościoła i wiary¹⁹⁴.

70. Związek między wiarą a kulturą ujawnia się w procesie inkulturacji, która stanowi również odpowiedź na współczesny kryzys kultury. Poprzez inkulturację Kościół wciela Ewangelię w różne kultury i jednocześnie wprowadza narody z ich kulturami do swej własnej wspólnoty; przekazując im własne wartości. Przyjmuje od nich to wszystko, co jest w nich dobre i odnawia je od wewnątrz¹⁹⁵. Inkulturacja przyjmuje za kryterium prawdę, dobro i sacrum, a więc te wartości, których odrzucenie stanowi zamię współczesnego kryzysu kultury. Dzięki procesowi inkulturacji wiara może wyrażać się w języku wielu kultur¹⁹⁶. Istotnym wkładem Kościoła na rzecz prawdziwej kultury

¹⁹³ Zob. DOK 109.

¹⁹⁴ Zob. CA 45.

¹⁹⁵ Zob. RMi 52.

¹⁹⁶ Zob. KKK 172.

jest przemiana ludzkich serc¹⁹⁷, które mogą otworzyć się na dobro i prawdę¹⁹⁸. Ten ścisły związek kultury z prawdą pozwala procesowi inkulturacji uniknąć pułapki synkretyzmu i niebezpieczeństwa okaleczenia orędzia ewangelicznego, przez jego przystosowanie czy zawężenie¹⁹⁹.

71. Głoszenie Dobrej Nowiny powinno z jednej strony przemieniać kulturę, a z drugiej korzystać z elementów obecnych w kulturze, przemawiać jej językiem, a kulturze, w której słowo straciło sens, przywrócić wartość prawdy. Zasada ta dotyczy nie tylko kultury przeżywającej kryzys, ale także kultury masowej, która w wielu przypadkach stanowi wypaczenie prawdziwej kultury, a swoich odbiorców prowadzi do zaspokojenia potrzeb kulturalnych poprzez obniżanie ich aspiracji i dążeń²⁰⁰. Wzorce osobowe przekazywane przez kulturę masową nie zawsze są zgodne z orędziem ewangelicznym. Zamykają one na takie wartości, jak czystość²⁰¹ czy odpowiedzialność, a więc na wartości, których osiągnięcie domaga się wysiłku.

Głoszenie orędzia ewangelicznego powinno być wyrażane językiem danej kultury²⁰². Ten postulat jest szczególnie istotny w odniesieniu do przekazu katechetycznego. Chodzi tu nie tylko o katechezę, w której będą obecne jakieś elementy kultury, która będzie wprowadzać katechizowanych w kulturę, informować o dorobku kultury religijnej itp., lecz także o katechezę opartą na kulturze, o katechezę ściśle powiązaną z kulturą. Katecheza taka będzie traktowała literaturę i sztukę jako formy poszukiwania prawdy i dobra, a więc formy naturalnego kontaktu z Bogiem. Stąd wypływa postulat, by katecheci i nauczyciele religii znali dzieła literatury świeckiej, przynajmniej lektury, które

¹⁹⁷ Zob. DOK 205.

¹⁹⁸ Zob. Ca 51.

¹⁹⁹ Zob. PDV 55.

²⁰⁰ Zob. PSPK 59-61.

²⁰¹ Zob. KKK 172.

²⁰² Zob. DOK 21.

czytają katechizowani. Ale postulaty wysuwane przez kulturę względem katechezy mogą też mieć charakter nieuzasadnionych roszczeń. Dzieje się tak wtedy, gdy symptomy współczesnego kryzysu kultury zostają przeniesione na grunt katechezy. Chodzi tu o takie zjawiska, jak propagowanie laksyzmu, permissywizmu, indyferentyzmu, mitologicznej interpretacji Biblii, fałszywej koncepcji pochodzenia religii, żądanie zaakceptowania oświeceniowego kultu rozumu ludzkiego, czy też podejmowanie prób politycznej lub społecznej manipulacji przekazem orędzia Bożego. Z drugiej strony współczesna kultura wysuwa wiele postulatów słusznych i uzasadnionych, takich jak: uwzględnienie czynnika intelektualnego w przekazie Dobrej Nowiny, wymaganie wysokiego poziomu metodycznego w nauczaniu katechetycznym, udzielanie odpowiedzi na pytania stawiane przez współczesną kulturę.

72. Inkulturacja dotyczy nie tylko przekazywanych treści, ale również metod, sposobów i miejsc katechizowania. Należy dążyć do tego, aby spotkanie wiary z kulturą dokonywało się możliwie wszędzie, na różnych płaszczyznach, przy użyciu różnorodnych środków i metod. W ten sposób, dzięki kulturze orędzia Ewangelii będzie mogło dotrzeć również do ludzi niewierzących, stać się ważną płaszczyzną wymiany myśli, dialogu między wierzącymi i niewierzącymi²⁰³.

Katecheza jako głoszenie Chrystusa w Kościele (chrystocentryzm, teocentryzm, eklezjocentryzm)

73. Podstawową treścią i głównym punktem odniesienia dla katechezy Kościoła jest wydarzenie Jezusa, które stanowi odpowiedź na niepokój i poszukiwanie sensu człowieka. Ostatecznym celem katechezy jest poznanie, zjednoczenie i zażyłość z Chrystusem²⁰⁴. Chrystocentryzm katechezy powinien

²⁰³ Zob. PSPK 2.

²⁰⁴ Zob. DOK 80.

doprowadzić do przewyciężenia horyzontalizmu, gdyż posłannictwo Jezusa nie było tylko ziemskie, a On sam nie może być sprowadzany jedynie do wymiarów człowieczeństwa²⁰⁵. Chrystus powinien być przedstawiany jako siła sprawcza całej historii zbawienia. Chrystocentryzm katechezy oznacza, że Chrystus działa w katechezie, poleca katechecie wypełniać Jego misję, jednoczy z Sobą katechizowanych. Z Jego mocy wypływają wszystkie owoce katechezy.

Jednakże w dzisiejszych czasach katecheza chrystocentryczna, tj. będąca w swej istocie głoszeniem Chrystusa, napotyka w pewnych środowiskach na poważne trudności i przeszkody, na brak zrozumienia i zainteresowania. W takich przypadkach należy pamiętać, że odniesienie wszystkich treści katechezy do Chrystusa ma być nie tyle zewnętrzne, co wewnętrzne, tzn. że tajemnica Chrystusa ma przenikać i inspirować całą treść przekazu katechetycznego. Chrystocentryzm katechezy nie jest bowiem zasadą metodologiczną, ale raczej stanowi wezwanie do zwiastowania osoby Jezusa Chrystusa, Jego słów i zbawczego dzieła. Katecheza zatem niekoniecznie musi wychodzić od osoby Chrystusa, ale zawsze winna do Niego prowadzić. Chrystocentryzm pozwala na łączenie wiary z życiem, dowartościowuje wymiar egzystencjalny katechezy, bowiem to dzięki Chrystusowi można rzeczywiście poznać, kim jest człowiek, i jakie jest jego przeznaczenie²⁰⁶.

74. Chrystocentryzm łączy się w sposób naturalny z teocentryzmem trynitarnym²⁰⁷. Celem katechezy jest przybliżenie katechizowanym tajemnicy Boga. Wiara w Trójcę Świętą nie może ograniczać się jedynie do przyjęcia dogmatu trynitarnego jako prawdy objawionej. Zbawienie, jakie Bóg oferuje człowiekowi, przychodzi jako dar Ducha Świętego, który zespała chrześcijanina z Chrystusem i uzdalnia go w ten sposób do uczestnictwa w tej niepojętej jedności, jaką Syn Boży złączony jest z Przedwiecznym Ojcem.

²⁰⁵ Zob. CT 29.

²⁰⁶ Zob. Jan Paweł II, *Homilia na Placu Zwycięstwa w Warszawie*, (2 VI 1979), 3b.

²⁰⁷ Zob. DOK 99.

75. Skoro zbawienie nie dokonuje się w sposób indywidualny - albowiem spodobało się Bogu uświęcać i zbawiać ludzi nie pojedynczo, lecz uczynić z nich lud, który by Go poznawał w prawdzie i zbożnie Mu służył²⁰⁸ - to chrysto- i teocentryzm posługi katechezy pociąga za sobą eklezjocentryzm²⁰⁹. Boży zamysł zbawienia związany jest z Kościołem. Chrystusa można spotkać w Kościele, mimo że Kościół jest zgromadzeniem ludzi grzesznych, ale jednocześnie uświęconych i tworzących rodzinę Bożą zebraną przez Pana²¹⁰. Adresaci katechezy powinni zrozumieć, że Kościół jest nie tylko przedmiotem wiary, ale też, że stanowią go wszyscy ochrzczeni, zarówno ci, którzy obecnie żyją na ziemi, jak i ci, którzy ukończyli ziemską wędrówkę. W orędziu katechetycznym rozbrzmiewa bowiem wiara całego Ludu Bożego w ciągu historii: *wiara apostołów, którzy otrzymali ją od samego Chrystusa i przez działanie Ducha Świętego; wiara męczenników, którzy ją wyznawali i wyznają swoją krwią; wiara świętych, którzy ją przeżywali i głęboko przeżywają; wiara Ojców i Doktorów Kościoła, którzy jej wspaniale nauczali; wiara misjonarzy, którzy ją nieprzerwanie głosili; wiara teologów, którzy pomagają w jej lepszym zrozumieniu; w końcu, wiara pasterzy, którzy strzegą jej gorliwie i z miłością oraz autentycznie interpretują. Rzeczywiście, w katechezie jest obecna wiara tych wszystkich, którzy wierzą i pozwalają Duchowi Świętemu, by ich prowadził*²¹¹.

Chodzi zatem nie tylko o zmianę pojęć, ale i o zmianę postaw, by nie było już podziału na Kościół nauczający i słuchający, gdyż każdy ochrzczonego uczestniczy – choć we właściwym sobie wymiarze – w posłannictwie prorockim, kapłańskim i królewskim Chrystusa²¹².

²⁰⁸ Zob. KK 9.

²⁰⁹ Zob. DOK 105.

²¹⁰ Zob. CT 29.

²¹¹ Zob. DOK 105.

²¹² Zob. Jan Paweł II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994, s. 134.

Ważnym elementem eklezjalnego wymiaru katechezy jest także odwoływanie się do doświadczeń historii Kościoła, która ukazuje część dziejów zbawienia²¹³. Katecheza Kościoła w Polsce winna w większym stopniu czerpać z hagiografii polskiej²¹⁴, a także ukazywać nierozzerwalny związek, jaki połączył naród i Kościół podczas chrztu Polski²¹⁵.

76. Tajemnicę Maryi ujmuje posoborowa teologia w kontekście tajemnicy Chrystusa i Kościoła. Maryja, Królowa Polski, jest główną Patronką naszej Ojczyzny. Jej opiece zawdzięczają nasi przodkowie zwycięstwo i pomyślność. Dlatego też wymiar maryjny katechezy polskiej wydaje się być czymś naturalnym. Mariologia winna przenikać całe nauczanie kościelne²¹⁶, ponieważ Maryja jest Tą, która pierwsza uwierzyła, jest też Matką Kościoła i wszystkich chrześcijan. Stąd należy Maryję ukazywać jako Matkę życia, Matkę ubogich, Matkę Kościoła domowego, Pannę czystą, jako Tę, która dobrze skorzystała ze swojej wolności²¹⁷. Duchowość maryjna winna budować mocne fundamenty pod *chrześcijaństwo dni powszednich*²¹⁸.

Katecheza winna zachęcać do uczestnictwa w liturgii i nabożeństwach stanowiących kult maryjny. Chodzi tu zwłaszcza o święta maryjne, jak również miesiące poświęcone szczególnej czci Maryi: maj i październik. Nabożeństwa te, gromadzące znaczną liczbę wiernych, są szansą na katechizowanie ludzi w różnym wieku, także dorosłych²¹⁹.

Należy również dołożyć starań, aby kult i pobożność maryjna były właściwie sprawowane i rozumiane. Katecheza winna przyczyniać się do tego,

²¹³ Zob. 108.

²¹⁴ Zob. PSPB 45

²¹⁵ Zob. PSPN 16, 20.

²¹⁶ Zob. PSPM 51.

²¹⁷ Zob. PASPM 60-64.

²¹⁸ PSPM 68.

²¹⁹ Zob. PSPM 53-54.

by nie przyjmowały form niewłaściwych, lecz opierały się na zdrowej nauce chrześcijańskiej²²⁰.

77. Kult świętych i błogosławionych Kościoła powinien wiązać się z katechezą wyjaśniającą znaczenie świętości w życiu chrześcijanina. Należy dołożyć wszelkich starań, aby wierni znali żywoty świętych, zwłaszcza swoich patronów, patronów parafii, diecezji i Polski²²¹.

Prowadzone w Kościele polskim procesy beatyfikacyjne i kanonizacyjne winny być popularyzowane przez katechezę.

Katecheza otwarta na dialog ekumeniczny i międzyreligijny

78. W katechezie nie może zabraknąć elementu ekumenicznego. Dokumenty katechetyczne łączą go z wychowaniem do życia wspólnotowego. W myśl zawartych w nich wskazań katecheza winna upowszechniać postawy braterstwa wobec chrześcijan innych wyznań i przygotowywać do podejmowania dialogu z nimi. W wypełnianiu tego zadania powinna katechetom towarzyszyć zawsze świadomość, że podstawą każdego dialogu jest jasna i pewna katecheza o Kościele, a jednocześnie katecheza ukazująca w sposób rzetelny prawdy i zasady, jakimi kierują się inne wspólnoty chrześcijańskie²²².

Katecheza przede wszystkim winna ożywiać pragnienie jedności²²³, przeciwstawiać się irenizmowi, a dialog ekumeniczny opierać na woli Chrystusa. W regionach zaś, gdzie istnieje większa liczba chrześcijan należących do wspólnot niekatolickich, winna być wsparta rzeczywistymi kontaktami braterskimi²²⁴.

²²⁰ Zob. PSPM 55,71.

²²¹ Zob. PSPB 48.

²²² Zob. DOK 86.

²²³ Zob. CT 32.

²²⁴ Zob. PSPN 57.

79. Katecheza otwarta na dialog z wyznawcami innych religii łączy się tematycznie z zadaniem podejmującym wprowadzenie do misji. Należy jednak tutaj koniecznie pamiętać, że przygotowanie i podjęcie takiego dialogu winno się opierać na pogłębionej katechezie o Chrystusie jako jedynym Zbawicielu świata, a także na przekazie rzetelnych i obiektywnych informacjach dotyczących wyznawców innych religii.

Głoszenie Chrystusa i dialog międzyreligijny nie wykluczają się wzajemnie, ale z drugiej strony dialog nie może też oznaczać krzewienia postawy indyferentyzmu religijnego²²⁵.

80. Szczególną uwagę w katechezie polskiej należy zwrócić na zagadnienia związane z judaizmem i na stosunki chrześcijańsko-żydowskie. Domagają się tego nie tylko wspólne korzenie i tradycje łączące chrześcijan z narodem żydowskim, lecz także wspólne i tragiczne losy Polaków i Żydów podczas drugiej wojny światowej. Dzieje Polaków i Żydów oraz relacje chrześcijańsko-żydowskie są tak ściśle z sobą powiązane, że konieczne jest wzajemne poznanie się na wszystkich poziomach²²⁶. Jednym z zadań katechezy winno być przewycięzanie wszelkich form nietolerancji i antysemityzmu²²⁷.

81. Bardzo ważnym i odpowiedzialnym zadaniem współczesnej katechezy jest przygotowanie i uodpornienie katechizowanych na propagandę sekt religijnych²²⁸. Wiele sekt propaguje duchowość obcą chrześcijaństwu, szczególnie religii Wschodu. Rzetelna informacja na temat ich doktryny i sposobów werbowania, a jednocześnie stwarzanie możliwości rozwoju duchowego w prawdziwych wspólnotach katolickich, stanowią ważne zabezpieczenie przed działaniem tych sekt, odrywających nie tylko od wiary, ale manipulujących także osobowością człowieka. Na działalność sekt należy także

²²⁵ Zob. DI 22.

²²⁶ Zob. DOK 199; *Żydzi i judaizm w przepowiadaniu i w katechezie katolickiej*, VII.

²²⁷ Zob. DOK 199.

²²⁸ Zob. PSPN 30.

uwrażliwiać osoby z najbliższego otoczenia katechizowanych, ich rodziców i przyjaciół, ażeby w momencie zagrożenia mogli im przyjść ze skuteczną pomocą.

R o z d z i a ł 4

Nauczanie religii w szkole

Nauczanie religii w szkołach publicznych

82. Nauczanie religii w szkole i katecheza wzajemnie się uzupełniają²²⁹. W warunkach polskich, biorąc pod uwagę historyczne uwarunkowania oraz utwierdzoną przez ostatnie dziesięciolecia tradycję katechetyczną, należy szkolne nauczanie religii traktować jako część katechezy, tj. jako specyficzną formę katechezy.

Zarówno w katechezie, jak i w szkolnym nauczaniu religii podmiotem działającym jest Kościół. W katechezie aktualizuje się on przez parafię, w szkolnym nauczaniu religii przez fakt udzielenia nauczającym religii misji kanonicznej.

W szkolnym nauczaniu religii podmiotowy charakter zachowuje, obok Kościoła, także szkoła. Szkolne nauczanie religii winno zatem wypełniać zarówno zadania postawione przez Kościół, jak i wybrane cele, wyznaczone przez szkołę. Stosunek nauczania religii wobec szkoły wyrażają relacje zarówno podporządkowania, jak i autonomii. Podporządkowanie oznacza przede wszystkim włączenie katechety szkolnego w zakres odpowiedzialności za realizację planu wychowawczego i dydaktycznego szkoły. Nauczanie religii podlega rygorom, jakie stosuje się wobec innych przedmiotów w zakresie nadzoru pedagogicznego. Jednakże nauczanie religii cieszy się autonomią wobec instytucji szkoły. Wyraża się ona w fakcie, że programy nauczania i pomoce dydaktyczne nie podlegają zatwierdzeniu przez nadzór pedagogiczny, lecz winny być jedynie podane do jego wiadomości. Oznacza to, że nadzór merytoryczny nad nauczaniem religii w szkole sprawuje Kościół. To Kościół zatwierdza materiały dydaktyczne i kieruje katechetów do podjęcia pracy w szkole (*misja kanoniczna*), a także w ramach prac programowych określa, które cele i zadania szkoły winny być realizowane na lekcjach religii. Tak ujęta lekcja

²²⁹ Zob. DOK 73.

religii umożliwia współdziałanie szkoły i Kościoła, a jednocześnie szanuje wzajemną autonomię obu tych podmiotów nauki religii.

83. Szkoła publiczna służy rodzinie i społeczeństwu, wypełniając zadania wynikające z zasady pomocniczości²³⁰. Nauczanie religii na terenie szkoły publicznej wynika z podstawowych praw człowieka, zwłaszcza z prawa do wolności religijnej, z prawa do wykształcenia (obejmującego nauczanie i wychowanie) oraz z prawa rodziców do nauczania i wychowania zgodnie z ich przekonaniami religijnymi.

Zadaniem nauczania religii w szkole publicznej jest wychowanie chrześcijańskie i przekaz nauki wiary, *tak by doprowadzić do umiłowania Boga i przyłgnięcia do Niego*²³¹. Ale lekcja religii jest także przedmiotem szkolnym, dlatego też domaga się takiej samej systematyczności i organizacji, co inne przedmioty szkolne. Nauczanie religii nie sytuuje się wobec tych przedmiotów jako coś dodatkowego, lecz stanowi element koniecznego dialogu interdyscyplinarnego²³². Z tego powodu należy dążyć, na ile zezwalają i umożliwiają to cele katechetyczne, do skorelowania treści nauczania religii z treściami pozostałych przedmiotów szkolnych. Korelacja ta może przyjmować formę integrowania treści i celów wychowawczych lub uzupełniania pomijanych treści. Tam, gdzie to konieczne, nauczanie religii w szkole winno także przyjąć wobec nich funkcję polemiczną.

Podstawą wystawiania oceny szkolnej w nauczaniu religii jest wiedza ucznia, jego umiejętności, a także aktywność, pilność i sumienność. Nie powinno się natomiast oceniać za udział w praktykach religijnych. Należy bowiem przyjąć zasadę, obecną też w katechezie parafialnej przed 1990 rokiem, że życie religijne jest przedmiotem osądu sumienia dokonywanego wobec Boga.

²³⁰ Zob. PSPR 16.

²³¹ PSPE 8.

²³² Zob. DOK 73.

Nauczanie religii w szkole stanowi specyficzną i oryginalną formę posługi słowa²³³. Jego charakter katechetyczny wyraża się w tym, że powinno mieć powiązanie ze wszystkimi działaniami katechetycznymi Kościoła i na miarę swych możliwości wypełniać wszystkie funkcje katechezy, zwłaszcza w zakresie nauczania i wychowania, oraz być pogłębieniem intelektualnym i przygotowaniem dla katechezy inicjacyjnej²³⁴.

Za organizację nauczania religii w szkołach na terenie parafii odpowiedzialny jest proboszcz, który podejmuje ściśle współdziałanie z rodzicami, szkołą i katechetami.

84. Nauczanie religii w szkole otwiera nowe możliwości ewangelizacyjne²³⁵. Zwiększa bowiem zasięg odbiorców Dobrej Nowiny, zarówno wśród uczniów, jak i nauczycieli. Dzięki temu Kościół ma możliwość przewycięzania stereotypów dotyczących wiary i życia religijnego, zwłaszcza tych, które głoszą prywatność religii i nieuchronność konfliktu wiary i wiedzy. W ramach nauczania religii w szkole należy podejmować zadania nowej ewangelizacji lub pre-ewangelizacji wobec osób nieochrzczonych lub nie mających kontaktu z Kościołem²³⁶.

Postawienie nowych wymogów nauczaniu religii w szkole powinno być traktowane jako szansa duszpasterska. Dotyczą one organizacji i systematyczności przekazu nauki chrześcijańskiej oraz przeformułowania efektów nauczania katechetycznego, które winno kształtować samodzielny w swych sądach chrześcijanina, odpowiedzialnego za siebie i świat.

85. Szkolne nauczanie religii jest służbą świadczoną polskiej szkole. Akcentuje ono pomocniczą funkcję szkoły wobec rodziny, pragnie przeciwdziałać stresogennemu charakterowi systemu edukacji oraz przywrócić

²³³ Zob. DOK 73.

²³⁴ Zob. PSPB 44.

²³⁵ Zob. CT 69; PSPN 51.

²³⁶ Zob. DOK 75.

temu systemowi właściwą płaszczyznę aksjologiczną. Ponadto szkolne lekcje religii winny przygotowywać wychowanków do życia, integrować kulturę i wiarę, prowadzić do internalizacji wartości i postaw chrześcijańskich, zaszczepiać tolerancję światopoglądową. Obecność w szkole katechetów, zwłaszcza kapłanów i sióstr zakonnych, stanowi szansę dla rozwijania duszpasterstwa nauczycieli²³⁷.

Szkoła jest miejscem pracy duszpasterskiej Kościoła. Z tej racji biskup diecezjalny może skierować niektórych kapłanów do wyłącznej pracy katechetycznej. Posługa tych kapłanów, zwanych *prefektami*, na rzecz szkoły, ich związek z parafią, a także przepisy odnoszące się do ich utrzymania zawiera *Regulamin posługi duszpasterskiej prefektów*, stanowiący aneks do niniejszego *Dyrektorium*.

Proboszczowie winni dołożyć wszelkich starań, aby nieustannie pogłębiała i rozwijała się współpraca parafii i szkoły oraz by Dobra Nowina docierała bez przeszkód do wszystkich, którzy na terenie szkoły zechcą jej słuchać. Powinni też zadbać o dobry kontakt z Radami Pedagogicznymi, nie zaniebując oczywiście takich zwyczajowych ale i ważnych okazji, jak składanie wzajemnych życzeń z okazji świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy, udział w przygotowaniu inauguracji i zakończenia roku szkolnego oraz Dnia Edukacji Narodowej.

Wyrazem troski parafii o szkoły winno być uzupełnianie, w miarę możliwości i potrzeb, religijnego księgozbioru bibliotek szkolnych.

86. Nauczanie religii w szkole publicznej winno też być traktowane przez nauczających i odpowiedzialnych za to nauczanie jako szczególna pomoc świadczona rodzinie w wychowaniu chrześcijańskim. Nie można jednakże zdejmować z rodziców całej odpowiedzialności za to wychowanie. Rodzice chrześcijańscy winni mieć świadomość, że to oni są pierwszymi wychowawcami swych dzieci, także w dziedzinie wychowania

²³⁷ Zob. PSPE 53.

chrześcijańskiego²³⁸. Uwrażliwieniu na te sprawy winny służyć indywidualne kontakty katechetów z rodzicami oraz zebrania, w trakcie których podejmowane będą także działania pogłębiające formację religijną samych rodziców.

87. Nauczanie religii w publicznych dziennych placówkach oświatowych winno obejmować przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja, licea profilowane, szkoły zawodowe i licea uzupełniające. We wszystkich tych placówkach nauczanie powinno odbywać się w pełnym, określonym przez przepisy prawa oświatowego, wymiarze godzin.

Nauczanie religii w publicznych szkołach wieczorowych i zaocznych może odbywać się tam, gdzie warunki na to pozwalają.

Wszyscy katolicy uczęszczający do placówek oświatowych, w których odbywa się nauczanie religii, zobowiązani są w sumieniu uczestniczyć w tych lekcjach. Rodzice dzieci, które nie ukończyły 18 roku życia, mają obowiązek zapisać swe dzieci na lekcje religii.

88 Uczniowie uczęszczający na lekcje religii w szkole mają prawo do zwolnienia z zajęć szkolnych w celu odbycia rekolekcji wielkopostnych. Ich celem jest pogłębienie u uczniów więzi z Chrystusem i Kościołem, a także uzupełnienie nauki religii o właściwy katechezie wymiar inicjacyjny. Rekolekcje szkolne podejmują również zadania ewangelizacyjne wobec środowiska szkolnego. Aby te zadania mogły wypełnić, należy je starannie przygotować. Szczególną pieczę nad przygotowaniem rekolekcji sprawuje proboszcz wraz z katechetami. Wskazane jest, aby w przygotowanie i przeprowadzenie rekolekcji włączyli się nauczyciele i rodzice. Szczegółowe zasady organizowania i przygotowania rekolekcji ustalają przepisy prawa partykularnego diecezji.

89. Do wizytowania szkolnych lekcji religii upoważnione są osoby, które wymienia państwowe prawo oświatowe.

²³⁸ Zob. PSPE 51.

Wizytowanie szkolnego nauczania religii i hospitowanie poszczególnych lekcji ze strony osób upoważnionych przez biskupa diecezjalnego ma na celu przede wszystkim pomóc nauczycielowi religii w dobrym wypełnianiu jego obowiązków, a także zabezpieczenie prawidłowego funkcjonowania lekcji religii na terenie szkoły.

90. Katecheci szkolni podejmują pracę po otrzymaniu misji kanonicznej od biskupa diecezjalnego i po podpisaniu umowy z dyrektorem szkoły.

Katecheci za pracę w szkole otrzymują wynagrodzenie w szkole. Zobowiązani są ponadto w okresie trwania zajęć szkolnych do nieodpłatnych świadczeń na rzecz parafii, która sprawuje pieczę nad szkołą: do przygotowania liturgii niedzielnej i świątecznej, do uczestnictwa w jednej Mszy świętej w niedziele i święta z udziałem dzieci i młodzieży w tej parafii, gdzie znajduje się szkoła oraz do podjęcia opieki nad swoimi uczniami w czasie rekolekcji szkolnych.

Pozostałe, nie wymienione powyżej działania szkolnych katechetów na rzecz parafii, winny być wynagradzane zgodnie z prawem partykularnym diecezji.

91. Katecheci szkolni winni mieć świadomość, że poprzez swą posługę katechetyczną wykonywaną na terenie szkoły uczestniczą w realizacji planu duszpasterskiego parafii i diecezji. Dlatego powinni, wraz z proboszczem i katechetami parafialnymi, brać udział w spotkaniach, których celem jest koordynacja działań pastoralnych i omówienie palących potrzeb i problemów. Za zorganizowanie tych zebrań odpowiedzialny jest proboszcz parafii. Powinien on również organizować zebrania dla nauczycieli różnych typów szkół. Częstotliwość tych spotkań określa prawo partykularne diecezji.

Katecheci powinni podnosić swoje kwalifikacje poprzez lekturę książek i czasopism katechetycznych, teologicznych i pedagogicznych, brać udział w przeznaczonych dla nich szkoleniach (kursach, konferencjach, sympozjach),

nade wszystko zaś troszczyć się o swoje doskonalenie duchowe. Mają być bowiem na terenie szkoły również świadkami wiary.

Nauczanie religii w szkołach niepublicznych

92. Szkoły niepubliczne (czyli społeczne i prywatne), nie określane mianem katolickich, kierują się odrębnymi przepisami. Należy dążyć, by organ założycielski szkoły zorganizował, albo przynajmniej umożliwił nauczanie religii w szkole. Szczególna odpowiedzialność w tej sprawie spoczywa na proboszczu parafii, na terenie której szkoła się znajduje. Rodzice posyłający swoje dzieci do tych szkół winni czuć się szczególnie zobowiązani do zapewnienia im normalnego nauczania religii w szkole.

Do nauczania religii w szkołach niepublicznych stosuje się zasady odnoszące się do nauczania religii w szkołach publicznych.

Szkoły katolickie

93. Ważnymi ośrodkami formacji intelektualnej i moralnej młodego pokolenia są szkoły katolickie. Kościołowi przysługuje prawo zakładania szkół jakiegokolwiek specjalności, rodzaju i stopnia, a także kierowania nimi. Zaleca się, by takie szkoły tworzyły diecezje, zgromadzenia zakonne, parafie, stowarzyszenia katolików świeckich²³⁹. Proboszczowie, na terenie parafii których znajdują się owe szkoły, winni objąć je szczególną troską duszpasterską²⁴⁰.

Żadna szkoła nie może nosić nazwy *szkoła katolicka* bez zgody kompetentnej władzy kościelnej. Decyzja o ewentualnym powołaniu nowej

²³⁹ Zob. PSPE 63.

²⁴⁰ Zob. DWCH 1.

szkoły katolickiej należy wyłącznie do biskupa diecezjalnego. On też sprawuje nad nią zwierzchnią władzę ze strony Kościoła²⁴¹.

94. Szkoła katolicka odwołuje się do chrześcijańskiej wizji człowieka i świata. Jest miejscem integralnego wychowania, ewangelizacji, inkulturacji i wdrażania dialogu życia pomiędzy młodymi różnych religii i środowisk społecznych. Jej zadania i program zmierzają do zapewnienia syntezy między kulturą i wiarą z jednej strony, oraz wiarą i życiem z drugiej. W tej perspektywie szkoła katolicka jest otwarta dla wszystkich, którzy zaakceptują i podejmą przyjętą ofertę programową²⁴². Jednocześnie trzeba pamiętać o jej katolickiej tożsamości; chodzi o to, aby szkoła ta formowała katolików świadomych swego powołania i miejsca, zarówno w Kościele, jak i we współczesnym społeczeństwie²⁴³. Dlatego też należy szczególnie starannie dobierać nauczycieli do pracy w szkołach katolickich, kierując się nie tylko ich kompetencją zawodową, zdolnościami wychowawczymi i dydaktycznymi, ale także walorami etycznymi i praktykowaniem życia sakramentalnego²⁴⁴.

95. Charakter i tożsamość szkoły katolickiej wyrażają się w zapewnieniu ważnego miejsca i wysokiego poziomu nauczaniu religii. W szkołach katolickich nauczanie religii ma charakter przedmiotu obowiązkowego i stanowi ośrodek całego procesu wychowania. Odbywa się ono w wymiarze przynajmniej 2 godzin tygodniowo. Do nauczania religii w szkołach katolickich stosuje się pozostałe zasady odnoszące się do nauczania religii w szkołach publicznych.

Szkoły katolickie kierują się odrębnymi przepisami, wydanymi przez Kongregację Wychowania Katolickiego i prawo partykularne. Szczegółowe uregulowania dla działania szkół katolickich w Polsce winny zostać określone w *Polskim Dyrektorium Szkół Katolickich*.

²⁴¹ KPK kan. 800 - 806; PSPE 11.

²⁴² Zob. PSPE 12 -14; RWSK 45.

²⁴³ Zob. PSPE 64; RWSK 33-34.

²⁴⁴ Zob. PSPE 14; SKSW 40-41.

Programy nauczania i podręczniki w szkolnym nauczaniu religii

96. W nauczaniu religii w szkole należy korzystać z programów i podręczników zatwierdzonych przez Kościół.

Zasady zatwierdzania programów nauczania i podręczników w szkolnym nauczaniu religii są następujące:

- 1) Programy i podręczniki przewidziane do użytku w całej Polsce zatwierdza przewodniczący Komisji Wychowania Katolickiego. Programy i podręczniki dla jednej diecezji oraz autorskie dla kilku szkół zatwierdza biskup diecezjalny.
- 2) Zatwierdzone będą tylko te programy, do których są opracowane podręczniki dla uczniów oraz poradniki metodyczne dla nauczycieli. W przypadku przedkładania do zatwierdzenia podręczników opracowanych do programu już zatwierdzonego, należy przedstawić zgodę autora programu.
- 3) Warunkami koniecznymi do zatwierdzenia programu nauczania są: zgodność z *Podstawą programową katechezy Kościoła w Polsce*, poprawność teologiczna, katechetyczna i metodyczna oraz istotnie nowe wartości w stosunku do programów i podręczników już zatwierdzonych. Zatwierdza się programy i podręczniki przynajmniej do jednego etapu edukacyjnego.
- 4) Zatwierdzenie programu nauczania wraz z serią podręczników dokonuje się w dwóch etapach. W etapie I dokonuje się oceny programu oraz wstępnej koncepcji podręczników. W etapie II ocenia się podręcznik na podstawie przedłożonego maszynopisu. Oceny dokonują konsultanci z Komisji Wychowania Katolickiego na podstawie recenzji rzeczoznawców wyznaczonych przez przewodniczącego Komisji Wychowania Katolickiego. Program

nauczania zostaje wpisany do wykazu programów nauczania religii, o ile został dopuszczony do użytku przez zespół konsultantów, zaś pierwszy podręcznik z planowanej serii otrzymał pozytywne recenzje. Honoraria za ocenę przydatności przedłożonych programów i podręczników ponosi ubiegający się o ich zatwierdzenie.

- 5) Programy i podręczniki przewidziane do użytku w całej Polsce przedstawia do zatwierdzenia Komisji Wychowania Katolickiego biskup diecezjalny lub Wydział Teologiczny wyższej uczelni.
- 6) Biskup diecezjalny może przyjąć w swojej diecezji program ogólnopolski wraz z podręcznikami, a także zatwierdzić program i podręczniki opracowane na potrzeby własnej diecezji. Procedura zatwierdzania programów i podręczników przez biskupa diecezjalnego powinna być zgodna z głównymi zasadami zatwierdzania programów i podręczników ogólnopolskich. Diecezja może skorzystać z zespołu rzeczoznawców przy Komisji Wychowania Katolickiego. Po zatwierdzeniu programu i podręczników należy o tym powiadomić przewodniczącego Komisji Wychowania Katolickiego.
- 7) Program nauczania opracowany na zlecenie Konferencji Episkopatu Polski przez zespół ustanowiony dla opracowania programów, zatwierdzony do wszystkich etapów edukacyjnych, jest wpisany na listę programów nauczania. Jest on własnością Konferencji Episkopatu i jako taki jest podstawą do opracowywania podręczników po uzyskaniu zgody Komisji Wychowania Katolickiego.
- 8) Komisja Wychowania Katolickiego przygotowuje i prześle do biskupów diecezjalnych szczegółowy regulamin zatwierdzania programów i podręczników.

R o z d z i a ł 5

Duszpasterstwo katechetyczne w parafii

Katecheza dorosłych

97. Duszpasterstwo katechetyczne Kościoła powinno mieć charakter ciągły, w tym sensie, że katecheza dzieci, młodzieży i dorosłych nie mogą być

terenami oddzielonymi od siebie czy pozbawionymi wzajemnej łączności. Trzeba, aby one między sobą się wspierały i uzupełniały²⁴⁵.

98. Katecheza dorosłych uznawana jest w dokumentach katechetycznych Kościoła za problem wielkiej wagi i najznakomitszą formę katechezy²⁴⁶. Każda grupa wiekowa wiernych Kościoła ma prawo oczekiwać wsparcia w odczytywaniu i realizacji swego powołania chrześcijańskiego²⁴⁷, w tym także dorośli. Od dorosłych zależy skuteczność katechezy dzieci i młodzieży. *Świat bowiem, w którym młodzi mają żyć i świadczyć o wierze, którą katecheza stara się zbadać i utwierdzić, po większej części znajduje się we władaniu dorosłych, dlatego ich wiara winna być również stale oświecana, wzmacniana i odnawiana, aby przeniknęła całą działalność doczesną, za którą są odpowiedzialni*²⁴⁸.

Katecheza dorosłych świeckich tym różni się od katechezy dzieci i młodzieży, że przyjmuje stan świecki jako ustalone i zadeklarowane miejsce realizacji chrześcijańskiego powołania do świętości²⁴⁹. Stan świecki jest rzeczywistością, która osiąga swój pełny sens dopiero w Chrystusie²⁵⁰. Dla ludzi świeckich staje się polem i narzędziem w realizacji ich powołania chrześcijańskiego.

99. Oddziaływanie katechetyczne wobec dorosłych winno uwzględnić sytuację ich wiary. Dlatego należy wyróżnić następujące grupy osób dorosłych, do których kierowana jest posługa słowa²⁵¹:

²⁴⁵ Zob. CT 45.

²⁴⁶ Zob. CT 43.

²⁴⁷ Zob. DOK 171.

²⁴⁸ CT 43.

²⁴⁹ Por ChL 15.

²⁵⁰ Zob. KK 31.

²⁵¹ Zob. DOK 172.

- dorośli wierzący, którzy spójnie przeżywają swój wybór wiary i szczerze pragną jej pogłębienia,
- dorośli, którzy zostali ochrzczeni, lecz oddalili się od wiary,
- dorośli nieochrzczeni.

Katecheza dorosłych adresowana jest do dwóch pierwszych grup.

100. Wobec katechezy dorosłych wysuwa się następujące zadania²⁵²:

- popierać formację i dojrzewanie życia chrześcijańskiego za pomocą pedagogii sakramentalnej, dni skupienia, kierownictwa duchowego,
- wychowywać do właściwej oceny w świetle wiary zmian społeczno-kulturowych w społeczeństwie,
- wyjaśniać dzisiejsze problemy religijne i moralne,
- wyjaśniać relacje, jakie zachodzą między działaniem doczesnym a eklezjalnym,
- rozwijać racjonalne podstawy wiary,
- formować do przyjęcia odpowiedzialności w misji Kościoła²⁵³ i do umiejętności odważnego dawania świadectwa chrześcijańskiego w społeczeństwie²⁵⁴.

101. Każda wspólnota winna zapewnić wszystkim dorosłym stosowną do ich wieku, wykształcenia, stanu, zawodu oraz zainteresowania formę katechezy. Katecheza ta winna uwzględniać formację duchową, doktrynalną, kulturalną oraz społeczną. Winna ona też uświadamiać świeckim katolikom potrzebę rozwijania kwalifikacji zawodowych, zmysłu rodzinnego i obywatelskiego oraz cnót odnoszących się do życia społecznego: uczciwości, poczucia sprawiedliwości, szczerości, uprzejmości i siły ducha²⁵⁵. Mogą to być kursy katechezy systematycznej (np. kursy biblijne) lub jakieś formy katechezy

²⁵² Zob. DOK 175.

²⁵³ Zob. PSPS 29.

²⁵⁴ Zob. SPPP 13; PSPG 47; PSPS 45.

²⁵⁵ Zob. PSPS 52; DA 4.

okazjonalnej, uwzględniającej różne sytuacje i okoliczności, domagające się światła orędzia Bożego²⁵⁶. Żywotność duszpasterska parafii zależy od funkcjonujących w niej różnych, wzajemnie dopełniających się, form katechezy dorosłych²⁵⁷.

102. Katecheza dorosłych podejmowana jest przede wszystkim przez ruchy, stowarzyszenia i organizacje katolickie. Również Akcja Katolicka za swoje pilne zadanie przyjmuje chrześcijańską formację laikatu²⁵⁸. Ze względu na to, że wszystkie te inicjatywy nie mają charakteru masowego, trzeba, nie zaniedbując troski wobec elit, w ramach duszpasterstwa masowego podejmować systematyczną, zaprogramowaną katechezę dorosłych. Taką zwyczajną formą jest, według dokumentów Kościoła, niedzielna homilia²⁵⁹.

103. Szczególne znaczenie ma katecheza dorosłych adresowana do rodziców w ramach przygotowania ich dzieci do sakramentów świętych. Posiada ona w naszym kraju już pewną tradycję. Należałoby ją jeszcze bardziej zintensyfikować, w oparciu o istniejące formy wypracować nowe, bardziej przystosowane do aktualnej sytuacji duszpasterskiej, nade wszystko zaś opracować programy takiej katechezy.

Pierwszą okazję stanowi chrzest dziecka. Przygotowanie do chrztu można potraktować jako specjalną formę katechezy dla rodziców dziecka i jego rodziców chrzestnych.

Bardzo ważną formą katechezy dorosłych, z której nie należy nigdy rezygnować, jest katecheza rodziców w związku z przygotowaniem ich dzieci do I Komunii świętej i sakramentu pokuty oraz rocznicy I Komunii świętej. Spotkania rodziców powinny odbywać się systematycznie w ciągu całego roku,

²⁵⁶ Zob. DOK 176.

²⁵⁷ Zob. PSPS 42.

²⁵⁸ Zob. PSPS 43; PSPB 43.

²⁵⁹ Zob. DOK 70.

poprzedzającego uroczystość, możliwie raz w miesiącu, i posiadać charakter katechetyczny, a nie tylko organizacyjny.

Katechetyczny charakter winny mieć również spotkania dla rodziców młodzieży przygotowującej się do przyjęcia sakramentu bierzmowania. Ze względu na to, że przygotowanie młodzieży rozłożone jest na cały rok, katecheza rodziców kandydatów do bierzmowania powinna objąć przynajmniej trzy spotkania w ciągu roku: na początku formacji, w trakcie jej trwania oraz przy końcu.

104. Duszpasterze powinni odnosić się z całą życzliwością do grup parafian, którzy pragną uczestniczyć w rekolekcjach zamkniętych. Ważną formą katechezy dorosłych są piesze i autokarowe pielgrzymki do sanktuariów, które winny być popierane i organizowane przez duszpasterzy²⁶⁰.

Katecheza dzieci i młodzieży

105. Katecheza dzieci i młodzieży, ze względu na procesy socjalizacji religijnej zachodzące w tych okresach rozwojowych, posiada dla wspólnoty wierzących bardzo ważne znaczenie. Jej celem jest przede wszystkim kształtowanie wiary dojrzałej, włączenie w Kościół, pomoc w wyborze drogi powołania chrześcijańskiego i podjęcie zadań w Kościele²⁶¹.

106. Ze względu na to, że pierwszoplanowym miejscem katechezy jest parafia²⁶², nauczanie religii w szkole domaga się uzupełnienia o parafialne duszpasterstwo katechetyczne dzieci i młodzieży²⁶³. Jakkolwiek ten rodzaj katechezy napotyka na pewne trudności, zwłaszcza natury organizacyjnej, niemniej jednak winny one w każdej parafii być pomyślnie rozwiązane, aby

²⁶⁰ Zob. PSPM 69.

²⁶¹ Zob. DA 12.

²⁶² Zob. CT 67.

²⁶³ Zob. PSPN 48; PSPE 61.

dzieci i młodzież nie traktowały nauki religii wyłącznie jako jednego z przedmiotów nauczanych w szkole, lecz by mogły również czerpać siłę z bezpośredniego kontaktu z Bogiem w liturgii i sakramentach świętych²⁶⁴.

107. Parafia jest przede wszystkim uprzywilejowanym miejscem dla katechezy przygotowującej do przyjmowania sakramentów świętych²⁶⁵. Spotkania formacyjne w parafii winny odbywać się przynajmniej jeden raz w miesiącu i posiadać charakter katechetyczny. Nie powtarzają one nauczania religii w szkole, lecz je uzupełniają, zwłaszcza w funkcji wtajemniczenia i wychowania. Program działań katechetycznych w parafii winien uwzględniać:

- środowisko formacji: jest nim własna parafia, a nie parafia, na terenie której znajduje się szkoła;
- miejsce formacji: jest nim budynek kościelny lub parafialny;
- osoby odpowiedzialne za formację: kapłani, katecheci, animatorzy wywodzący się z kościelnych ruchów młodzieżowych²⁶⁶;
- formy: spotkania zbiorowe wszystkich kandydatów, celebracje w kościele parafialnym (lub w kaplicach na terenie parafii), praca w grupach.

Dzieci uczęszczające do klas I-III szkoły podstawowej winny w parafii uczestniczyć w katechezie inicjacji sakramentalnej do Eucharystii i pokuty.

Dzieci uczęszczające do klas IV-VI szkoły podstawowej winny wziąć udział w katechezie wprowadzającej w historię zbawienia. Spotkania katechetyczne powinny rozpocząć się od wręczenia Biblii, której treść stanowi przedmiot nauki religii w szkole na tym etapie, i koncentrować się wokół zagadnień wprowadzających w lekturę Pisma św. Ukoronowaniem tych spotkań powinien być, przewidziany pod koniec klasy VI, obrzęd wręczenia Wyznania wiary.

²⁶⁴ Zob. Jan Paweł II, *Przemówienie do biskupów polskich w czasie wizyty „ad limina” w Rzymie* (2 II 1998), 5.

²⁶⁵ Zob. PSPE 61; PSPL 81.

²⁶⁶ Zob. PSPL 83.

Katecheza młodzieży gimnazjalnej wiąże się z wyznaniem i rozumieniem wiary, co stanowić powinno program i przedmiot przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania. Spotkania katechetyczne winny posiadać raczej charakter celebracji i ukazywać poszczególne sakramenty Kościoła i wynikające z nich zadania młodych w Kościele. Zgodnie z zaleceniami II Synodu Plenarnego sakrament bierzmowania winien być udzielany młodzieży uczęszczającej do klas trzecich gimnazjów²⁶⁷.

Wreszcie katecheza w szkołach ponadgimnazjalnych winna skupić się na świadectwie wiary. Powinna być związana z przygotowaniem bliższym (ale nie bezpośrednim) do założenia rodziny chrześcijańskiej. Winna zatem również uwzględniać spotkania prowadzone przez pracowników poradni rodzinnych. Absolwentom szkół ponadgimnazjalnych, którzy otrzymali ocenę końcową w szkolnej nauce religii oraz uczęszczali na spotkania dla młodzieży w ramach tej katechezy, będą wydawane zaświadczenia o ukończeniu przygotowania bliższego do sakramentu małżeństwa.

Owocna realizacja wskazanych wyżej form katechetycznego duszpasterstwa w ramach parafii domaga się opracowania odrębnych, ale zsynchronizowanych z nauczaniem szkolnym, programów dla sakramentalnej katechezy parafialnej.

108 Na parafii spoczywa również obowiązek zorganizowania co roku rekolekcji adwentowych dla dzieci i młodzieży. Przyjmują one często formy tradycyjne. Pozytywne doświadczenia zdobyte z przeprowadzania rekolekcji wielkopostnych dla środowiska szkolnego, każą poszukiwać także nowej formuły dla parafialnych rekolekcji adwentowych.

109. Wspólnota parafialna winna być w sposób szczególny uwrażliwiona na osoby, które cierpią upośledzenie fizyczne lub umysłowe²⁶⁸. Są one

²⁶⁷ Zob. PSPL 112.

²⁶⁸ Zob. PSPE 62.

wyjątkowo umiłowane przez Pana²⁶⁹. Należy ofiarować im odpowiednią katechezę, zarówno w szkole, jak i w parafii, bądź też w innych miejscach formacyjnych, wspomagając zwłaszcza rodzinę²⁷⁰. Ze względu na to, że taka katecheza wymaga szczególnych kompetencji, trzeba zadbać o odpowiednie przygotowanie katechetów²⁷¹. Należy przeto uwrażliwić ośrodki kształcenia katechetów, aby wprowadziły do programów studiów także wykłady i ćwiczenia z zakresu katechezy specjalnej.

Z podobną troską wspólnota parafialna powinna podjąć, na miarę swych możliwości i w razie zaistniałej potrzeby, katechezę dla osób zepchniętych na margines życia, jak: emigranci, uciekinierzy, osoby bezdomne i bez stałego miejsca zamieszkania, chronicznie chorzy, osoby uzależnione, więźniowie itp., a także po bratersku wspierać katechetów, którzy takiej służbie poświęcają się²⁷².

110. Ważnym miejscem katechezy dzieci i młodzieży są zespoły liturgiczne chłopców i dziewcząt. Programy pracy z ministrantami i bielankami powinny uwzględniać nie tylko przygotowanie do pełnienia funkcji liturgicznych, ale również przygotowywać intelektualnie i duchowo do przeżywania i rozumienia obrzędów, w których zespoły liturgiczne pełnią służbę²⁷³.

Program formacji lektorów powinien uwzględniać zagadnienia biblijne, liturgiczne, a także związane z prawidłowym wykonywaniem czytań i śpiewów w liturgii. Szczególną troską należy otoczyć formację duchową lektorów. Kurs lektorski winien trwać przynajmniej jeden rok i kończyć się promocją udzieloną przez biskupa lub upoważnionego kapłana, zgodnie ze zwyczajami diecezjalnymi. Zajęcia kursu lektorskiego winny odbywać się w ośrodkach na

²⁶⁹ Zob. DOK 189.

²⁷⁰ Zob. tamże.

²⁷¹ Zob. tamże.

²⁷² Zob. DOK 190.

²⁷³ Zob. PSPL 85.

tyle bliskich, by kandydaci bez trudności mogli uczestniczyć w wykładach i spotkaniach formacyjnych. Zajęcia odbywane w trakcie roku szkolnego winny być jeszcze ponadto uzupełnione możliwością wyjazdu na wakacyjny obóz lektorski.

111. Ważny nurt katechezy parafialnej dzieci i młodzieży stanowią ruchy i stowarzyszenia katolickie, o których istnienie w parafii powinno się szczególnie zabiegać, otaczając je życzliwą opieką duszpasterską.

112. Opieką duszpasterską należy otoczyć także harcerzy. Wyznaczeni przez biskupa diecezjalnego duszpasterze harcerzy winni troszczyć się o to, aby na zjazdach i spotkaniach harcerskich, rajdach, biwakach, obozach, zimowiskach nigdy nie brakowało elementów religijnych. Przypominać też nieustannie trzeba o takich ideałach autentycznego harcerstwa, jak Bóg, honor, Ojczyzna, nauka, oraz praca nad kształtowaniem własnego charakteru.

Należy wykorzystywać zapisane w wewnętrznych regulaminach poszczególnych organizacji harcerskich możliwości mianowania kapelanów chorągwi i szczepów.

113. Wielkie znaczenie katechetyczne mają piesze pielgrzymki na Jasną Górę i do innych sanktuariów. Duszpasterze winni popierać i umożliwiać młodzieży udział w takich pielgrzymkach, oraz dobrze je od strony katechetycznej i liturgicznej zaprogramować.

Doniosłe znaczenie dla całej posługi katechetycznej dzieci i młodzieży mają wyjazdy wakacyjne. Parafia powinna nie tylko pomagać w ich organizacji, ale wspomagać je czynnie, także materialnie. Dlatego też, gdy zajdzie taka potrzeba, należy dotować wyjazdy dzieci z rodzin ubogich oraz umożliwiać kapłanom udział w obozach i koloniach. Należy przyjąć zasadę, że wyjazd na kolonię lub obóz jest pracą duszpasterską pierwszorzędnej wagi i dlatego, w miarę możliwości, nie powinno się tego czasu wliczać do urlopu kapłańskiego. Zasadę tę powinno się także stosować do kapelanów obozów harcerskich i przewodników grup pieszych pielgrzymek.

Posługa katechetyczna wobec środowiska akademickiego

114. Kościół jest również posłany do głoszenia słowa Bożego w środowisku akademickim: studentom i pracownikom nauki. Posługa ta jest bardzo ważna ze względu na opiniotwórczą rolę inteligencji. Stąd należy dołożyć wszelkich możliwych starań, by posługa głoszenia słowa Bożego w ramach duszpasterstwa akademickiego docierała do jak najszerszego grona studiującej młodzieży²⁷⁴.

Duszpasterstwo akademickie łączy w sobie elementy katechezy dorosłych i młodzieży. Winno być otwarte na poszukiwanie i tworzenie autentycznej wspólnoty, na wtajemniczenie chrześcijańskie, jak i na formację intelektualną. Istotne jest budowanie wspólnoty pracowników nauki i studentów, wzorowanej na pierwotnej *universitas*, poszukującej prawdy, dobra i piękna²⁷⁵. Niemniej ważna jest też ewangelizacja tego środowiska. Przede wszystkim jednak należy dołożyć starań, aby zapewnić przekaz rzetelnej wiedzy religijnej.

Duszpasterstwo akademickie rządzi się własnym *Regulaminem*, zatwierdzonym przez Komisję Wychowania Katolickiego.

Wymiar liturgiczny duszpasterstwa katechetycznego w parafii

115. Duszpasterstwo katechetyczne w parafii w sposób naturalny akcentuje wymiar liturgiczny katechezy, choć cała posługa głoszenia słowa Bożego ma za zadanie przygotować chrześcijan do owocnego udziału w liturgii. Charakter katechetyczny posiada także sama liturgia²⁷⁶. Powinni o tym związku

²⁷⁴ Zob. PSPE 68

²⁷⁵ Zob. PSPE 16.

²⁷⁶ Zob. KL 10.

między liturgią i katechezą pamiętać zarówno przygotowujący liturgię, jak i ci, którzy ją sprawują²⁷⁷.

116. Szczególne i uprzywilejowane miejsce w liturgicznej posłudze słowa Bożego zajmuje homilia²⁷⁸. Podtrzymuje ona drogę wiary, którą rozwija i pogłębia katecheza. Zachęca również chrześcijan, by codziennie podejmowali swoją duchową pielgrzymkę w prawdzie, dziękczynieniu i uwielbieniu²⁷⁹.

Homilie powinny być wygłaszane podczas wszystkich Mszy św. z udziałem wiernych w niedziele i święta nakazane²⁸⁰, w czasie sprawowania sakramentów świętych i odprawiania pogrzebu oraz przy innych okazjach, gdy zgromadzi się większa liczba wiernych²⁸¹. Krótkie wprowadzenia w liturgię lub krótkie homilie komentujące liturgię słowa są wskazane także w dni powszednie. II Synod Plenarny zaleca, by homilie były głoszone przynajmniej w dni powszednie Adwentu, Wielkiego Postu i Okresu Wielkanocnego²⁸².

Homilia, zwłaszcza niedzielna, stanowi ważne narzędzie katechezy dorosłych. Dlatego należy dołożyć starań, by miała charakter formacyjny, by cykl homiletyczny, podporządkowany układowi czytań niedzielnych, rozwijał w sposób systematyczny określone prawdy wiary.

117. Kazania głoszone z racji nabożeństw pasyjnych na Gorzkich Żalach i nabożeństw okresowych (w maju, czerwcu i październiku), a także kazania eucharystyczne w okresie Oktawy Bożego Ciała, powinny mieć charakter katechetyczny i odnosić się do problematyki zawartej w programie duszpasterskim danego roku kościelnego.

²⁷⁷ Zob. KL 19; PSPL 81.

²⁷⁸ Zob. DOK 70.

²⁷⁹ Zob. CT 48.

²⁸⁰ Zob. KPK kan. 767 § 2.

²⁸¹ Zob. KPK kan. 767 § 3.

²⁸² Zob. PSPL 90.

Szczególną okazją do głoszenia słowa Bożego są doroczne rekolekcje, które powinny być organizowane w każdej parafii w Adwencie i Wielkim Poście, oraz - co dziesięć lat – całotygodniowe misje. Stanowią one ważne narzędzie ewangelizacji i katechezy.

C z ę ś ć II

Pracownicy posługi katechetycznej

118. Druga część *Dyrektorium Katechetycznego Kościoła Katolickiego w Polsce* poświęcona jest osobom i środowiskom szczególnie odpowiedzialnym za katechezę. Owocność katechezy zależy nie tylko od tego, jak rozumie się katechezę Kościoła, czyli od określonej koncepcji katechezy reprezentowanej przez Kościół *hinc et nunc* (mówi o tym I część niniejszego *Dyrektorium*), ale również od konkretnych ludzi, którzy tę koncepcję realizują²⁸³, albowiem *najszlachetniejsze (...) przymioty ludzkie i chrześcijańskie katechety bardziej gwarantują owocność katechezy aniżeli wyszukane metody*²⁸⁴. Kim oni są, jak mają rozumieć swoją odpowiedzialność, na ile i kiedy realizują swoją posługę katechetyczną w łączności z Kościołem, jakie winno być ich przygotowanie do pracy katechetycznej, by mogli ją wykonywać skutecznie, oraz jakie są mechanizmy programowania i koordynacji ich pracy przez Kościół – oto zagadnienia, jakie podejmuje *Dyrektorium* w tej części.

²⁸³ Por. CT 15.

²⁸⁴ OIK 71.

R o z d z i a ł 1

Odpowiedzialni za katechezę

Odpowiedzialność całej wspólnoty za katechezę

119. *Pośród wszystkich posług i służb, przez które Kościół (...) realizuje swoją misję ewangelizacyjną, wyjątkowe miejsce zajmuje posługa katechetyczna²⁸⁵. Toteż katecheza stanowiła zawsze jedno z najważniejszych zadań posługi duszpasterskiej Kościoła, a zarazem przedmiot szczególnej troski²⁸⁶; zarówno święty obowiązek, zrodzony z mandatu misyjnego Zmartwychwstałego Pana²⁸⁷, jak i trwałe, niezbywalne prawo, wynikające z przyjęcia chrztu, na mocy którego każdy ochrzczony ma *niezaprzeczalne prawo otrzymać od Kościoła naukę i wychowanie, które umożliwią mu dojście do życia prawdziwie chrześcijańskiego*²⁸⁸. Od tego, na ile Kościół lokalny (diecezja) i*

²⁸⁵ DOK 219.

²⁸⁶ Zob. CT 1.

²⁸⁷ Zob. Mt 28, 19-20.

²⁸⁸ CT 14.

wspólnota parafialna dają pierwszeństwo katechezie, zależy rozwój ich życia wewnętrznego jako wspólnoty wierzących oraz ich działania na zewnątrz jako wspólnoty misyjnej²⁸⁹. Toteż Jan Paweł II wzywa, aby Kościół *zachował dla katechezy największe swe bogactwa, a mianowicie ludzi i siły, nie szczędząc żadnych starań, trudów i środków materialnych, aby lepiej ją organizować i kształcić tych, którzy będą jej odpowiednio służyć*²⁹⁰.

120. Za posługę katechetyczną winna czuć się odpowiedzialna cała wspólnota chrześcijańska²⁹¹. *Katecheza to (...) zbiorowy obowiązek całego Kościoła. Kościoła katechizowanego i katechizującego. We wspólnocie wiary i miłości jesteśmy równocześnie i katechetami, i katechizowanymi*²⁹². Wspólnota chrześcijańska jest jednocześnie głoszącą słowo Boże, jak i słuchającą tego słowa i dającą o nim świadectwo. Ci, którzy głoszą słowo Boże w imieniu Kościoła, winni pamiętać, że są również jego adresatami. Ta odpowiedzialność za katechezę jest zarazem wspólna, jak i zróżnicowana²⁹³. Każdy w swoim zakresie, odpowiednio do swojej szczególnej pozycji w Kościele, realizuje określone zadania w kształtowaniu i rozwijaniu wiary²⁹⁴. To właśnie dzięki temu, że posługa katechetyczna urzeczywistniana jest w sposób tak różnorodny, w różnych miejscach i przez osoby pełniące różne funkcje w Kościele, katecheza może w sposób całościowy ofiarować wszystkim bez wyjątku słowo Boże i świadectwo Kościoła²⁹⁵.

²⁸⁹ Zob. CT 15.

²⁹⁰ CT 15.

²⁹¹ Zob. DOK 219.

²⁹² Jan Paweł II, *Chleb życia wiecznego. Homilia wygłoszona w Łodzi podczas trzeciej pielgrzymki do Ojczyzny* (13 VI 1987), 7; por. CT 45.

²⁹³ Zob. CT 16.

²⁹⁴ Zob. DOK 219; CT 16.

²⁹⁵ Zob. DOK 219.

121. Chociaż cała społeczność wiernych powinna troszczyć się o katechezę, nie jest to jednak działanie, które może być realizowane we wspólnocie w sposób prywatny lub z czysto prywatnej inicjatywy. Wypełnienie obowiązku katechizowania jest pełnieniem misji Kościoła. Z tej racji nauczanie katechetyczne winno zawsze pozostawać pod kierownictwem prawowitej władzy kościelnej²⁹⁶. Kto katechizuje, działa w imieniu Kościoła i z mandatu Kościoła²⁹⁷.

Jakkolwiek katechezy nie można oddzielać od całej duszpasterskiej i misyjnej działalności Kościoła²⁹⁸, to jednak różni się ona od wszystkich innych posług i służb. Własny charakter katechezy wynika z jej specyfiki i jej miejsca w ramach procesu ewangelizacji. Z tej racji zadanie katechety, jako wychowawcy wiary, różni się od zadań innych pracowników duszpasterstwa (liturgia, działalność charytatywna itp.), chociaż powinien działać zawsze we współpracy z nimi²⁹⁹.

Owocność posługi katechetycznej, tak w diecezji, jak i w parafii, zależy nie tylko od tych, którzy bezpośrednio katechizują. Opiera się ona także na innych pracownikach, którzy wspierają działania katechetyczne, podejmując się najróżnorodniejszych zadań, jak np. kształcenia katechetów, opracowania materiałów katechetycznych, organizacji katechezy w parafii itp.³⁰⁰ Należy dążyć do tego, aby zarówno w skali diecezji, jak i parafii, poszerzał się nieustannie krąg osób zainteresowanych katechezą i wspierających ją, tak materialnie, jak i duchowo.

122. Odpowiedzialność całej wspólnoty za katechezę winna przede wszystkim wyrazić się w dawaniu świadectwa tej wierze, którą przekazuje,

²⁹⁶ Zob. KPK kan. 774 § 1.

²⁹⁷ Zob. DOK 219.

²⁹⁸ Zob. CT 18.

²⁹⁹ Zob. DOK 219.

³⁰⁰ Zob. tamże.

rozwija i pogłębia katecheza. Nie można bowiem skutecznie katechizować o czymś, co nie jest jednocześnie urzeczywistniane w życiu wspólnoty. Prawdy wiary i zasady życia chrześcijańskiego przekazywane na katechezie pozostaną bezowocne, jeśli katechizowani nie będą mogli *nimi żyć we wspólnocie z tymi, którzy idą tą samą drogą*³⁰¹. Stąd też katechizacji dzieci i młodzieży winna zawsze towarzyszyć stosowna katecheza dorosłych.

Biskupi diecezjalni

123. Biskupi są pierwszymi katechetami w swej diecezji³⁰². Do ich głównych obowiązków należy głoszenie Ewangelii³⁰³. Są oni zwiastunami wiary i autentycznymi nauczycielami³⁰⁴, dlatego też otrzymują od Boga charyzmat prawdy, gdy głoszą słowo Boże w łączności z całym Kościołem powszechnym³⁰⁵. Katechezę powinni uważać za jedno z podstawowych zadań swej posługi biskupiej³⁰⁶. *Troska o rozwój żywej i owocnej katechezy nie może ustępować żadnej innej trosce, jakakolwiek by ona była*³⁰⁷. *Jeżeli katechizacja będzie w diecezjach dobrze prowadzona, wszystko inne łatwiej pójdzie*³⁰⁸.

124. Troska biskupów o katechezę, jako pierwszych katechetów Kościoła diecezjalnego, powinna wyrażać się w podejmowaniu następujących działań³⁰⁹:

- w katechizowaniu wiernych swej diecezji;

³⁰¹ CT 24.

³⁰² Zob. CT63; DOK 222.

³⁰³ Zob. DB 12; DOK 222.

³⁰⁴ Zob. KK 25; DOK 222.

³⁰⁵ Zob. KO 8; DOK 222.

³⁰⁶ Zob. PSPE 55.

³⁰⁷ CT 63; zob. DOK 222.

³⁰⁸ CT 63.

³⁰⁹ Zob. DOK 223; CT 63; KPK kan. 775 § 1.

- w zapewnieniu posłudze katechetycznej faktycznego pierwszeństwa, przez zatroszczenie się o potrzebne urządzenia i fundusze;
- w trosce o dostarczenie odpowiednich pomocy katechetycznych, w razie potrzeby przygotowania także katechizmów;
- w czuwaniu nad prawowiernością i autentycznością przekazywanej wiary, jakością wykorzystywanych w katechezie tekstów i pomocy;
- w podtrzymywaniu i wzbudzaniu w diecezji szczerego zapału katechetycznego;
- w trosce o stosowne przygotowanie katechetów do ich zadań;
- w ustalaniu w diecezji całościowego, szczegółowego i spójnego programu katechetycznego, wbudowanego w ogólny plan duszpasterski diecezji i skoordynowanego z planami Konferencji Episkopatu;
- w popieraniu i koordynacji podejmowanych w diecezji działań katechetycznych.

Kapłani

125. We wspólnocie kościelnej szczególnie ważna rola w dziele katechizacji przypada kapłanom. Na mocy otrzymanych święceń są oni *wychowawcami w wierze*³¹⁰. Winni więc dołożyć jak największych starań, aby wierni należący do wspólnoty, którą współtworzą, nieustannie wzrastali w wierze³¹¹. Wszyscy mają prawo do katechezy, a kapłani na pierwszym miejscu winni tej potrzebie zaradzić. Nie mogą dopuścić do tego, aby z braku gorliwości czy z innych powodów wierni byli pozbawieni katechezy³¹². Nie wolno im zaniedbać *niczego, co pomaga do właściwego zorganizowania pracy*

³¹⁰ DK 6.

³¹¹ Zob. CT 64; DOK 224.

³¹² Zob. CT 64.

katechetycznej i pokierowania nią, niezależnie od tego, gdzie i w jakich warunkach pełnią i rozwijają swą posługę kapłańską i duszpasterską³¹³.

Dyrektorium Ogólne o Katechizacji nazywa ich *katechetami katechetów*³¹⁴. Będąc świadomi, że kapłaństwo służebne służy kapłaństwu powszechnemu wiernych³¹⁵, kapłani winni pobudzać powołanie i prace katechetów, pomagając im w realizacji funkcji, jaka wynika z chrztu i jest wypełniana na mocy misji powierzonej im przez Kościół³¹⁶, nade wszystko zaś troszczyć się o ich należyłą formację³¹⁷.

Kapłani podejmujący obowiązek katechizowania w szkole winni pamiętać, aby sumiennie wypełniać to zadanie. Ich stosunek do wykonywanej pracy jest bowiem czytelnym świadectwem zarówno dla wierzących, jak i niewierzących. Obok obowiązków szkolnych, powinni roztoczyć duszpasterską opiekę nad całym środowiskiem szkolnym. W sposób szczególny winni zabiegać o harmonijną i życzliwą współpracę z gronem nauczycielskim i władzami szkoły.

Rodzice

³¹³ CT 64.

³¹⁴ DOK 225.

³¹⁵ Zob. KK 10.

³¹⁶ Zob. DOK 224.

³¹⁷ Zob. PSPD 75.

126. Rodzina chrześcijańska jest uprzywilejowanym *miejszem* katechezy³¹⁸. Przez rodziców, jako pierwszych nauczycieli i wychowawców w wierze³¹⁹, dokonuje się głębsze wtajemniczenie w życie chrześcijańskie ich dzieci³²⁰. To w rodzinie, przez świadectwo życia chrześcijańskiego rodziców, dzieci doświadczają pierwszych religijnych przeżyć, które często pozostawiają decydujący ślad na całe życie³²¹. Z tej też racji *działalność katechetyczna w rodzinie ma swój bardzo szczególny charakter, niczym w żaden sposób nie zastąpiony*³²².

127. Prawo rodziców do wychowania swego potomstwa ma jednocześnie charakter zobowiązania. Prawo-obowiązek wychowania jest pierwotny i ma pierwszeństwo w stosunku do zadań wychowawczych innych osób, z racji wyjątkowości miłości łączącej rodziców i dzieci, i nie może być zawłaszczony przez żaden inny podmiot wychowawczy³²³.

Prawo do wychowania oznacza w szczególności prawo do wychowania dzieci według własnych tradycji religijnych i kulturowych, przy pomocy koniecznych środków, narzędzi czy instytucji, które w wychowaniu winny wspomagać rodzinę³²⁴.

128. Rodzicielskie wychowanie w wierze winno się rozpocząć w zaraniu dzieciństwa. Dokonuje się głównie przez chrześcijańską interpretację różnych wydarzeń rodzinnych i świąt religijnych³²⁵. Jest bardziej świadectwem, które uczy, raczej okazjonalnie niż systematycznie, ale w sposób stały i codzienny³²⁶.

³¹⁸ Zob. DOK 255.

³¹⁹ Zob. DWCH 3; FC 37; DOK 255; PSPE 4.

³²⁰ Zob. DOK 255.

³²¹ Zob. DOK 226.

³²² CT 68.

³²³ Zob. FC 36

³²⁴ Zob. FC 40.

³²⁵ Zob. CT 68.

³²⁶ Zob. DOK 255.

To wprowadzenie w wiarę *pogłębia się jeszcze bardziej, jeśli rodzice komentują katechezę (...), jaką ich dorastające dzieci otrzymują we wspólnocie chrześcijańskiej, i pomagają w jej przyjęciu*³²⁷. Zarówno rodzice, jak i duszpasterze, powinni pamiętać o tym wyjątkowym znaczeniu katechezy rodzinnej. *Katecheza rodzinna wyprzedza każdą inną formę katechezy, towarzyszy jej i poszerza ją*³²⁸.

Rodzice jako pierwsi katecheci powinni w sposób szczególny zatroszczyć się o to, by ich dzieci:

- zostały ochrzczone zaraz po urodzeniu,
- zostały przygotowane do I Komunii świętej i do sakramentu pokuty,
- przyjęły we właściwym czasie sakrament bierzmowania,
- uczęszczały na szkolne lekcje religii i uczestniczyły w parafialnym duszpasterstwie katechetycznym,
- brały udział w praktykach religijnych i uczestniczyły w życiu liturgiczno-sakramentalnym Kościoła,
- kierowały się w życiu zasadami chrześcijańskimi.

Jeśli zabraknie rodziców, obowiązek wychowania w wierze spoczywa na tych, którzy ich zastępują oraz na rodzicach chrzestnych³²⁹.

129. W obecnej rzeczywistości, zmuszającej podjęcie pracy zawodowej również przez matki, znaczny ciężar wychowania spada na dziadków. W sposób coraz bardziej widoczny przejmują oni także zadania katechezy rodzinnej. Ich mądrość i zmysł religijny w wielu przypadkach mają decydujące znaczenie dla kształtowania klimatu chrześcijańskiego rodziny i rozwoju religijnego dzieci.

130. Ze względu na wyjątkową i niezastąpioną wartość katechezy rodzinnej, rodzice potrzebują wsparcia ze strony wspólnoty chrześcijańskiej.

³²⁷ DOK 226.

³²⁸ CT 68.

³²⁹ Zob. KPK kan. 774 § 2.

Przez kontakty osobiste, spotkania, kursy, a także przez katechezę dorosłych skierowaną do rodziców, trzeba pomagać im w podjęciu zadania – dzisiaj szczególnie delikatnego – wychowania w wierze swoich dzieci³³⁰. Rodzice ze swej strony winni także włożyć wysiłek, aby dobrze przygotować się do katechizowania swych dzieci, jak również dołożyć starań, aby to zadanie wypełniać z niestrudzonym zapałem³³¹.

Osoby zakonne

131. Kościół w swoich dokumentach dotyczących katechizacji w sposób szczególny zachęca osoby zakonne do podejmowania pracy katechetycznej. Wzywa, aby – uwzględniając charyzmat własnego zgromadzenia - pilnie przygotowywały się do zadań katechetycznych i poświęcały temu zaszczytnemu dziełu maksimum zdolności i możliwości³³². Posiadają one, wynikający z publicznego świadectwa ich konsekracji, oryginalny i szczególny udział w działalności katechetycznej, który nie może być zastąpiony ani przez kapłanów, ani przez świeckich³³³. Wiele też zgromadzeń i instytutów zakonnych powstało po to, by realizować misję głoszenia słowa Bożego. Te zaś, które troszczą się o chorych i ubogich, też w swoisty sposób dla siebie głoszą Dobrą Nowinę, uczestnicząc w dziele ewangelizacji. Podejmując się działalności katechetycznej, *charyzmaty różnych wspólnot zakonnych nadają jej własne akcenty, często o wielkiej głębi religijnej, społecznej i pedagogicznej³³⁴;*

³³⁰ DOK 227.

³³¹ Zob. CT 68.

³³² Zob.

CT 65; DOK 228-229

³³³ Zob. DOK 228.

³³⁴ DOK 229.

powinny jednak to czynić w taki sposób, aby zachować nienaruszony własny charakter katechezy³³⁵.

Należy zachęcać, aby wspólnoty zakonne, podejmujące się w naszym kraju różnych dzieł na rzecz młodzieży, zwłaszcza najbardziej opuszczonej, wprowadzały do niej, gdzie tylko to możliwe, elementy katechezy.

Katecheci świeccy

132. Działalność katechetyczna winna być również podejmowana przez wiernych świeckich. Posiada ona własny charakter, wynikający z ich pozycji, jaką zajmują w Kościele³³⁶. Ich katechetyczna praca, bardzo często skromna i ukryta, ale pełniona z wielkodusznym zapalem, jest najznakomitszą formą apostołstwa świeckich³³⁷.

Powołanie świeckich do posługi katechetycznej wynika z przyjęcia sakramentu chrztu i umocnienia w sakramencie bierzmowania³³⁸. Na mocy chrztu świeccy uczestniczą w misji prorockiej Chrystusa³³⁹, na mocy bierzmowania otrzymują dar Ducha Świętego, by być świadkami aż po krańce ziemi. Ci świeccy, którzy odczuwają szczególne powołanie, aby być katechetami, otrzymują od Kościoła misję do wypełnienia tego zadania. Jest ona z jednej strony wyrazem zaufania Kościoła, w imieniu którego nauczają, z drugiej znakiem powołania, by innych prowadzić do Chrystusa, dzieląc się swoją wiarą³⁴⁰.

133. Szczególnie wielką odpowiedzialność w dziele katechizacji ponoszą osoby, którym biskup zlecił pieczę nad formacją przyszłych katechetów.

³³⁵ Zob. tamże.

³³⁶ Zob. DOK 230.

³³⁷ Zob. CT 66.

³³⁸ Zob. DOK 231; KPK kan. 759.

³³⁹ Por. ChL 14.

³⁴⁰ Zob. KKK 429; DOK 231.

Powinny być to osoby prawe i praktykujące, odznaczające się głęboką wiedzą i zmysłem wiary, a także dojrzałością ludzką. Podejmując się tych działań, powinni mieć świadomość, że wykonują je dla dobra Ludu Bożego, i dlatego winni kierować się wskazaniem nauczania Kościoła i czynić to w jedności z biskupem³⁴¹.

134. Katecheci podejmujący się posługi katechetycznej winni spełniać odpowiednie wymogi, zarówno religijne i moralne, jak i merytoryczne. Powinni pamiętać, że są jednocześnie wychowawcami chrześcijańskimi, i dlatego winni być świadkami wiary. Ich tożsamość konstytuowana jest przez misję zleconą przez Kościół, niezbędną wiedzę, dojrzałą osobowość i pogłębioną duchowość.

Szczegółowe wymagania wobec katechetów parafialnych określają postanowienia prawa kościelnego, natomiast odpowiednie wymagania wobec katechetów szkolnych określają zarówno postanowienia prawa kościelnego, jak i państwowego prawa oświatowego. Nad ich przestrzeganiem czuwają referaty katechetyczne kurii biskupich.

R o z d z i a ł 2

³⁴¹ Zob. PDV 66.

Posługa katechetyczna w diecezji

Plan katechetyczno-duszpasterski

135. Posługa katechetyczna winna być planowana na szczeblu diecezjalnym. Plan ten winien obejmować:

- program duszpasterski i katechetyczny,
- dopuszczone do użytku szkolnego i parafialnego programy nauczania religii w szkołach i przedszkolach, a także zintegrowane z nimi programy duszpasterstwa katechetycznego, uwzględniające zwłaszcza inicjację sakramentalną, tj. przygotowanie do I Komunii świętej i sakramentu pokuty, oraz bierzmowania i małżeństwa,
- dopuszczone do użytku szkolnego podręczniki do nauki religii na wszystkich poziomach nauczania,
- plan kształcenia i formacji stałej katechetów wszystkich kategorii.

136. Programy, plany i pomoce katechetyczne winny być zatwierdzone przez biskupa diecezjalnego. Biskup diecezjalny może ustalić dla poszczególnych etapów edukacyjnych własny, diecezjalny zestaw programów nauczania i podręczników do nauki religii, obejmujący:

- wszystkie lub wybrane programy i podręczniki o zasięgu ogólnopolskim,
- programy i podręczniki o zasięgu diecezjalnym.

O stworzeniu takiego zestawu programów i podręczników biskup diecezjalny powiadamia przewodniczącego Komisji Wychowania Katolickiego.

Diecezjalny Referat Katechetyczny

137. Swoje zadania i obowiązki w odniesieniu do katechezy biskup sprawuje poprzez Referat Katechetyczny kurii biskupiej, zwany w niektórych diecezjach Wydziałem Katechetycznym, Wydziałem Nauki Katolickiej, Wydziałem Duszpasterstwa Dzieci i Młodzieży albo jeszcze inaczej. Referat Katechetyczny działa zgodnie ze statutem nadanym przez biskupa diecezjalnego. Do jego zadań należy przede wszystkim³⁴²:

- nadzór merytoryczny i metodyczny nad katechetami,
- sprawy personalne i organizacyjne dotyczące katechezy zarówno w szkole, jak i w parafii,
- koordynacja szkolnego nauczania religii z katechezą sakramentalną w parafiach,
- nadzór nad realizacją w parafiach planu katechetycznego diecezji, uwzględniającego również katechezę dorosłych,
- nadzór nad organizacją rekolekcji dla dzieci i młodzieży,
- inspirowanie działań duszpastersko-katechetycznych w diecezji,
- organizacja kształcenia i doksztalcania katechetów,
- wykonywanie innych zadań zleconych przez biskupa diecezjalnego.

Diecezjalna Rada Katechetyczna

138. Organem doradczym dla biskupa diecezjalnego w zakresie posługi katechetycznej jest Diecezjalna Rada Katechetyczna. Funkcjonuje ona w oparciu o regulamin nadany przez biskupa diecezjalnego. Do jej głównych zadań należy:

- przygotowywanie i opiniowanie programów katechetycznych,

³⁴² Zob. DOK 266.

- koordynacja formacji katechetów,
- współpraca z odpowiedzialnymi za katechetyczne kształcenie kapłanów,
- wspieranie inicjatyw katechetycznych w diecezji,
- wypełnianie zadań nałożonych przez ustawy diecezjalne,
- wykonywanie innych zadań zleconych przez biskupa diecezjalnego.

W skład Diecezjalnej Rady Katechetycznej wchodzi z urzędu dyrektor Referatu Katechetycznego diecezji oraz inne osoby mianowane przez biskupa diecezjalnego spośród kapłanów, osób zakonnych i katechetów świeckich. Kadencja Diecezjalnej Rady Katechetycznej trwa 5 lat.

Diecezjalna Rada Katechetyczna może, zgodnie z przepisami prawa partykularnego, stanowić komisję Diecezjalnej Rady Duszpasterskiej, bądź być jej częścią.

R o z d z i a ł 3

Posługa katechetyczna w parafii

139. Parafia jest inspiratorką i krzewicielką katechezy³⁴³, koordynuje ona wysiłki katechetyczne wielu wspólnot i ruchów działających w jej ramach, a także nauczanie religii w szkołach znajdujących się na jej terytorium. Zadania katechetyczne parafii są niezwykle szerokie i dotyczą różnych aspektów katechezy, w zależności od tego, jakie działania katechetyczne są podejmowane i inspirowane. Jednocześnie należy pamiętać, że nie wszystkie funkcje i zadania katechezy mogą być w całej pełni realizowane w parafii, dlatego wymagane jest zintegrowanie parafialnej posługi katechetycznej z innymi instytucjami, podejmującymi podobne działania³⁴⁴.

140. Szczególne zadania i obowiązki w dziedzinie posługi katechetycznej spoczywają na proboszczu. Winien on mianowicie³⁴⁵:

- wzbudzać we wspólnocie chrześcijańskiej zmysł wspólnej odpowiedzialności za katechezę, jako zadania wszystkich ludzi ochrzczonych;
- troszczyć się o odpowiednie zaprogramowanie posługi katechetycznej w parafii, by była właściwie zorganizowana i pokierowana, a także dbać o należyty jej poziom;
- wzbudzać powołania do posługi katechetycznej wśród osób świeckich oraz okazywać uznanie tym osobom, które tej posługi się podejmują;
- integrować katechezę i nauczanie religii w szkole z całym duszpasterstwem parafialnym, zwłaszcza z programem ewangelizacyjnym wspólnoty kościelnej, jak również troszczyć się o zapewnienie więzi między katechezą parafialną i szkolną a sakramentami i liturgią oraz innymi działaniami duszpasterskimi;

³⁴³ Zob. CT 67.

³⁴⁴ Zob. DOK 257.

³⁴⁵ Zob. DOK 225.

- okazywać szczególną dbałość o prawidłową organizację nauczania religii w szkole, o właściwy poziom tej posługi, o zorganizowanie rekolekcji szkolnych i powiadomienie na czas dyrekcje szkół o ich terminie;
- zapewnić więź posługi katechetycznej w parafii z całym programem duszpasterskim diecezji.

Kodeks Prawa Kanonicznego nakłada na proboszcza następujące zadania odnośnie do katechezy³⁴⁶:

- troska o prowadzenie katechezy przygotowującej do uczestnictwa w sakramentach;
- zorganizowanie nauczania katechetycznego, trwającego odpowiedni okres czasu, dla dzieci, w celu zapewnienia im właściwego przygotowania do pierwszego przyjęcia sakramentu pokuty, Najświętszej Eucharystii i bierzmowania;
- zatroszczenie się o to, by dzieci po przyjęciu pierwszej Komunii świętej w dalszym ciągu pogłębiały swą formację katechetyczną;
- objęcie katechizacją osoby upośledzone fizycznie i umysłowo;
- wprowadzenie różnych form katechezy dla młodzieży i dorosłych w celu oświecenia i pogłębienia ich wiary.

141. W wypełnieniu tych zadań winni wspomagać proboszcza wikariusze parafialni³⁴⁷, pozostali kapłani, a także członkowie instytutów życia konsekrowanego oraz stowarzyszeń życia apostołskiego, z uwzględnieniem własnego charyzmatu, a także katolicy świeccy, zwłaszcza katecheci³⁴⁸. Proboszcz winien odbywać regularne spotkania z wszystkimi osobami, którzy w parafii wykonują jakąś formę posługi katechetycznej.

³⁴⁶ Zob. KPK kan. 776-777.

³⁴⁷ Zob. KPK kan. 545 § 1.

³⁴⁸ Zob. KPK kan. 776.

142. W każdej parafii powinna być prowadzona księga katechetyczna, w której zamieszczony będzie parafialny plan katechetyczny oraz opisany stan katechezy parafialnej, dorosłych, młodzieży i dzieci, a także sytuacja nauki religii w szkołach znajdujących się na terytorium parafii. Szczegółowe zasady prowadzenia księgi katechetycznej ustalają przepisy prawa partykularnego.

143. W każdej parafii może działać Parafialna Rada Katechetyczna, która wspomaga proboszcza w wykonywaniu jego posługi katechetycznej.

W skład Parafialnej Rady Katechetycznej wchodzi proboszcz, wikariusze parafialni, wszyscy katecheci pracujący na terenie parafii oraz inni przedstawiciele parafii. Regulamin określający szczegółowe zadania, procedury działania oraz skład Parafialnej Rady Katechetycznej ustala biskup diecezjalny.

Tam, gdzie nie ma Parafialnej Rady Katechetycznej, jej zadania odnoszące się do posługi katechetycznej może podjąć również Parafialna Rada Duszpasterska.

R o z d z i a ł 4

Organizacja katechezy w Polsce

Ogólnopolski plan duszpastersko-katechetyczny

144. Posługę katechetyczną Kościoła katolickiego w Polsce normują zarówno dokumenty katechetyczne Kościoła powszechnego, jak i lokalnego.

Dokumentami katechetycznymi Kościoła w Polsce, zawierającymi wytyczne dla katechezy w całym kraju, są: *Dyrektorium Katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*, *Podstawa programowa katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce* oraz *Dokumenty II Synodu Plenarnego*.

145. Posługa katechetyczna Kościoła w Polsce winna być ujęta w plan duszpastersko-katechetyczny na szczeblu ogólnopolskim. Plan ten winien obejmować:

- ogólnopolski program duszpasterski i katechetyczny, z uwzględnieniem katechezy dorosłych,
- podręczniki do katechizacji dorosłych,
- dopuszczone do użytku szkolnego ogólnopolskie programy nauczania religii w przedszkolu, w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych, a także zintegrowane z nimi ogólnopolskie programy katechetyczne, uwzględniające zwłaszcza przygotowanie do I Komunii świętej i sakramentu pokuty oraz bierzmowania i małżeństwa,
- dopuszczone do użytku szkolnego w skali ogólnopolskiej podręczniki do nauki religii na wszystkich poziomach nauczania,
- plan kształcenia katechetów i nauczycieli religii, tak świeckich, jak i duchownych.

Ustalenia te jednak powinny być propozycją dla poszczególnych diecezji i nie mogą ograniczać praw biskupów diecezjalnych.

Komisja Wychowania Katolickiego

146. Najwyższym organem katechetycznym w Polsce jest Komisja Wychowania Katolickiego. Działa ona w oparciu o statut zatwierdzony przez

Konferencję Episkopatu Polski. Wypełniając zadania nałożone na nią przez Konferencję Episkopatu Polski, inspirowuje, koordynuje i nadzoruje działania katechetyczne na szczeblu ogólnopolskim. W szczególności do zadań Komisji Wychowania Katolickiego należy:

- zapewnienie związku między programami i działaniami katechetycznymi poszczególnych diecezji i ośrodków akademickich³⁴⁹;
- integracja działań katechetycznych podejmowanych na szczeblu ogólnopolskim z innymi działaniami duszpasterskimi inicjowanymi przez Konferencję Episkopatu Polski³⁵⁰;
- zapewnienie zgodności katechezy polskiej ze wskazaniami Stolicy Apostolskiej³⁵¹;
- zatwierdzanie programów i podręczników katechetycznych;
- inne działania, wskazane przez przewodniczącego Komisji Wychowania Katolickiego.

147. Przewodniczący Komisji Wychowania Katolickiego jest upoważniony do przedkładania władzom oświatowym programów nauczania i podręczników do nauki religii zatwierdzonych do użytku szkolnego. Dlatego na nim też spoczywa obowiązek czuwania nad procedurą zatwierdzania tych materiałów, zgodnie z zasadami zawartymi w niniejszym *Dyrektorium* i przepisami szczegółowymi ustalonymi przez Komisję Wychowania Katolickiego.

Krajowe Centrum Katechetyczne

148. Komisja Wychowania Katolickiego i jej przewodniczący w wypełnianiu swoich zadań odnoszących się do działań katechetycznych w skali

³⁴⁹ Zob. DOK 268.

³⁵⁰ Zob. DOK 272.

³⁵¹ Zob. DOK 269.

ogólnopolskiej są wspierani przez Krajowe Centrum Katechetyczne. Centrum podlega bezpośrednio przewodniczącemu Komisji Wychowania Katolickiego. Działa ono w oparciu o regulamin nadany przez Konferencję Episkopatu Polski.

Do zadań własnych Krajowego Centrum Katechetycznego należy:

- służyć pomocą w zaspokajaniu potrzeb katechetycznych poszczególnych diecezji,
- wydawanie publikacji i pomocy katechetycznych o zasięgu ogólnopolskim,
- współpraca z ośrodkami uniwersyteckimi w celu inspirowania badań naukowych odnoszących się do katechezy,
- pomoc w organizowaniu i rozpowszechnianiu informacji o kongresach, konferencjach i sympozjach ogólnopolskich dotyczących katechezy,
- współpraca z Biurem Prasowym Episkopatu Polski w zakresie tematyki dotyczącej katechezy i wychowania katolickiego,
- informowanie o programach, podręcznikach i innych materiałach dydaktycznych przydatnych w katechezie,
- obsługa procesu zatwierdzania programów nauczania i podręczników do nauki religii na szczeblu ogólnopolskim,
- prowadzenie rejestru programów nauczania, podręczników do nauki religii na szczeblu ogólnopolskim i w poszczególnych diecezjach,
- wypełnianie innych zadań nałożonych przez przewodniczącego Komisji Wychowania Katolickiego.

Rozdział 5

Formacja katechetów

Podstawowe wymiary formacji

149. Skuteczność katechezy zapewnia odpowiednia formacja katechetów. Przekonanie to wpływa zarówno z założeń dydaktycznych i pedagogicznych

katechezy, jak i z tradycji Kościoła, który zawsze wyrażał przekonanie, że wychowanie osoby ludzkiej dokonuje się najskuteczniej w wyniku osobowego oddziaływania. Z tej też racji nie można pojmować katechetycznej formacji jedynie jako doskonalenia narzędzi pracy, ale głównie jako formację osoby katechety. Bowiem *narzędzia pracy nie mogą być naprawdę skuteczne, jeśli nie będą używane przez dobrze uformowanych katechetów*³⁵². Takie personalistyczne podejście do zagadnienia formacji katechetów skłania do poszukiwania założeń, które byłyby w stanie zapewnić jej pełny, integralny i wszechstronny charakter.

150. Kierunek formacji katechetów wyznacza i określa ich misja. Ponieważ posłannictwem katechetów jest przekazywanie orędzia zbawienia, stąd też formacja katechetów winna przede wszystkim zatroszczyć się o to, aby uczynić ich *zdolnymi do przekazywania Ewangelii tym, którzy pragną powierzyć się Jezusowi Chrystusowi*³⁵³. Z tak rozumianej misji katechetycznej wynika nie tylko chrystocentryczny cel katechezy, lecz także chrystocentryczny wymiar całej formacji katechetycznej³⁵⁴. Jeśli katecheta ma prowadzić katechizowanych do komunii z Jezusem Chrystusem, to sam powinien trwać w głębokiej zażyłości z *Chrystusem i z Ojcem w Duchu Świętym*³⁵⁵.

Katecheta przekazuje Ewangelię nie w swoim imieniu, lecz z mandatu i w imieniu Kościoła. Stąd formacja katechetów z natury swej musi mieć wymiar eklezjalny. Katecheta winien być człowiekiem Kościoła, powinien umieć utożsamiać się z Kościołem, chcieć i być zdolnym do przekazywania orędzia Bożego w jego imieniu³⁵⁶.

³⁵² DOK 234.

³⁵³ DOK 235.

³⁵⁴ Zob. tamże.

³⁵⁵ Tamże.

³⁵⁶ Zob. tamże.

Oba wymienione wyżej dwa aspekty formacji katechetycznej wyrażają i kształtują prawdziwą i autentyczną tożsamość katechety³⁵⁷.

151. *Dyrektorium Ogólne o Katechizacji*, rozpatrując formację katechetyczną na tle misji Kościoła we współczesnym świecie i uwzględniając aktualne uwarunkowania duszpasterskie, wskazuje na szczególnie istotne kryteria, które winny inspirować i przenikać formację katechetów dzisiaj. Winny one być uwzględniane także w formacji katechetów polskich. W formacji katechetycznej należy³⁵⁸:

- przystosować ją dla potrzeb ewangelizacyjnych obecnych czasów; oznacza to, że katecheta powinien być człowiekiem głębokiej wiary i odznaczać się wyrazistą tożsamością chrześcijańską i eklezjalną;
- przekazać katechetom takie rozumienie katechezy, jakie ma dzisiaj Kościół, i uzdolnić ich do urzeczywistniania tego modelu katechezy; dotyczy to zwłaszcza realizacji katechezy w jej funkcji nauczania, wychowania i wtajemniczenia; wymaga to, aby *katecheci byli równocześnie nauczycielami, wychowawcami i świadkami*³⁵⁹;
- przygotować i uzdolnić ich do podania katechezy pełnej i kompletnej, do harmonijnego łączenia ortodoksji z ortopraksją;
- podkreślać konieczną spójność między pedagogią ogólną i pedagogią specyficzną dla procesu katechetycznego.

152. Sytuacja duszpastersko-katechetyczna w Polsce domaga się jednak, aby w formacji katechetycznej zwrócić szczególną uwagę na kwestie szczególnie ważne i istotne dla katechezy w naszym kraju. Uwzględniając nasze polskie uwarunkowania i sytuacje, należy:

- zdynamizować stałą formację katechetów, jak również zwrócić uwagę na większą odpowiedzialność lokalnych ośrodków duszpasterskich w

³⁵⁷ Zob. tamże.

³⁵⁸ Zob. DOK 237.

³⁵⁹ DOK 237.

tej dziedzinie, a szczególnie podkreślić w niej rolę proboszcza, jako inspiratora i koordynatora odpowiednich w tym względzie działań, oraz innych duszpasterzy;

- wypracować odpowiednie linie formacji katechetycznej dla poszczególnych kategorii katechetów: dzieci, młodzieży, osób niepełnosprawnych, dorosłych i rodzin;
- dążyć do jasnego określenia statusu prawnego katechety w szkole tak, aby mógł w pełni uczestniczyć w przewidzianej w systemie edukacji drodze rozwoju nauczyciela;
- wypracować stały przepływ informacji do katechetów w zakresie ukazujących się aktów prawnych, kościelnych i państwowych, regulujących stan prawny nauczania religii w szkole i parafialnego duszpasterstwa katechetycznego;
- przygotować katechetów nie tylko do prowadzenia nauczania religijnego w szkole, lecz także do podjęcia różnych form pracy katechetycznej w parafii;
- kształtować właściwy klimat wychowawczy w szkole poprzez doskonalenie wzajemnych relacji między nauczycielem religii a innymi nauczycielami oraz między nauczycielem religii i uczniami.

Odpowiedzialność za formację katechetyczną

153. Odpowiedzialność za formację katechetyczną spoczywa dzisiaj zarówno na Kościele, jak i szkole.

Zasadnicza troska i odpowiedzialność za formację katechetów spoczywa na Kościele, który jest zobowiązany do zapewnienia pełnego przygotowania, głównie w zakresie wymiaru teologicznego i katechetycznego, oraz do tworzenia formacji permanentnej, która pozwoliłaby katechecie na stały rozwój, zarówno osobowy, religijny, jak i zawodowy.

Program formacji podstawowej katechetów powinien spełniać kryteria minimum programowego ustalonego w porozumieniu z MEN przez Komisję Wychowania Katolickiego i Radę Naukową Episkopatu Polski. Chodzi o ustalenie i określenie, jakie przedmioty i w jakim wymiarze winny wchodzić w zakres tego programu.

Ważnymi ośrodkami formacji katechetycznej są Wydziały Teologiczne. Należy dążyć, aby one zapewniły, stosownie do wymagań stawianych przez MEN, odpowiednie przygotowanie, zarówno teoretyczne, jak i praktyczne, oraz organizowały kształcenie katechetów, umożliwiające im zdobycie dalszych kwalifikacji zawodowych, w celu uzyskania wymaganych stopni awansu.

Stała i systematyczna formacja katechetów winna dokonywać się przede wszystkim na terenie diecezji. Aktualnie wykazuje ona sporo braków i niedociągnięć. Wspólną więc troską wszystkich osób i instytucji odpowiedzialnych za katechezę w Kościele diecezjalnym, zgodnie z przysługującymi im uprawnieniami, jest podejmowanie, programowanie i koordynowanie stałej formacji katechetów oraz poszukiwanie nowych form, uwzględniających aktualną sytuację nauki religii w szkole i duszpasterstwa katechetycznego. Program stałej formacji katechetów w diecezji stanowi nieodzowny element diecezjalnego planu katechetycznego.

Ważną sprawą jest również troska w zakresie podejmowania i poszukiwania odpowiednich form stałej formacji katechetów na terenie parafii (np. w postaci braterskich spotkań, odczytów, konferencji, nabożeństw, dni skupienia, rekolekcji itp.). Odpowiedzialnymi za jej zorganizowanie są miejscowi duszpasterze, a głównie proboszcz. Ten rodzaj formacji pozwala nie tylko pogłębiać teoretyczną znajomość problemów katechetycznych, ale doskonalić i własne doświadczenia zawodowe, a także te, które wiążą się z szeroko rozumianym życiem chrześcijańskim. Wspólnotowa forma spotkań okazuje się wręcz konieczna dla wzajemnego poznania się, wymiany myśli i

doświadczeń, podtrzymywania zapału w pracy, koordynacji duszpasterskich działań itp.

154. Szkoła uzupełnia formację katechetyczną zagwarantowaną przez Kościół, głównie w zakresie dokształcania pedagogicznego i dydaktycznego nauczycieli religii. Jej wyrazem jest instytucja doradcy metodycznego w zakresie katechezy. Jego zadaniem powinno być nie tylko diagnozowanie stanu kwalifikacji katechetów i rozpoznawanie ich potrzeb w zakresie doskonalenia umiejętności dydaktycznych i katechetycznych, lecz także winien on przejawiać rzetelną troskę o formację osoby katechety zgodną z nauczaniem i duchem Kościoła³⁶⁰. Doradca metodyczny powinien pełnić swoją funkcję z mandatu i w imieniu Kościoła, posiadać, oprócz przygotowania dydaktycznego, także dobrą formację teologiczną i katechetyczną.

Elementy formacji

155. Według *Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji* formacja katechetów winna uwzględniać i harmonijnie łączyć z sobą trzy podstawowe elementy tej formacji: *być, wiedzieć i umieć*³⁶¹.

Najważniejszy element odnosi się do samego *być* katechety. Wyraża się on przede wszystkim w jego dojrzałości ludzkiej i chrześcijańskiej, oraz w zaangażowaniu apostoelskim. Stąd też wszelka formacja katechetyczna winna pomóc mu w *dojrzewaniu – jako osobie, jako wierzącemu i jako apostołowi*³⁶².

Aby katecheta mógł dobrze wypełnić swoje zadanie, musi *wiedzieć*, to znaczy znać dobrze orędzie Boże, które przekazuje, adresatów, do których to orędzie kieruje, oraz kontekst społeczny, w jakim przekaz katechetyczny ma miejsce. Z tej racji winien otrzymać z jednej strony bardzo solidne

³⁶⁰ Zob. PSPE 58-59.

³⁶¹ DOK 238.

³⁶² Tamże.

przygotowanie biblijno-teologiczne, a jednocześnie przyswoić sobie dobrą znajomość psychologii i socjologii.

Katecheta winien także *umieć działać*. Katecheza jest aktem komunikacji międzyludzkiej, wymaga znajomości metod i środków komunikacji. Tę umiejętność działania może mu zapewnić dobra orientacja w dydaktyce i pedagogice oraz zdobyta przez ćwiczenia i praktyki zdolność posługiwania się różnymi metodami stosowanymi w procesie dydaktycznym i pedagogicznym, z uwzględnieniem specyficznych metod katechetycznych.

156. W związku z różnorodnością istniejących form nauczania religii i katechezy (dzieci przedszkolnych i szkolnych, młodzieży, dorosłych, rodzin, osób niepełnosprawnych itp.) należy wypracować właściwe dla każdej kategorii katechetów linie i kierunki formacji. Każda z nich domaga się ukształtowania odpowiednich postaw, przymiotów, umiejętności, które winny być rozwijane i pogłębiane w sposób systematyczny i ciągły. Winny być też uwzględnione w programach studiów i kształcenia katechetów. Jakkolwiek uniwersyteckie ośrodki teologiczne czy wyższe seminaria duchowne przekazują wystarczającą wiedzę na temat katechezy i jej różnych form, nie czynią tego jednak w stopniu zadowalającym w odniesieniu do katechetów podejmujących pracę katechetyczną z różnymi kategoriami odbiorców. O taką specjalistyczną formację winny zadbać przede wszystkim krajowe i diecezjalne ośrodki katechetyczne. Domaga się tego natura procesów formacyjnych, które swoją skuteczność osiągają wówczas, gdy są traktowane w sposób zróżnicowany. Szczególną uwagę winno się zwrócić na formację katechetów osób niepełnosprawnych, upośledzonych umysłowo, dorosłych i rodziców.

157. Niezależnie od zróżnicowanej sytuacji na polu pracy katechetycznej, wciąż ważnym i aktualnym zadaniem jest wspólna dla wszystkich zaangażowanych w działalność katechetyczną formacja duchowa³⁶³. Katecheta

³⁶³ Zob. DOK 239.

katechizuje innych, gdy wpieryw katechizuje siebie³⁶⁴. Ufne zawierzenie Bogu Ojcu, żywy związek z Chrystusem, poddanie się wyzwalającemu działaniu Ducha Świętego, pełne uczestnictwo w życiu sakramentalnym, głęboka modlitwa - są zawsze podstawowym warunkiem zarówno osobistego rozwoju, jak i skuteczności pracy katechetycznej. Tylko w oparciu o głębokie życie wewnętrzne nauczający prawd Bożych może stać się ich wiarygodnym świadkiem. Świadectwo to czerpie siły z Ducha Świętego, który jest dla każdego wiernego, a tym bardziej dla katechety, wewnętrznym Nauczycielem. On bowiem *we wnętrzu sumienia i serca sprawia, że rozumie się to, co się wprawdzie usłyszało, ale czego nie można było pojąć*. Dlatego katecheta, jako żywe i pojętne narzędzie Ducha Świętego, ma *dążyć do tego, by ustawicznie wzywać tego Ducha, zawsze z Nim obcować i by usiłować zrozumieć Jego prawdziwe natchnienia*³⁶⁵.

Rozwijanie kwalifikacji zawodowych

158. Należy uregulowania prawne doprowadzić do takiego stanu, aby umożliwiały one szkolnemu katechecie określenie jego pełnego statusu w szkole. Katecheta szkolny, który zgodnie z ustaleniami Ministerstwa Edukacji Narodowej i Komisji Wychowania Katolickiego jest pełnoprawnym nauczycielem, winien także posiadać możliwość dalszego pogłębiania i rozwijania swych kwalifikacji zawodowych, aby osiągnąć wszystkie przewidziane prawem stopnie kwalifikacyjne. Niemożność realizowania przez katechetę pełnej drogi doskonalenia profesjonalnego stwarzałaby niekorzystne warunki dla jego pełnego rozwoju osobowego, zawodowego i chrześcijańskiego, rodząc poczucie niepewności, tymczasowości, braku zaufania do odpowiedzialnych za nauczanie religii w szkole, co wpływa zawsze

³⁶⁴ Zob. tamże.

³⁶⁵ CT 72.

niekorzystnie na jakość jego pracy. W związku z tym za ważne należy uznać informowanie szkolnych katechetów o aktualnych ustaleniach legislacyjnych oraz tworzenie szerokiego forum dla wymiany poglądów, aby także oni sami mogli posiadać możliwość wpływu na określenie swego statusu prawnego w szkole. Odpowiedzialny za te działania jest diecezjalny referat katechetyczny.

Kształtowanie klimatu dialogu i współpracy

159. Skuteczność oddziaływania wychowawczego na ucznia uwarunkowana jest w znacznym stopniu ogólnym klimatem panującym w szkole. Zależy on od jakości kontaktów osobowych między nauczycielami oraz nauczycielami i uczniami. Katecheta, pragnąc kształtować postawy zgodne z duchem Ewangelii oraz tworzyć nowy typ kultury, sam powinien być wzorem człowieka dialogu i współpracy, bezinteresowności i poświęcenia, wspomagającego rozwój religijny i osobowy ucznia. Obecne są mu więc poczucie wyższości, izolacja, przeświadczenie o samowystarczalności, postawy nacechowane duchem prozelityzmu itp. Z drugiej jednak strony, biorąc pod uwagę występujące niekiedy sytuacje niechęci czy nietolerancji religijnej w szkole ze strony dyrekcji czy innych nauczycieli, należy wspomagać katechetę, aby jego posługa była właściwie postrzegana, a on sam nie był dyskryminowany. Tylko bowiem wspólne i solidarne podejmowanie dzieła wychowania młodego pokolenia może przynieść spodziewane owoce.

Z a ł ą c z n i k 1

Regulamin posługi duszpasterskiej prefektów

Art. 1

Szkoła jest miejscem posługi duszpasterskiej Kościoła. Dlatego też biskup diecezjalny może skierować niektórych kapłanów do wyłącznej pracy katechetycznej, ustanawiając ich prefektami.

Art. 2.

§ 1. Prefektem może zostać kapłan posiadający wyższe wykształcenie teologiczne z przygotowaniem pedagogicznym, który pracował przynajmniej przez 3 lata w wymiarze godzin co najmniej $\frac{1}{2}$ etatu, będący przynajmniej nauczycielem kontraktowym.

§ 2. O stanowisko prefekta kandydat winien ubiegać się składając podanie o nominację w referacie katechetycznym Kurii. Do podania powinna być

dołączona opinia służbowa dyrektora placówki, w której kandydat ostatnio pracował.

§ 3. Referat katechetyczny Kurii przeprowadzi ocenę pracy kandydata na prefekta.

§ 4. Przed uzyskaniem nominacji kandydat na prefekta winien zdać egzamin katechetyczny przed komisją powołaną przez biskupa diecezjalnego. Zwolnieni z tego egzaminu są kapłani mający stopień doktora teologii, w zakresie katechetyki. Zaświadczenie o zdaniu egzaminu (lub zwolnieniu) kandydat winien przedstawić referatowi katechetycznemu Kurii.

§ 5. Dokumenty, o których mowa w paragrafach 2-5 niniejszego artykułu, referat katechetyczny przekaże odnośnym organom Kurii wraz z wnioskiem o przyjęcie lub odrzucenie podania o mianowanie na stanowisko prefekta.

Art. 3.

§ 1. Nominacja na prefekta jest dokonywana na czas nieokreślony i może być cofnięta przez biskupa diecezjalnego dla słusznej przyczyny. Nominacja zawiera nazwę szkoły, do której zostaje skierowany prefekt, a także nazwę kościoła, przy którym zostaje ustanowiona kapelania danej szkoły.

§ 2. Wniosek o odwołanie prefekta może złożyć referat katechetyczny Kurii na podstawie negatywnej oceny wyników pracy prefekta przeprowadzonej przez wizytatora referatu.

Art. 4.

§ 1. Prefekt nawiązuje stosunek pracy ze szkołą, w której pracuje, przez mianowanie albo przynajmniej przez umowę na czas nieokreślony.

§ 2. Prefekt winien podjąć obowiązki dydaktyczne w wymiarze przynajmniej etatu nauczyciela określonego w prawie oświatowym.

§ 3. Prefekt powinien pracować w jednej szkole. Szkoły, w których liczba godzin nauki religii jest niższa niż określona w § 2, nie mogą posiadać własnych prefektów.

§ 4. Prefekt wykonuje wszystkie obowiązki, jakie winien wypełniać nauczyciel religii. Przysługują mu ze strony szkoły wszystkie prawa, jakie gwarantuje nauczycielowi religii prawo oświatowe.

§ 5. Prefekt powinien prowadzić Koło wiedzy religijnej. Jeśli szkoła nie miałaby funduszy na opłacenie tych zajęć, winien prowadzić je nieodpłatnie.

§ 6. Prefekt winien być prawdziwym duszpasterzem szkoły, wszystkich jej pracowników i uczniów. Do obowiązków prefekta należy organizowanie rekolekcji szkolnych, pielgrzymek maturzystów (w przypadku liceum), wyjazdów wakacyjnych dla uczniów szkoły.

Art. 5.

§ 1. Parafia, przy której rezyduje prefekt, jest jednocześnie ośrodkiem kapelanii szkolnej.

§ 2. Prefekt odprawia Msze święte w czasie wyznaczonym przez proboszcza parafii. Prefekt również służy szkole i parafii swoją posługą w konfesjonale w niedziele i święta, a także podczas rekolekcji, misji i w pierwsze piątki miesiąca. W niedziele i święta może zostać zobowiązany przez proboszcza do odprawienia więcej niż jednej Mszy świętej, ale zgodnie z przepisami prawa kościelnego.

§ 3. Prefekt włącza się w pracę katechetyczną na terenie parafii. Może podejmować obowiązki duszpasterza akademickiego, przygotowywać grupy do sakramentów. W przypadku, gdy to przygotowanie obejmuje jego uczniów, ma on obowiązek włączyć się w katechezę przedsakramentalną.

§ 4. Posługi na rzecz parafii wymienione w paragrafach 2 i 3 nie mogą kolidować czasowo z wypełnianiem posługi prefekta wobec szkoły.

Art. 6.

§ 1. Uposażenie prefekta stanowi pensja wypłacana w szkole. Z tytułu pracy w parafii otrzymuje on stypendia mszalne według podziału *ad cumulum* w

dni, w których odprawiał w parafii, a także bezpłatne wyżywienie i zakwaterowanie z tytułu pomocy w sprawowaniu innych sakramentów.

§ 2. Prefekt ma prawo do urlopu w okresie wolnym od zajęć szkolnych w wymiarze 1 miesiąca. Natomiast w pozostałym czasie wolnym od zajęć szkolnych może on organizować obozy i kolonie wyjazdowe dla swoich uczniów, brać udział w samokształceniu oraz rekolekcjach kapłańskich. Proboszcz parafii, w której rezyduje prefekt, tak zorganizuje pracę, aby te czynności były dostępne dla prefekta w czasie wakacji i ferii. Termin tych wyjazdów prefekt ustali z proboszczem 30 dni wcześniej.

Art. 7.

§ 1. Prefekt ma obowiązek podnosić swe kwalifikacje zawodowe przez udział w szkoleniach, studia podyplomowe, a także przez osobiste studium.

§ 2. Prefekt składa w terminie do 30 września w referacie katechetycznym Kurii sprawozdanie ze swej działalności w poprzednim roku szkolnym. Sprawozdanie to winno zawierać informację o podejmowanych pracach szkolnych i duszpasterskich, obciążeniach dydaktycznych, a także o podejmowanych wysiłkach na rzecz podnoszenia własnych kwalifikacji. Wytyczne do sporządzania sprawozdania opracowuje Wydział Katechetyczny Kurii.

Wykaz skrótów

CA	Jan Paweł II, <i>Encyklika „Centesimus annus”</i>
ChL	Jan Paweł II, <i>Adhortacja apostolska „Christifideles laici”</i>
CT	Jan Paweł II, <i>Adhortacja apostolska „Catechesi tradendae”</i>
DA	Sobór Watykański II, <i>Dekret o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuositatem”</i>
DB	Sobór Watykański II, <i>Dekret o pasterskich zadaniach „Christus Dominus”</i>
DE	Sobór Watykański II, <i>Dekret o ekumenizmie „Unitas redintegratio”</i>
DeV	Jan Paweł II, <i>Encyklika „Dominum et vivificantem”</i>
DFK	Sobór Watykański II, <i>Dekret o formacji kapłańskiej „Optatam totius”</i>
DiM	Jan Paweł II, <i>Encyklika „Dives in misericordia”</i>
DK	Sobór Watykański II, <i>Dekret o posłudze i życiu kapłan „Presbyterorum ordinis”</i>
DM	Sobór Watykański II, <i>Dekret o działalności misyjnej Kościoła „Ad gentes divinitus”</i>
DOK	Kongregacja ds. Duchowieństwa, <i>Dyrektorium ogólne o katechizacji</i>
DRN	Sobór Watykański II, <i>Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich „Nostrae aetate”</i>
DSP	Sobór Watykański II, <i>Dekret o środkach społecznego przekazywania myśli</i>

- „*Inter mirifica*”
- DWCH Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*
„*Gravissimum educationis*”
- EN Paweł VI, *Adhortacja apostolska „Evangelii nuntiandi”*
- EV Jan Paweł II, *Encyklika „Evangelium vitae”*
- FC Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio”*
- FR Jan Paweł II, *Encyklika „Fides et ratio”*
- KDK Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes”*
- KK Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*
- KKK *Katechizm Kościoła Katolickiego*
- KL Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*
- KO Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym „Dei Verbum”*
- KPK *Kodeks Prawa Kanonicznego*
- NMI Jan Paweł II, *List apostolski „Novo millennio ineunte”*
- OCWD *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*
- OIK Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Ogólna Instrukcja Katechetyczna (1971)*
- PDV Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Pastores dabo vobis”*
- PSPA II Polski Synod Plenarny, *Misyjny adwent nowego tysiąclecia*
- PSPB II Polski Synod Plenarny, *Świętość, Dar i zadanie*
- PSPCh II Polski Synod Plenarny, *Posługa charytatywna Kościoła*
- PSPD II Polski Synod Plenarny, *Kapłaństwo i życie konsekrowane jako wspólnota życia i posługi z Chrystusem*
- PSPE II Polski Synod Plenarny, *Szkoła i uniwersytet w życiu Kościoła i narodu*
- PSPG II Polski Synod Plenarny, *Kościół wobec życia społeczno-gospodarczego*
- PSPK II Polski Synod Plenarny, *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*
- PSPL II Polski Synod Plenarny, *Liturgia Kościoła po Soborze Watykańskim II*
- PSPM II Polski Synod Plenarny, *Maryja w tajemnicy Chrystusa i Kościoła*
- PSPN II Polski Synod Plenarny, *Potrzeba i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III Tysiąclecia chrześcijaństwa*

- PSPP II Polski Synod Plenarny, *Kościół wobec rzeczywistości politycznej*
- PSPR II Polski Synod Plenarny, *Powołanie do życia w małżeństwie i rodzinie*
- PSPS II Polski Synod Plenarny, *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*
- PSPZ II Polski Synod Plenarny, *Duszpasterstwo polskie za granicą*
- RWSK Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Religijny Wymiar wychowania w szkole katolickiej*
- ReP Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Reconciliatio et paenitentia”*
- RH Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptor hominis”*
- RMi Jan Paweł II, *Encyklika „Redemptoris missio*
- SA Jan Paweł II, *Encyklika „Slavorum apostoli”*
- SKSW Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*
- SRS Jan Paweł II, *Encyklika „Sollicitudo rei socialis”*
- UUS Jan Paweł II, *Encyklika „Ut unum sint”*
- VS Jan Paweł II, *Encyklika „Veritatis splendor”*

Spis treści

Wstęp	2
W p r o w a d z e n i e	3
Sytuacja duszpastersko-katechetyczna w Polsce	5
C z e ś ć I	
Katecheza w posłudze duszpasterskiej Kościoła	18
Rozdział 1: Natura katechezy	19
Określenie katechezy	19
Cel katechezy	21
Zadania katechezy	22
Katecheza wierna Bogu i człowiekowi	32
Źródła i filary katechezy	33
Integralność treści katechezy	35
Rozdział 2: Funkcje katechezy	37
Wychowawcza funkcja katechezy	37
Katecheza jako nauczanie	42
Inicjacyjna funkcja katechezy	47
Katecheza w procesie ewangelizacji	48
Rozdział 3: Istotne elementy katechezy	52

Element biblijny katechezy	52
Element teologiczny w katechezie	55
Doświadczenie ludzkie w katechezie	57
Inkulturacja słowa Bożego	59
Katecheza jako głoszenie Chrystusa w Kościele	63
Katecheza otwarta na dialog ekumeniczny i międzyreligijny	67
Rozdział 4: Nauczanie religii w szkole	70
Nauczanie religii w szkołach publicznych	70
Nauczanie religii w szkołach niepublicznych	73
Szkoły katolickie	77
Programy nauczania i podręczniki w szkolnym nauczaniu religii	78
Rozdział 5: Duszpasterstwo katechetyczne w parafii	81
Katecheza dorosłych	81
Katecheza dzieci i młodzieży	85
Posługa katechetyczna wobec środowiska akademickiego	89
Wymiar liturgiczny duszpasterstwa katechetycz- nego w parafii	90
C z e ś ć II	
Pracownicy posługi katechetycznej	92
Rozdział 1: Odpowiedzialni za katechezę	93
Odpowiedzialność całej wspólnoty za katechezę	93
Biskupi diecezjalni	96
Kapłani	97
Rodzice	99
Osoby zakonne	101
Katecheci świeccy	102

Rozdział 2: Posługa katechetyczna w diecezji	104
Plan katechetyczno-duszpasterski	104
Diecezjalny Referat Katechetyczny	105
Diecezjalna Rada Katechetyczna	106
Rozdział 3: Posługa katechetyczna w parafii	107
Rozdział 4: Organizacja katechezy w Polsce	110
Ogólnopolski plan duszpastersko-katechetyczny	110
Komisja Wychowania Katolickiego	111
Krajowe Centrum Katechetyczne	112
Rozdział 5: Formacja katechetów	114
Podstawowe wymiary formacji	114
Odpowiedzialność za formację katechetyczną	117
Elementy formacji	119
Rozwijanie kwalifikacji zawodowych	121
Kształtowanie klimatu dialogu i współpracy	122
Załącznik: Regulamin posługi duszpasterskiej prefektów	123
Wykaz skrótów	127
Spis treści	130